

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

ÇOCUK KİTAPLARINDAKİ KÖTÜ KARAKTERLERİN GÖRÜNÜMLERİ VE ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN KÖTÜ KARAKTERLERE İLİŞKİN ALGILARI

Yüksek Lisans Tezi

Bilge DESTEGÜLOĞLU

Danışman

Doç. Dr. Oğuzhan YILMAZ

Erzincan 2020

TEZ BİLDİRİMİ

“Çocuk Kitaplarındaki Kötü Karakterlerin Görünümleri ve Ortaokul Öğrencilerinin Kötü Karakterlere İlişkin Algıları” isimli "**Yüksek Lisans**" tezim tarafımdan intihal programı ile incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim.

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim.

B. D.

Bilge DESTEGÜLOĞLU

ÇOCUK KİTAPLARINDAKİ KÖTÜ KARAKTERLERİN GÖRÜNÜMLERİ VE ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN KÖTÜ KARAKTERLERE İLİŞKİN ALGILARI

Bilge DESTEGÜLOĞLU

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türkçe Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Temmuz 2020

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Oğuzhan YILMAZ

ÖZET

Çalışma, çocuk kitaplarında yer alan kötü karakterlerin görünümlerinin ve ortaokul öğrencilerinin kötü karakterlere ilişkin fikirlerinin karşılaştırılması amacıyla yapılmıştır. Araştırma doküman analizi deseniyle kurgulanmıştır. Veri seti oluşturulurken yazar ve yayınevi çeşitliliği gözetilerek roman türündeki çocuk kitaplarından faydalanılmıştır. Ayrıca ortaokul öğrencilerinin görüşlerine ulaşabilmek için yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin kötü karakter algılarını belirlemek amacıyla oluşturulan görüşme formunda öncelikle öğrencilerden kötü bir kimseyi merkez alarak bir hikâye yazmaları istenmiştir. Devamında hikâyeden bağımsız olarak kimlerin “kötü” olarak adlandırılabilceği sorusu yöneltilmiştir. Çalışmada, çocuk kitaplarında kötü karakterlere ilişkin görünümler, “alışkanlıklara ilişkin görünümler, davranışlara ilişkin görünümler, fiziksel özelliklere ilişkin görünümler, kıyafetlere ilişkin görünümler, lakaplara ilişkin görünümler, mesleklerine ilişkin görünümler, suç aletlerine ilişkin görünümler, yasa dışı işlere ilişkin görünümler ve diğer özelliklerine ilişkin görünümler” şeklinde çeşitli kategoriler altında adlandırılmıştır. Eserlerin incelenmesine ilaveten ortaokul çağı çocuklarının

kötü karakterlere ilişkin algılarını tespit etmek adına ortaokul öğrencilerinin kötü karakterler ile ilgili düşünceleri yarı yapılandırılmış formlar aracılığıyla öğrenilip değerlendirilmiştir. Elde edilen sonuçlar dâhilinde kötü karakterler betimlenirken kimi kalıplaşmış öğelerden yararlanıldığı gözlemlenmiştir. Çalışmada yer alan öğrencilerin kötü karakter algıları ile incelenen kitaplarda kötü olarak betimlenen karakterlerin görünümlerinde benzerlikler tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk edebiyatı, sorun odaklı çocuk edebiyatı, karakter, algı

**THE VIEW OF BAD CHARACTERS IN CHILDREN'S BOOKS AND
PERCEPTIONS OF SECOND SCHOOL STUDENTS ON BAD
CHARACTERS**

Bilge DESTEGÜLOĞLU

Erzincan Binali Yıldırım University, Institute of Social Sciences,

Department of Turkish Education M. A. Thesis, July 2020

Thesis Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Oğuzhan YILMAZ

ABSTRACT

The study was carried out to compare the views of bad characters in children's books and the opinions of secondary school students about bad characters. The research was planned with document analysis pattern. While creating the dataset, children's books in novels were used by considering the variety of authors and publishers. In addition, semi-structured interviews were conducted to reach the views of secondary school students. In the interview form which is created to determine students' perceptions of bad characters, first of all, students were asked to write a story centered on a bad person. Then, the question of who could be called "bad" was asked, regardless of their stories. In the study, the views of bad characters in children's books, were named under several categories such as “views about habits, views about behaviors, views about physical properties, views about clothes, views about

nicknames, views about their professions, views about criminal tools, views about illegal works and other features”. In addition to examining the works, the opinions of secondary school students about bad characters were found out and evaluated through semi-structured interview forms in order to determine the perceptions of secondary school students about bad characters. Within the results obtained, it was observed that some stereotypes were used in describing bad characters. Similarities were detected in the appearance of the characters described as bad in the books with bad character perceptions of the students in the study.

Keywords: Children's literature, problem-oriented children's literature, character, perception.

ÖN SÖZ

Bu çalışma, çocuk edebiyatı eserlerinde yer alan kötü karakterlerin görünümlerinin ve ortaokul öğrencilerinin kötü karakter algılarının tespit edilerek benzerlik ve farklılıklarını belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde problem durumu, araştırmanın amacı, önemi ve tanımlara değinilmiştir.

İkinci bölümde çocuk edebiyatı, çocuk edebiyatı temel bileşenleri/öğeleri, karakter, sorun odaklı çocuk edebiyatı ve çocuk kitapları aracılığıyla karakter eğitimi kavramları açıklanmıştır. Ayrıca karakter kavramı alanyazındaki bilgiler ışığında açıklanmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünü oluşturan yöntem kısmında araştırmanın deseni, incelenen dokümanlar, çalışma grubu, verilerin toplanması ve analizi başlıkları etrafında çalışma planına yer verilmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde çocuk kitaplarında yer alan kötü karakterlerin görünümleri ve ortaokul öğrencilerinin kötü karakterlere ilişkin algıları gruplandırılarak tablolar halinde sunulmuştur.

Beşinci ve son bölümde ise bulguların ne anlama geldiği ifade edilmiş, literatür çerçevesinde tartışmalar yapılmıştır.

Çalışma sürecinde benden maddî ve manevî yardımlarını esirgemeyen anne ve babama; süreç boyunca her anımda yanımda olan kardeşim Belgin'e; yüksek lisans eğitimim boyunca desteklerini esirgemeyen değerli hocalarım Doç. Dr. Yasin Mahmut YAKAR ve Doç. Dr. Mahmut Abdullah ARSLAN'a; çalışmanın gerçekleşme sürecinde, değerli bilgilerini benimle paylaşan sabrını ve samimiyetini benden esirgemeyen kıymetli hocam Doç. Dr. Oğuzhan YILMAZ'a teşekkürü borç bilirim.

Bilge DESTEGÜLOĞLU

İÇİNDEKİLER

TEZ BİLDİRİMİ	I
ÖZET	II
ABSTRACT	IV
ÖNSÖZ	VI
İÇİNDEKİLER	VII
KISALTMALAR	IX
TABLolar DİZİNİ	XII
ÇİZİMLER DİZİNİ	XIV
RESİMLER DİZİNİ	XVI
BİRİNCİ BÖLÜM	1
1. GİRİŞ	1
1.1 Problem Durumu	1
1.2 Araştırmanın Amacı	2
1.3 Araştırmanın Önemi	2
1.4 Tanımlar	3
İKİNCİ BÖLÜM	5
2.KURAMSAL ÇERÇEVE	5
2. 1. Çocuk Edebiyatı	5
2.2. Çocuk Edebiyatı Temel Bileşenleri/Ögeleri	7
2.3. Karakter	8
2.4. Sorun Odaklı Çocuk Edebiyatı	9
2.5. Çocuk Kitapları Aracılığıyla Karakter Eğitimi	11
2.6. İlgili Çalışmalar	12
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	18
3.YÖNTEM	18

3.1. Araştırma Deseni	18
3.2. Çalışma grubu ve İncelenen Dokümanlar	18
3.3. Veri Toplama Araçları	23
3.4. Verilerin Analizi	23
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	26
4. BULGULAR ve YORUMLAR.....	26
4.1. Çocuk Kitaplarında Yer Alan Kötü Karakterlerin Görünümleri.....	26
4.2. Kötü Karakterle İlgili Öğrenci Algılarının Yazınsal ve Resimsel Görünümleri.....	93
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	115
5. SONUÇ VE TARTIŞMA.....	115
5.1. Kötü Karakterlerin Fiziksel Özelliklerine İlişkin Görünümler.....	116
5.2. Kötü Karakterlerin Davranışlarına İlişkin Görünümler.....	118
5.3. Kötü Karakterlerin Lakaplarına İlişkin Görünümler.....	121
5.4. Kötü Karakterlerin Kıyafetlerine İlişkin Görünümler.....	121
5.5. Kötü Karakterlerin Alışkanlıklarına İlişkin Görünümler	122
5.6. Kötü Karakterlerin Mesleklerine İlişkin Görünümler	122
5.7. Kötü Karakterlerin Yasa Dışı İşlerine İlişkin Görünümler	124
5.8. Kötü Karakterlerin Suç Aletlerine İlişkin Görünümler	124
5.9. Kötü Karakterlerin Diğer Özelliklerinin Görünümleri.....	124
KAYNAKLAR.....	128
İNTERNET KAYNAKLARI	136
EK	137

KISALTMALAR

OÜ	: Olmayan Ülke
Dar	: Darmadağın
DB	: Defne'yi Beklerken
Ş	: Küçük Cadı Şeroks
KÇO	: Kaya Çıkmazı'ndaki Okul
STB	: Sokakta Tek Başına
SG 1	: Süper Gazeteciler 1
YB	: Yolun Başındakiler
HP	: Hayat Pastanesi
J	:Juju
PG 1	: Pera Günlükleri 1
SS	: Sakız Sardunya
KKÇET	: Korsan Kitap Çetesi
SYo	: Sırlar Yolu
ÇK	: Çalınan Kent
İÇ	: İstanbul'u Çalışıyorlar!
USÇ	: Umut Sokağı Çocukları
YÖ	: Yurdumu Özledim
ŞBA	: Şişkonun Bütün Adamları
ONÇ	: On Numara Çocuklar

BBGD	: Ben Bir Gürgen Dalıyım
ŞC	: Şaşkın Cengâver
KK	: Korsan Kızlar: Akdeniz Piri Reis'ten Sorulur
GO	: Gizemli Olimpos: Kafadar Kuzenler Antalya'da
KDHA	: Kitap Dedektifleri Hazine Avı
UT	: Uyuyan Topaç
ÇSKT	: Çılgınlar Sınıfı Korsan Takımı
DD 1	: Dolunay Dedektifleri 1
KKİ	: Kayıp Kitaplıktaki İskelet 1
D	: Daralan
ÇP	: Çöp Plaza
SKOA	: Sınıfta Kalanlar Okul Açtılar
KKÇ	: Kömür Karası Çocuk
YŞ	: Yalancı Şahit
KFA	: Karga Feramuz'un Aşkı
SY	: Sessiz Yürek
M	: Montsuzlar
BNG	: Babam Nereye Gitti?
DSK	: Domates Saçlı Kız
HAVK	: Horoz Adam ve Korsan
SPK	: Serüven Peşinde Kâhin
HGÇ	: Hayaletli Gölün Çocukları

SAÇ : Son Ada'nın Çocukları

n : Numara

TABLOLAR DİZİNİ

		Sayfa No
Tablo 1	Çalışma Grubunu Oluşturan Kitapların Künye ve Kısaltmalarına İlişkin Bilgiler	18
Tablo 2	Çalışma Grubunu Oluşturan Öğrencilerin Metnin Tamamında İfade Ediliş Tarzına İlişkin Görünümler	22
Tablo 3	Kötü Karakterlerin Fiziksel Özelliklerine İlişkin Görünümler	26
Tablo 3.1	Bakışlara İlişkin Görünümler	26
Tablo 3.2	Vücut Yapılara İlişkin Görünümler	28
Tablo 3.3	Boylara İlişkin Görünümler	30
Tablo 3.4	Gözlere İlişkin Görünümler	31
Tablo 3.5	Gözlüklere İlişkin Görünümler	33
Tablo 3.6	Kokulara İlişkin Görünümler	34
Tablo 3.7	Saçlara İlişkin Görünümler	35
Tablo 3.8	Yüzlere İlişkin Görünümler	37
Tablo 3.9	Diğer Fiziksel Özelliklere İlişkin Görünümler	38
Tablo 4	Kötü Karakterlerin Davranışlarına İlişkin Görünümler	40
Tablo 4.1	Acımasızlıkla İlgili Görünümler	40
Tablo 4.2	Alay Etmeye İlişkin Görünümler	42
Tablo 4.3	Çıkarcılığa- Para Gözlülüğe İlişkin Görünümler	43
Tablo 4.4	Gülüslere İlişkin Görünümler	45
Tablo 4.5	Kabalıklara İlişkin Görünümler	46
Tablo 4.6	Kuralcılıklara İlişkin Görünümler	48
Tablo 4.7	Küfürbazlıklara İlişkin Görünümler	49
Tablo 4.8	Öfkeli-Sinirli Davranışlara İlişkin Görünümler	51
Tablo 4.9	Seslere İlişkin Görünümler	54
Tablo 4.10	Şiddete İlişkin Görünümler	57

Tablo 4.11	Tehditle İlgili Görünümler	61
Tablo 4.12	Yalana-İftiraya Başvurmasıyla İlgili Görünümler	63
Tablo 4.13	Yüz İfadelerine İlişkin Görünümler	65
Tablo 4.14	Kötü Karakterlerin Diğer Davranışlarına İlişkin Görünümler	67
Tablo 4.14.1	Kötü Karakterlerin Diğer Davranışlarda Bulunan Olumlu Özelliklere ilişkin Görünümler	67
Tablo 4.14.2	Kötü Karakterlerin Diğer Davranışlarda Bulunan Olumsuz Özelliklere İlişkin Görünümler	69
Tablo 5	Kötü Karakterlerin Lakaplarına İlişkin Görünümler	76
Tablo 6	Kötü Karakterlerin Kıyafetlerine İlişkin Görünümler	78
Tablo 7	Kötü Karakterlerin Alışkanlıklarına İlişkin Görünümler	81
Tablo 8	Kötü Karakterlerin Mesleklerine İlişkin Görünümler	83
Tablo 9	Kötü Karakterlerin Suç Aletlerine İlişkin Görünümler	86
Tablo 10	Kötü Karakterlerin Yasa Dışı İşlerine İlişkin Görünümler	88
Tablo 11	Kötü Karakterlerin Diğer Özelliklerinin Görünümleri	90
Tablo 12	6-7-8. Sınıf Öğrencilerinin Algılarına Göre Kötü Karakterlerin Fiziksel Görünümleri	93
Tablo 13	6-7-8. Sınıf Öğrencilerinin Algılarına Göre Kötü Karakterlerin Davranışlarının Görünümleri	99
Tablo 14	6-7-8. Sınıf Öğrencilerinin Algılarına Göre Kötü Karakterlerin Kıyafetlerinin Görünümleri	105
Tablo 15	6-7-8. Sınıf Öğrencilerinin Algılarına Göre Kötü Karakterlerin Suç aletlerinin Görünümleri	109
Tablo 16	6-7-8. Sınıf Öğrencilerinin Algılarına Göre Kötü Karakterlerin Yasa Dışı İşlerinin Görünümleri	111
Tablo 17	6-7-8. Sınıf Öğrencilerinin Algılarına Göre Kötü Karakterlerin Diğer Görünümleri	112

ÇİZİMLER DİZİNİ

		Sayfa No
Çizim 1-3	Öğrenci algılarına göre kötü karakterin kulaklarına ilişkin görünüm	94
Çizim 4-5	Öğrenci algılarına göre kötü karakterin burunlarına ilişkin görünüm	95
Çizim 6-9	Öğrenci algılarına göre kötü karakterin gözlerine ilişkin görünüm	96
Çizim 10-12	Öğrenci algılarına göre kötü karakterin yüzüne ilişkin görünüm	97
Çizim 13	Öğrenci algılarına göre kötü karakterin diline ilişkin görünüm	98
Çizim 14	Öğrenci algılarına göre kötü karakterin zorba davranışına ilişkin görünüm	101
Çizim 15	Öğrenci algılarına göre kötü karakterin davranışına ilişkin görünüm	102
Çizim 16-17	Öğrenci algılarına göre kötü karakterin davranışına ilişkin görünüm	105
Çizim 18-19	Öğrenci algılarına göre kötü karakterin kıyafetine ilişkin görünüm	106
Çizim 20	Öğrenci algılarına göre kötü karakterin kıyafetine ilişkin görünüm	107
Çizim 21	Öğrenci algılarına göre kötü karakterin kıyafetine ilişkin görünüm	108
Çizim 22-23	Öğrenci algılarına göre kötü karakterin kıyafetine ilişkin görünüm	108
Çizim 24	Öğrenci algılarına göre kötü karakterin kıyafetine ilişkin görünüm	110
Çizim 25	Öğrenci algılarına göre kötü karakterin kıyafetine ilişkin görünüm	111

Çizim 26-28	Öğrenci algılarına göre kötü karakterin yasa dışı işlerine ilişkin görünüm	112
Çizim 29	Öğrenci algılarına göre kötü karakterin diğer görünümü	113

RESİMLER DİZİNİ

		Sayfa No
Resim 1	Kötü karakterin vücut yapılarına ilişkin görünüm	30
Resim 2-3	Kötü karakterin gözlüklerine ilişkin görünüm	33
Resim 4-5	Kötü karakterin saçına ilişkin görünüm	36
Resim 6	Kötü karakterin acımasızlığına ilişkin görünüm	42
Resim 7	Kötü karakterin kuralcılıklarına ilişkin görünüm	49
Resim 8-9	Kötü karakterin öfkeli-sinirli davranışlarına ilişkin görünüm	52
Resim 10	Şiddete ilişkin görünüm	58
Resim 11	Şiddete ilişkin görünüm	60
Resim 12	Diğer davranışa ilişkin görünüm	72
Resim 13	Diğer davranışa ilişkin görünüm	73
Resim 14	Diğer davranışa ilişkin görünüm	75
Resim 15-16	Lakaplara ilişkin görünüm	77
Resim 17-19	Kıyafetlere ilişkin görünüm	81
Resim 20	Alışkanlıklara ilişkin görünüm	82
Resim 21	Mesleklere ilişkin görünüm	85
Resim 22-23	Suç aletine ilişkin görünüm	86
Resim 24-25	Suç aletine ilişkin görünüm	88
Resim 26	Yasa dışı işler yapanlara ilişkin görünüm	90

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemi, ilgili literatür eksenli tanımlanıp araştırmanın amacı ve önemi belirtilmiştir. Ayrıca araştırmada kullanılan önemli kavramlar açıklanmıştır.

1.1.Problem Durumu

Kurgusal nitelikli çocuk kitaplarının işlevlerinden ilki, okunan eserler aracılığıyla küçük okurların edebî zevklerini geliştirerek kaliteli vakit geçirmelerini sağlamaktır. Çocukların hem edebî zevklerini geliştirmek hem de iyi vakit geçirmelerini sağlamak adına çocuk kitaplarının birçok temel bileşeni bulunmaktadır. Kurgu, resim, dil gibi bileşenlere ilaveten çocuk kitaplarında yer alan karakterler, okurun edebî zevkini artırmak ve küçük okurun kurguya dâhil olma hızını artırmak açısından oldukça önem taşımaktadır. Kurgularda önemli bir yere sahip olan karakter ile karşılaşan küçük okurun kişiliğinin şekillenmesi, okuma dönemine denk geldiği için okuduğu kitaplardaki karakterlerle özdeşim kurma olasılığı oldukça yüksektir (Erdem, 2011: 614; Oğuzkan, 2013: 397; Karatay, 2014: 104; Temizyürek vd., 2016: 30; Sever, 2017: 57; Dilidüzgün, 2018: 30; Lukens vd., 2018: 116; Yılmaz ve Yakar, 2018a: 50; Doğan Güldenoğlu, 2018: 928). Kurgularda iyi veya kötü özellikleriyle öne çıkan karakterler ile arkadaşlık kuran çocuklar, bu sayede kendini ve başkalarının hayatlarını tanımaktadır (Ural, 2015: 45). Anlatılardaki karakterlerin kim veya ne olduğunun bir önemi yoktur. Çocuk, kitapta yer alan karakter ile özdeşim kurduğu zaman karakterin, kimi zaman arkadaşı kimi zaman ise bizzat kendisi olur. Belki günlük hayatta hiç karşılaşmadığı hatta karşılaşamayacağı olaylara, hayatlara tanıklık eder. Yalçın ve Aytaş'a (2017: 57) göre bu özdeşleşmenin getirisi olarak kitaplarda, çocukları psikolojik yönden etkilemeyecek konular işlenmelidir. Zira kötü izler bırakarak ileriki yaşlarda davranış bozukluklarına sebep olabilir.

Çalışmada da kitaplar aracılığıyla çeşitli hayatlarla karşılaşan çocukların düşünce dünyalarındaki kötü karakterler ile kurgusal nitelikli çocuk kitaplarında betimlenen kötü karakterlerin görünüşleri incelenmeye çalışılmıştır. Türkiye’de çocuk kitaplarında yer alan karakterlerle ilgili birçok çalışma yapılmış olmasına rağmen kötü karakterler ile ilgili bir çalışma yapılmamış olması bu çalışmanın yapılmasında etkili olmuştur. Bunun yanı sıra ortaokul öğrencilerinin kötü karakterlere ilişkin algılarının hem çizim hem de yazma becerileri kullanılarak bir çalışmanın yapılmamış olması da araştırmanın yapılmasında bir diğer etkidir.

Kurgusal nitelikli çocuk kitaplarında yer alan kötü karakter görünüşleri ile ortaokul öğrencilerinin kötü karakter algılarını karşılaştırmak, yaşam ile kurgu arasındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koymak açısından önemli olacaktır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Çalışma, çocuk kitaplarında yer alan kötü karakterlerin görünüşlerini ve ortaokul öğrencilerinin kötü karakter algısını belirlemek açısından önemlidir. Yetiştikleri toplumun ürünü/meyvesi olan çocukların düşünce dünyaları, toplumda genelgeçer bir şekilde kabul görmüş kimi şekilci ön yargılarla yoğrulmuş olabilir. Bundan dolayı çalışma, kurgusal nitelikli çocuk kitaplarındaki kötü karakterlerin görünüşlerini tespit etmek, kötü karakterlere ilişkin öğrenci algılarını belirlemek ve bu algılarla kitaplardaki görüntülerin benzer ve farklı görünüşlerini öğrenebilmek amacıyla yapılmıştır. Bu nedenle çalışmada kurgusal nitelikli çocuk kitaplarındaki kötü karakterlerin görünüşleri ve ortaokul öğrencilerinin kötü karakterlere ilişkin algıları tespit edilmiştir. Bu amaca hizmet ederek cevabı aranan araştırma soruları şunlardır:

1. Çocuk kitaplarında kötü karakterlerin görünüşleri nelerdir?
2. 6-7-8. sınıf öğrencilerinin algılarına göre kötü karakterlerin görünüşleri nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Çocukların güzellik duygusunun geliştirilmesinde, eğlendirilmesinde, eğitilmesinde, dilsel ve görsel iletilerle duygu ve düşünce dünyasının

zenginleştirilmesinde çocuk edebiyatı eserleri büyük önem taşımaktadır (Şimşek ve Yakar, 2014: 42). Çocuk kitaplarında iyi- kötü, doğru-yanlış gibi karşıt durumlar kullanılarak çocukların düşünce dünyası şekillendirilmeye çalışılır. Bu açıdan bakıldığında yapılan çalışma, kurgusal çocuk kitaplarında kötü karakterlerin hangi özellikleriyle betimlendiklerinin vurgulanması ve öğrencilerin kötü karakter algıları ile örtüşüp örtüşmediğinin tespit edilmesi bakımından önem taşımaktadır. Gerçek dünyada iyi insanların yanında oran olarak belki eşit belki de daha fazla kötü insanlar bulunmaktadır. Çalışma, kurgusal nitelikli çocuk kitaplarında betimlenen kötü karakterin kimi görünüşleri ile genç bireylerin algılarındaki kötü karakter görünüşleri arasında benzerlik ve farklılıkları belirlemek açısından önemlidir.

Çalışmada, kötü karakterlerin fiziksel özellikleri, davranışları, lakapları, kıyafetleri, alışkanlıkları, meslekleri, suç aletleri, yasa dışı işleri ve diğer özellikleri derinlemesine incelenmiştir. Bu incelemelerin yanında ortaokul öğrencilerinin kötü karakterlere ilişkin algılarının ele alınması çalışmayı önemli kılmaktadır. Literatürde böyle bir çalışmanın yapılmamış olması da araştırmanın kurgulanmasında etkili olmuştur.

1.4. Tanımlar

Çocuk Edebiyatı: Çocuk edebiyatı, temel kaynağı çocuk ve çocukluk olan; çocuğun algı, ilgi, dikkat, duygu, düşünce ve hayal dünyasına uygun; çocuk bakışını ve “çocuk gerçekliği”ni yansıtan; ölçüde, dilde, düşüncede ve tiplerde “çocuğa göre” içeriği yalın biçimde ve içtenlikle gerçekleştiren; çocuğa okuma alışkanlığı kazandırması yanında, edebiyat, sanat ve estetik yönünden gelişmesine katkı sağlayan, çocuğu duyarlı biçimde yetişkinliğe hazırlayan bir geçiş dönemi edebiyatıdır (Şirin, 2007: 16).

Karakter: Sanatçının yarattığı; duygu, düşünce ve tutku yönleriyle geliştirdiği, gerçek yaşamdan da esinlenerek deneyimiyle, birikimiyle, kendine özgü duyarlılığı ile biçimlendirdiği bir kişiliktir (Sever, 2017: 75-76).

Kötü: 1. Zararlı, tehlikeli. 2. Korku, endişe veren 3. Kaba ve kırıcı 4. Kişi veya toplum üzerinde olumsuz etkileri olan (TDK, 2011: 1507).

Kötü Karakter: Çevresinde bulunan herhangi bir canlıya, yaptığı olumsuz bir hareket sonucunda pişman olsa dahi özgür iradesiyle zarar veren kimse.

Karakter Eğitimi: Çocukların ahlaki ve insani değerleri anlamasında, bu değerlere karşı duyarlı olmasında ve onlarla birlikte yaşamayı öğrenmesinde etkili olmak amacıyla yapılan etkinliklerdir (Ekşi, 2003).

İKİNCİ BÖLÜM

2.KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1.Çocuk Edebiyatı

Çocuk edebiyatı tanımlanmadan önce ilk olarak “çocuk” ve “edebiyat” kavramlarına değinmek gerekmektedir. Geleneksel olarak edebiyat, “Özündeki hayal gücü ve sanatsal niteliklerden meydana gelmiş bir yazı metni (Lukens vd. 2018: 1). ” şeklinde; çocuk ise “Bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız, uşak (TDK, 2020).” şeklinde tanımlanmaktadır. Çocuk edebiyatı ile edebiyatı kesin olarak birbirinden ayırmak mümkün olmamakla birlikte en somut fark çocuk edebiyatının dili, anlatımı ve temasıdır (Temizyürek, Şahbaz ve Gürel, 2016: 19). Bu terimleri tanımladıktan sonra araştırmacıların çocuk edebiyatı kavramını tanımlarına yönelmek gerekmektedir.

Oğuzkan, çocuk edebiyatını “2-14 yaşları arasındaki kimselerin ihtiyacını karşılayan bir edebiyat alanını kapsayan çocuk edebiyatı, çocukluk çağında bulunan kimselerin hayal, duygu ve düşüncelerine yönelik sözlü ve yazılı bütün eserleri kapsar (2013: 3). ” şeklinde tanımlamaktadır. Ayrıca zamanla büyüme ve gelişme gösteren çocuğun bir takım ruhsal ihtiyaçları da bulunmaktadır. Okumayı söken bir çocuğa, seviyesine uygun kitapların sunulması, ruhsal ihtiyaçlarının karşılanmasının yanında normal gelişimini de birçok yönden hızlandıracak olması bakımından önem arz etmektedir (Oğuzkan, 2013: 5). Yalçın ve Aytaş (2017: 17), çocuk edebiyatının yalnızca metin ve pedagojik bazı özelliklerin bir araya gelmesi ile oluşmadığını kâğıt, baskı, düzenleme, resimleme ve canlandırma gibi birçok alanın verilerinin birleşmesiyle oluştuğunu ifade etmektedir.

Sever ise çocuk edebiyatını, “Erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adı (2017: 17).” cümleleriyle ifade etmektedir. Ayrıca Sever (2017: 19), çocuk edebiyatının temel işlevlerinden birinin çocuklara okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmak olduğunu

aktarmaktadır. Gültekin (2011: 96) de Sever' i desteklercesine çocuk edebiyatının en temel işlevinin, “Küçük yaşlardan başlayarak çocuk ve gençlere okuma sevgisini ve alışkanlığını kazandırarak onlarda okuma kültürünün oluşmasını sağlamak.” olduğunu ifade etmektedir. Çocuk edebiyatının bir diğer işlevini ise Şirin (2016: 41), “Geleceğe dönük yüzü ile okuduğunu anlayan, düşünen ve kendini gerçekleştiren bireyi, özellikle de edebiyat okurunu yetiştirmektir.” şeklinde aktarmaktadır.

Çocuk kitaplarının kimi işlevlerinin ele alınmasının ardından, Şimşek ve Yakar ise gelişim sürecindeki çocuğun anlama ve kavrama düzeyini dikkate alarak duygu ve düşünce dünyasına seslenen edebiyatı, çocuk edebiyatı olarak adlandırmaktadır (2014). Çocuklar için edebiyatın, çocuklarda güzellik duygusunu geliştirmek; onları eğlendirme ve oyalama işlevini görmek; çocuğun hayatı, insanı ve çevreyi tanımasına ortam hazırlamak gibi yararları bulunabilir (2014: 42). Zihinsel ve fiziksel olarak gelişen çocukların okuma ihtiyaçlarını gidermelerinde kullanılan çocuk edebiyatı eserleri çocuksu, basit ve sıradan edebiyat olarak düşünülmemelidir (Sarıyüce, 2012: 283).

Genellikle 3-13 yaş aralığındaki bireyleri kapsayan (Dilidüzgün, 2018) çocuk edebiyatının temel amacı ise çocukların hoş vakit geçirmelerini sağlamak yani edebî zevk vermektir. Bunu sağlarken de okuma alışkanlığı kazandırmaktır. Çocuk edebiyatının bir diğer amacı, edebî zevk verirken çocuklara hayatı öğretmektir (Oğuzkan, 2013). Okudukları kitaplarda kendi hayatlarından kesitler sunularak küçük okurlara hayatı öğretmek amaçlanmaktadır. Bu öğretim, didaktik bir dil ile değil hikâyeye yedirilmiş bir şekilde çocuğun kitap aracılığı ile o anı, o hayatı yaşayarak keşfetmesine olanak sağlaması gerekmektedir.

Çocuk kitaplarında bulunması gereken özelliklere bakıldığı zaman eserlerin, çocukların dil gelişimlerinin yanında, bilişsel, kişilik ve sosyal gelişimlerini de desteklemesi gerektiği görülmektedir. Bunun yanında iyi bir çocuk kitabı, çocuğun estetik beğeni ölçütlerini geliştirmeli ve çocuğa farklı dünyaların kapısını açmalıdır (Arıcı, 2018: 47). Okurun yetişkin olmaması, basit kurguların aksine inandırıcılığı yüksek, son derece uğraştırıcı bir edebiyat olmasına neden olmaktadır. Çocuk

kitapları, mantık çerçevesine oturtulmuş, çocuk gerçeğine uygun, çocuğun zihinsel ve fiziksel gereksinimlerine hizmet eden sürükleyici edebî eserlerdir (Şirin, 2016).

Çocuk edebiyatı kavramı tanımlandıktan sonra çocuk edebiyatı yapıtlarının temel bileşenlerine değinmek gerekmektedir.

2.2. Çocuk Edebiyatı Temel Bileşenleri/Ögeleri

Eserin temelinde bir tema ve konu; konunun gidişatına göre çeşitli özellikteki karakterler; kurgunun altında yatan çocuğa verilmek istenilen bir ileti; çocuklara özel, bir dil ve anlatım ve anlatıları destekleyen çizimler çocuk edebiyatının temel ögeleri arasında yerini almaktadır. Çocuk edebiyatının temel ögelerine ilişkin tanımlamalara aşağıda yer verilmektedir:

Tema/Ana Fikir: Yazar, eserinde kendi duygu ve düşüncelerini kendine özgü bir ifadeyle okuyucusuna vermek istediği mesajdır (Yalçın ve Aytaş, 2017).

Konu: Çocuk yazınlarında eğlendirici, ilgi çekici ve merak duygusunu kamçılayan konular olmasının yanında düşünmeye yöneltten ve onları hayata hazırlayan konular seçilmelidir (Temizyürek, Şahbaz ve Gürel, 2016). Konunun ajitasyon ve tesadüflerden oluşması inandırıcılığını azaltmaktadır. Hayatın akışına uygun bir şekilde kurgulanması okuyucuyu okumaya teşvik etmektedir (Yılmaz ve Yakar, 2018b: 33; Lukens, Smith ve Coffel, 2018: 162).

İleti: Sanatçıların okurlarında oluşturmak istediği duygu ve düşünce ortaklığıdır (Sever, 2017).

Dil ve anlatım: Çocuk kitaplarında canlı, duru, açık, doğal ve akıcı bir anlatım biçimi aranır. Cümleler kısa kısa kurulmalı. Canlı ve devinimli olmalıdır. Soru, ünlem, devrik cümle tipleri anlatımı kımıldatır, özellikle türlü sözcüklerden, türlü tiplerde yapılmış yüklemler cümleye kanat takar (Sarıyüce, 2012: 28).

Resim: Çocukta estetik beğeni ve duygu oluşumunda resim önemlidir. Çizimler/Resimler, çocuğun gelişim özelliklerine ve içeriğe uygun olmalıdır (Arıcı, 2018).

Karakter: Bir kişiyi, kişileştirilmiş bir hayvanı veya nesneyi ifade etmektedir. Anlatıda her canlı bir karakterdir ve anlatımda önemli role sahiptir (Lukens vd., 2018).

Çocuk edebiyatının temel bileşenleri/öğeleri aktarıldıktan sonra çalışmanın amacına hizmet etmek adına “karakter” ögesi ayrıca ele alınmıştır.

2.3. Karakter

Püsküllüoğlu'na (1994: 582) göre karakter, roman ve öykü gibi yazınsal ürünlerde duygu, düşünce, davranış bakımından aktarılan/ele alınan kişidir. Gerçek hayatta insanlara tepki veren çocuk, kurgulanan kitaplardaki karakterlere de tepki verebilir (Lukens vd. 2018: 113). Bu yüzden çocuk kitaplarındaki karakterler, çocuk okurun edebî zevkini geliştirme noktasında etkili oldukları kadar, çocuk okura birtakım iletileri vermek ve karakterini etkilemek açısından da önemlidir (Yılmaz, 2016a). Tüfekçi Can'ın da belirttiği gibi, iyi betimlenmiş bir karakter, romanın belkemiğini oluşturur (2014: 90). Eserlerde karakterler, kimi zaman kedi, köpek gibi hayvanlar veya çocuğun bildiği nesneler; kimi zaman ise kitabın hitap ettiği yaş grubuna uygun ‘çocuk’ karakterlerdir (Erdem, 2011; Lukens vd., 2018). Çocuk karakterin ana karakter olduğu kurgularda, genellikle yetişkin karakterler ev çevresinde anne, baba, büyükanne, büyükbaba ve komşu; okul çevresinde ise öğretmen ve idarecilerdir. Bazense Erdem'in de vurguladığı gibi çocuk karakterlerin çevresinde kan bağı bulunan teyze, amca gibi yakın akrabalar bulunabilir (2011: 614).

Edebî eserlerdeki bu karakterler, anlatıda çatışma ortamının, aksiyonun nedenidir. Çatışma ortamına bağlı olarak okuyucunun algısına göre iyiliğin ya da kötülüğün tarafını tutarak /destekleyerek olumlu veya olumsuz karakter kimliği edinmiş olurlar (Karatay, 2014). Tüfekçi Can (2014) da çatışmada, düşman karakterlerin çocuğun taraf tutarak iyiyi ve kötüyü birbirinden ayırma olanağı sunabileceğini ifade etmektedir. Sunulan bu çatışmada, problemleri çözme esnasında rastlantılardan ziyade çözüm için bireysel veyahut toplumsal/çoğulcu çaba gösterilmesi önemlidir (Yakar ve Yılmaz, 2015: 65; Sever, 2017: 73; Lukens, 2018: 162).

Çocuklar, okudukları kitaplardaki karakterler ile kendilerini özdeşleştirirler. Bu özdeşleşme, karakterlerin iyi betimlenmiş olması ile doğrudan orantılıdır. Özdeşim kurulduğu için karakterler arasında başarılı kadar başarısız, korkusuz kadar korkak, iyi kadar kötünün de yeri olmalıdır. İdealize edilmiş yani basmakalıp karakterlere, çocuk kitaplarında yer verilmemesi gerektiği düşünülmektedir (Karataş, 2014: 66; Yılmaz ve Kılıç, 2015: 143; Yakar, 2017: 155; Lukens vd., 2018: 118; Yılmaz ve Yakar, 2018a: 61). Çünkü günümüzde çocuğu bekleyen ideal bir dünya bulunmamaktadır. Gerçeklerle karşılaşp bunlarla baş etmeyi öğrenmelidir (Özdem, 2014: 260). Masalımsı eserlerin dışındaki eserlerde, kişilerin gerçek ya da gerçeğe yakın olmasının gerektiği, aksi takdirde çocuk okurların kurgulardaki kişilere inanmakta güçlük çekeceği bilinmektedir (Oğuzkan, 2013: 372; Doğan Güldenöğlü, 2018: 940-941). Ayrıca Yılmaz ve Yakar da olayların odağındaki karakterin, aşırı ve aykırı tavırlarıyla öne çıkan uç tipler olmamasının dikkat edilmesi gereken bir nokta olduğunu belirtmektedir (2018b: 32). Aşırı ve tek tip davranışlar ile sunulan karakterler, okuyucunun gerçeklik algısını olumsuz yönde etkileyebilir. Çünkü gerçek dünyada iyi insanların yanında kötü insanlar da bulunmaktadır. Dolayısıyla çocuk kitaplarında seçilen karakterler de devingen olmalıdır. Karakter, idealize kalıplara sokulmadan günlük hayattaki karakterler gibi iyisiyle kötüsüyle sunulmalıdır (Yavuzer, 2009; Karataş, 2014). Kitaplarda iki karakter özelliğinin verilip çatışma yaratılarak küçük okurlara, kötü insanlara nasıl karşı konulabileceğinin öğretilmesi yani çocukların, hayatın gerçeklerine hazırlanması gerekmektedir (Yılmaz ve Yakar, 2017). Bu konu hakkında Sever, kahramanın başarılı veya korkusuz olanı değil; yaşadığı olumsuzluklara, başarısızlığa ve korkuya karşı direnç geliştirebilmesinin önemini vurgulamaktadır (2017: 118).

2.4.Sorun Odaklı Çocuk Edebiyatı

Çocuklar, gerçek hayatta mükemmel karakterlerle karşılaşmayacağı gibi her şeyin yolunda gittiği, herkesin saygı ve sevgi çerçevesinde davranışlar sergilediği bir hayatla da karşılaşmamaktadır. Yani çocuk kitaplarında sevgi, barış gibi olumlu konular yer aldığı gibi ölüm, ayrılık, boşanma, şiddet, akran zorbalığı, engellilik, madde bağımlılığı, yetimlik ve göç gibi olumsuz konular da yer almalıdır. Bu gibi zor

konuların düşünülmesi sorun odaklı çocuk edebiyatı kavramını akıllara getirmektedir. Yılmaz ve Yakar sorun odaklı çocuk edebiyatını, “Çocuk okurun okuduğu kitaplarda birtakım problemlerle yüz yüze geldiği ve bu problemlerle başa çıkabilme yetisini kitaplar aracılığıyla kazandığı edebiyatın adı.” şeklinde tanımlamaktadır (2018b: 31). Sorun odaklı çocuk kitaplarında bireysel ve toplumsal gelişimde yol gösterici rolünün öne çıkarıldığını ifade eden Dilidüzgün’e (2018: 109) ilaveten çocuk kitaplarının bir diğer önemli özelliği ise çocuk okurların bir problemle karşılaştıkları zaman o problemi nasıl çözebileceklerini veya bir sorun karşısında nasıl düşünmelerinin daha doğru olacağının aktarılmasıdır. Problem çözme bağlamında Yakar ve Yılmaz’ın (2015) yaptıkları çalışmanın sonucunda incelenen metinlerde karakterlerin çatışmaları, tesadüfe dayalı çözümlerden ziyade gerçekçi yöntemler ile düşündürerek çözmesi gerektiği ifade edilmektedir. Lukens, Smith ve Coffel ise problem çözmede rastlantıların inandırıcılığı azalttığını dile getirmiştir (2018: 161).

İncelenen çocuk kitaplarında problem çözme genel itibariyle akran zorbalığı ekseninde ele alınmaktadır. Akran zorbalığının farklı farklı tasnifleri olsa da başlangıçta sözel zorbalık, fiziksel zorbalık, sosyal dışlama gibi zorbalık türlerine günümüzde yaşanan sorunlar göz önüne alındığında ise bu tasnife cinsel zorbalık, ilişkisel zorbalık, sanal/siber zorbalık ve duygusal zorbalık gibi farklı boyutlar eklenmiştir. Zorbalığa maruz kalan yaşlıtlarının tepkilerini gören çocuk okurlar, kitaplardan zorbalıkla nasıl başa çıkılabileceğini görmektedir.

Bahsi geçen hayata dair gerçeklik algısı, şiddet ögesi için de geçerli olmalıdır. Varlığı hoş karşılanmayıp desteklenmese dâhi şiddet, hayatın içerisinde var olan bir unsurdur. Bunun yanında şiddet öğelerinin çocuk kitaplarında da azımsanamayacak derecede olduğu dikkat çekmektedir. Tüm bu gelişmeler akabinde “Çocuk kitaplarında şiddet unsurları olmalı mı, olmamalı mı?” sorusu akla gelmektedir. Bu konuda Yılmaz ve Destegüloğlu, literatürde ilgili araştırmacıların birbirinin aksine görüşler savunduğunu ifade etmektedir. İki görüşün de dayanak noktası, *çocuk okurların karakterler ile özdeşim kurma* özelliğidir. Batı kaynaklı çalışmalarda ise genel olarak çocuk kitaplarındaki şiddet öğeleri yoluyla çocuk okurların özgüven, empati ve

şiddetle başa çıkabilme becerilerinin geliştirilebilmesinin hedeflendiği görülmektedir (2019: 1103).

Günümüzde yaşanan sorunlardan biri olan göç kavramı da çocuk edebiyatında yerini almıştır. Söz gelimi Yakar (2017), göç olgusunda hem yeni topluma ait kültürel kodlara uyum sağlamaya çalışırken yaşanan zorlukların hem de geleceğe ait hayallerin eserlere yansıdığını tespit etmiştir. Bir diğer kavram olan ölüm ise Şen'in incelediği kitaplarda, ölüm izleğinin merkezi bir yere konumlandırılmamakla birlikte, çocuğun ölüm gibi bir gerçeği göz ardı etmemesini sağlayabileceğini dile getirmiştir (2016). Son olarak karşılaşılan cinsellik, cinsel eğitim ve istismardan korunma gibi sorun odaklı konular çocuk kitaplarında yer almıştır. Güzelyurt (2020), çalışmasında cinsel eğitimi ve cinsel istismardan korunmayı kapsayan resimli çocuk kitaplarını inceleyerek bu konuya değinmiştir. Ayrıca yurt dışı literatürün, sorun odaklı çocuk edebiyatı kavramını uzun süredir irdelediği gözlemlenmiştir. Sorun odaklı çocuk edebiyatı kapsamında ölüm (Crain, 1972; Moss, 1972; Poling ve Hupp, 2008) ve akran zorbalığı (Esch, 2008; Freeman, 2014) gibi birçok konuda akademik çalışmalar yapıldığı görülmektedir.

2.5. Çocuk Kitapları Aracılığıyla Karakter Eğitimi

Arıcı, iyi bir çocuk kitabının, çocuğun estetik beğeni ölçütlerini geliştirme, çocukta sanatsal bakış açısı oluşturma, okumaya yönelik zevk ve haz duygusu oluşturma gibi işlevlerinin olması gerektiğini ifade etmektedir (2018: 47). Bunun yanı sıra edebî dokuyu bozmamak kaydıyla çocuk kitapları, karakter eğitimi amacıyla da kullanılabilir. Karakter eğitiminin tarih boyunca farklı şekillerde isimlendirildiği bilinmekle birlikte resmen ilk olarak 1860'lı yıllarda Amerika'da ortaya çıkmıştır (Sırrı ve Mehmedoğlu, 2015: 125). Şiddetin, baskının, olumsuzlukların, kötülüklerin baş gösterdiği günümüz dünyasında, bugünün küçükleri yarının büyükleri olan çocuklara, aile çabalarının yanında çocuk kitaplarının aracılığıyla da karakter eğitimi verilebilir. Kitaplar aracılığıyla verilen karakter eğitimi, akademik ve sosyal olarak öğrencilere yardımcı olabilir. Karakter eğitiminin temel amacının iyi çocuk yetiştirmek olduğunu ifade eden Battistich'a (2005) ilaveten iyi, karakterli çocuklar yetiştirmenin çocuk edebiyatı eserleriyle olabileceğini

Almerico (2014: 3) vurgulamaktadır. Karakter eğitimi uzmanları çocuklara, edebî eserleri okutarak olumlu karakter davranışlarının zamanla aşılabilceği görüşündedir. Her ailenin, okulun ve toplumun en önemli hedeflerinden biri olan sağlam karakterli bireyler yetiştirmenin sonucunda sadece bireylerin değil toplumun da mutlu ve huzurlu olması sağlanır (Karatay, 2011: 1400).

Nitekim literatürde bu amaçla yapılan çalışmaların olduğu tespit edilmiştir. Örneğin Yılmaz, çocuk kitaplarındaki karakterlerin, çocuğa edebî yönden zevk vermesinin yanında, ona bir takım iletiler vermek ve onun karakterini geliştirmek gibi önemli bir işlevinin de bulunduğunu ifade etmektedir (2016a: 312). Almerico ise çalışmasında çocuk edebiyatı eserleriyle çocuğa güzel karakter örnekleri sunulabileceğini aktarmaktadır (2014: 3). Aynı şekilde Klein-Ezell, Ezell, Powell Stanley ve Ezell Powell de karakter eğitime olan ilginin artmasıyla okullarda beceriler öğretilmek için çocuk edebiyatı eserlerinin kullanıldığını dile getirir (2014: 3). Karakter eğitiminin belli plan çerçevesinde yürütülmesi için bütün öğretim programlarını içine alan bir karakter eğitimi programına ihtiyaç vardır (Karatay, Destebaşı ve Demirbaş, 2015: 126).

2.6. İlgili Çalışmalar

Çalışmanın konusu itibari ile çocuk kitaplarında bulunan karakterlerin incelendiği araştırmaların yapıldığı görülmektedir. Bazı araştırmalarda karakterlerin yaş, cinsiyet, aile bağı ve meslek özelinde kurgulandığı; bazı araştırmalarda ise karakterlerin özel insanlar veya insan dışı canlılar özelinde kurgulandığı tespit edilmiştir. İlk olarak genel bir bakış açısıyla Erdem (2011), *İlköğretim Öğrencilerinin Bakış Açısıyla Çocuk Kitaplarındaki Kahramanlar* çalışmasında çocuk kitaplarında yer alan karakterleri öğrenci görüşlerine göre incelediğinde kahramanların sınıf derecelerine göre değiştiğini vurgulamaktadır. Ancak çocukların, genel olarak kahramanların eğlenceli, komik, iyi kalpli, cesur, akıllı gibi kişilik özelliklerinin yanında güzel ve güçlü olması gibi özelliklerini beğendikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Literatür incelemesiyle yapılan çalışmalar cinsiyet özelinde daraltılmıştır. Genel itibari ile bu cinsiyetçi yaklaşım birçok çalışmada -Toplumsal Cinsiyet Roller

-şeklinde ele alınsa da özel olarak Vannıcopulou ve Çiftçi Yeşiltuna (2004), *Resimli Çocuk Kitaplarında Kadın Karakterler* adlı araştırmada kadın karakterlerin görünümünü incelemiştir. Çalışmada, kadınların daha çok özverili, sevecen, kendini ailesine adayan, bencil olmayan, yemek pişiren, ütü, temizlik yapan, herkesle ve her şeyle ilgilenen ev kadını olarak sunulduğu tespit edilmiştir. Bu bulguları destekler nitelikte Doğan Güldenoğlu'nun (2018) *Çocuk Romanlarındaki Kadın Karakter Çerçevesinin Sosyal ve Kültürel Yaşamdaki Yerin İncelenmesi* isimli çalışmasında belirtilen başlıklar altında incelenen romanlardaki kadın ve kız karakterlerin okumaya, sanata ve kültürel etkinliklere karşı tutumlarının öne çıkarılmamasının, eleştirilebilecek bir özellik olarak vurgulandığı görülmektedir. Kitaplarda kadınların konumunun incelenmesinin yanında çocuk kitaplarında hangi kıyafetlerle resmedildiği de Çınar'ın (2015) *Resimli Çocuk Kitaplarında Giyimiyle Kadın Karakterler* çalışmasıyla ortaya çıkmış bulunmaktadır. Kitap resimlerinde en sık görülen kadın görünümünün evin içinde veya yakınında annelik eylemleriyle olduğu, aksesuarının ise önlük olduğu aktarılmıştır. Çınar (2011) *Çocuk Kitaplarındaki Kahramanların Giyim Biçimlerinin İncelenmesi* adlı tezinde ise kadın kahramanların toplumsal cinsiyet ayrımcılığını inceleyen bir yaklaşımla, erkek kahramanların ise daha çok geleneksel bir anlayışla oluşturulduğunu ifade etmektedir. Giyim olarak dişi karakterlerin resmedilmesinde daha çok pembe renkler, erkekten daha küçük ölçülerde çizilmiş figürler, dantel ve kurdeleler, etek ve elbise gibi öğelerin olduğu tespit edilmiştir. Bu konuda Heine, Inkster, Kazemek, Williams, Raschke ve Stevens'in ortak çalışması olan *Talking about Books: Strong Female Characters in Recent Children's Literature* de, çocuk kitaplarında çocuklara model olabilecek kadın karakterler üzerine incelemeler yapılmıştır (1999: 427). Güçlü olarak sunulan kadın karakterlerin yer aldığı resimli kitaplar ve romanlar sunulmuştur.

Odağın devamında Çer (2017) ise *Çocuk Edebiyatında Toplumsal Cinsiyetsiz Karakterler: Bir Araştırma Örneği* adlı araştırmasında "Balina ile Mandalina" eserinde yer alan toplumsal cinsiyetsiz karakterlerden balinanın da Mandalina'nın da oran olarak en fazla "duygusal", en az ise "mutlu" olarak yansıtıldığını belirtmektedir. Sonuç olarak, yapıtta yer alan toplumsal cinsiyetsiz karakterlerin kadın ve erkek

rollerine ilişkin olarak basmakalıp cinsiyetçi bir anlayışı yansıtmadığını ortaya koymaktadır.

Bir diğer çalışma odağı ise aile bireyleridir. Bu kişilerin kimi zaman anne-baba kimi zaman büyükanne-büyükbaba olduğu görülmektedir. Söz gelimi Göksel (2019) *Çağdaş Çocuk Kitaplarında Aile Büyüklerinin Sunuluş Biçimleri* adlı çalışmasında kitaplarda yer alan dede ve nine karakterlerinin sunuluş biçimleri için oluşturulan sınıflamalar arasında en fazla veri ile ilk iki sırada günlük yaşam becerileri ve gelenek aktarımının yer aldığını belirtmektedir. Araştırma kapsamında incelenen eserlerde tecrübe aktarımının ve tarih şuuruna ait verilerin yeterli olmadığı saptanmıştır. Vatan sevgisi aktarımının ise hiç bulunmadığı gözlemlenmiştir. Ayrıca frekans olarak bakıldığında zaman çeşitlilikten uzak, belirli alanlarda kalıplaşmaların olduğu tespit edilmiştir. Göksel'in aksine Doğan'ın (2005) *Cahit Uçuk'un Macera Romanları* çalışmasında; Uğur'un (2018) yaptığı *Geçmişten Günümüze Şekillenen Çocukluk Algısı ve Çocuk Yetiştirme Pratikleri* adlı araştırmasında ve Canatan'ın (2008) *Toplumsal Değerler ve Yaşlılar* adlı çalışmasında yaşlı karakterlerin kendi tecrübelerini sonraki kuşağa aktarmaya çalıştığı tespit edilmiştir. *Çocuk Kitaplarında Yaşlı Karakterler* şeklinde isimlendirilen çalışmada ise Yakar ve Yılmaz (2019), yaşlı kadın karakterlerin daha çok fedakârlık ve torunlarının bakımını üstlenmek gibi toplumsal görevlerde resmedildiğini, yaşlı erkek karakterlerin daha sevecen ve daha dışa dönük resmedildiğini belirtmektedir. Bu konuda Taylor' ın yaptığı *Images of the Elderly in Children's Literature* adlı çalışmada ise incelenen çocuk kitaplarında yaşlı karakterlerin çoğu zaman mutlu ve tarafsız gösterilmekle birlikte duygusal, kendi kendine yeten ve bazen sorunlara çözümler üreten kimseler olarak betimlendiği tespit edilmiştir. Ayrıca yaşlı kadın karakterlerin yeterince temsil edilmediği dile getirilmiştir (1980: 345).

Ayrıca Doğan (2005) *Cahit Uçuk'un Macera Romanları* çalışmasında, çocuk karakterlerin genellikle çoğu iyi eğitilmiş, kültür seviyesi ve sosyoekonomik durumu iyi olan ailelerin çocukları olduğunu dile getirmektedir. Çalışmada Doğan, anne ve baba karakterlerin ise kötü görünümde sunulsa dahi genellikle sonunda iyi bir görünümde olduğunu aktarmaktadır. Bencik Kangal, Karaaslan ve Arslan (2017),

Okul Öncesi Dönem Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Baba Figürünün İncelenmesi isimli araştırmalarında baba unsurunun iyi-kötü değerlendirilmesinden ziyade nasıl görüldüğünü aktarmaktadır. İncelenen eserlerde baba figürüne anne figüründen sayıca daha az yer verildiği; babaların genellikle çocuğuyla evin dışında ilgilenirken resmedildiği; babaların çocukların bakımında görev almasına rağmen daha başarısız ve ikinci planda kaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Aile bireylerinin varlığının yanında yokluğunun da incelendiği araştırmalar yer almaktadır. Abalı (2019), *Halk Masallarından Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yapıtlarına: Yetim-Öksüz Kahramanların İşlevi* adlı çalışmasında yetim-öksüz çocuk kalıbının üç işlevi olduğu tespit edilmiştir. Bu işlevlerden ilki maceraya başlamayı hızlandıran bir olgu olduğu; ikinci işlevi insanı, kendisi olabileceği bir yolculuğa hazırladığı; üçüncü işlevi ise daha iyi bir yaşam için umut etmesi gerektiğidir. Yetim karakter özelinde yurt dışı literatür incelendiğinde Kimball (1999: 573), *From Folktales to Fiction: Orphan Characters in Children's Literature* adlı çalışmasında çocuk edebiyatında yetim karakterlerin varlığını, hepimizin duygularını ve acısını derinden hissettirmesine bağlamaktadır.

Kimi zaman bir aile kapsamında ele alınsa da yetişkin karakterlerin Zivtçi (2005) *Türk ve Alman Çocuklarına Seslenen Kitaplardaki Yetişkin Kahramanların Karakter Çerçeveleri Açısından Değerlendirilmesi* isimli tezi ile genellikle başkarakter olmak yerine bir büyük olarak çocuk karakterlerin yanında yan karakter olduğunu ele almaktadır. Yetişkinlerin kimi zaman çocuğu birey olarak görmeyerek geleneksel karakter özelliği taşıdığı kimi zaman ise çocuğu birey yerine koyarak duygusal karakter özelliği ile ilgili fedakâr olduğu tespit edilmiştir.

Literatür incelendiğinde çocuk kitaplarında yer alan kahramanların yaş, cinsiyet, aile bağı gibi öğelerinin üzerinde durulduğu kadar meslekleri üzerinde de durulduğu gözlemlenmiştir. Söz konusu durum Yılmaz'ın Yakar ile (2017) *Yazınsal Nitelikli Çocuk Kitaplarında Öğretmen ve İdareci Karakterlerin Sunuluş Biçimini* inceledikleri araştırmada hem öğretmen hem de idareci karakterlerin otorite ve iletişim kurma biçimlerinin, ödevlerin ve kişisel birtakım zaafların olumsuzluk olarak belirtildiği dikkat çekmektedir. Türkyılmaz (2012) ise, *Aytül Akal'ın Romanlarında*

Öğretmen adlı çalışmasında Akal'ın kitaplarında yer alan iyi ve kötü öğretmen görünümlerini tespit etmiştir. Serttaş ise *Çocuk Kitaplarındaki Mesleklerin Görünümleri ve Ortaokula Devam Eden Öğrencilerin Bu Mesleklere İlişkin Algıları* adlı tezinde kitaplarda mesleklerin sunumunda cinsiyet ve fiziksel görünüm açısından birtakım kalıplamalar yapıldığını aktarmaktadır (2019).

Karakterlerin belirli bir rol ile ele alınmasının yanında var olan karakterlerin nasıl sunulduğu da çalışma konusu olmuştur. *Çocuk Kitapları ve İdealist Kahramanlar* adı ile Tekşan, Set ve Çinpola'tın (2019) çalışmalarında kitaplarda yer alan idealist karakterlerin doğallıktan ve inandırıcılıktan uzak olması sadece iyi yönlerinin vurgulanmış olması sebebiyle çocuk gerçekliğiyle çatıştığı ve çocuklara göre olmadığı belirlenmiştir.

Tüm bunların yanında Kırkgöz ve Diken'in (2019), *Özel Gereksinimli Kahramanı Bulunan Resimli Çocuk Kitaplarının İncelenmesi* adlı çalışmasında ise genel olarak özel gereksinimli karakterlerin yer aldığı çocuk kitaplarının iç ve dış özellikleri incelenmiştir. Ayrıca yer alan kitaplarda özel gereksinimi olan karakterlerin insan ya da hayvan olduğu; bu karakterlerin hem yazılı ifadelerde hem de resimlerde yapıcı, arkadaş canlısı ve iyimser olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Sapon-Shevin (1982) de engelleri bulunan karakterlerin çocuk kitaplarında yer almasını *Mentally Retarded Characters in Children's Literature* adlı çalışmasında irdelenmiştir. Engelli bireylerin olumlu imajlarını sunan kitapların gerekli olduğu tespit edilmiştir.

Çocuk kitaplarında insan karakterler kadar hayvan karakterlere de yer verildiği tespit edilmiştir. Söz gelimi Uğurlu'nun (2013) *Resimli Çocuk Kitaplarında Hayvan Karakter Kullanımı* adlı araştırmasında resimli kitapların çocukların estetiğini, bilişsel ve eğitsel kimliğini şekillendirmede vazgeçilmez unsurlar olduğu, bu kitaplarda hayvan karakter kullanımı ise çocuğu yaşadığı dünya ile barışık kılan bir sosyalleşmenin de başlatıcı ögesi işlevinin yüklendiği ifade edilmektedir. Williams'ın, *Fireflies, Frogs, and Geckoes: Animal Characters and Cultural Identity in Emergent Children's Literature* adlı çalışmasının odağındaki hayvan karakterlerin, kapsayıcı bir şekilde kültürel kimlik sunmada rol oynadığı aktarılmaktadır (2014). Peker ve Ahi'nin (2019) *Çocuk Kitaplarında Yer Alan Hayvan Karakterlerine Çevre Eğitimi Açısından*

Bakış: İçerik Analizi Çalışması isimli incelemesinde 41 farklı hayvana rastlandığı ve bu hayvanların tamamının iyi karakter rolünde kullanılırken 10 tanesine aynı zamanda kötü karakter rolünün de verildiği gözlemlenmiştir. Kötü karakter rolüne sahip hayvanlar arasında ayı, kurt, tilki ve kaplan gibi yırtıcı hayvanlar yer aldığı, kitaplarda kimi hayvanların fiziksel ve estetik özellikleri üzerinden kötü karakter olarak kurgulandığı tespit edilmiştir. Bu durumu biraz daha özelleştirip bir karakter üzerinde çalışan Yılmaz (2016b) ise *Kurgusal Nitelikli Çocuk Kitaplarında Ayı Karakterini* incelediği araştırmada ayı karakterinin duygusal özellikleri ile birlikte pek çok kez çalışan, aklını kullanan, merak eden, soran, sorgulayan bir varlık olduğunu dile getirmektedir. Peker ve Ahi'nin (2019) çalışmalarında ayının güçlü, kurnaz, yardımsever gibi iyi özelliklerinin yanında fiziki üstünlüğünü şiddet odağında göstermesi ele alınan iki çalışmanın verilerinin birbiriyle yakınlık göstermesinin yanında farklılıklarında olduğu görülmektedir. Bu konu hakkında Newman da *Images of the Bear in Children's Literature* adlı çalışmasında, eserlerde sembol olarak kullanılan hayvanlardan biri olan ayı karakterlerin, çocuk edebiyatı eserlerinde dostça ve rahatlatıcı olma eğiliminde olduğunu aktarmaktadır (1987: 132-133).

Literatürde görüldüğü gibi karakterler üzerine çalışmalar yapılmasına rağmen kötü karakterler ile ilgili bir çalışma Türkiye'de yapılmamıştır. Dolayısıyla çalışma hem bu konuda literatüre katkı sağlamak hem de kötü karakterlerin çeşitli yönleriyle (fiziksel görünümleri, davranış şekilleri, alışkanlıkları, kıyafetleri gibi) çocuk okurlar tarafından nasıl görüldüğünü tespit etmek açısından önem arz etmektedir. Bu nedenle çalışmada, bazen olumlu davranışlarda bulunsa dahi genel olarak kurgusal nitelikli çocuk kitaplarındaki kötü karakterlerin görünümleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Literatürde çocuk kitaplarıyla ilgili sayısız çalışma bulunmakla birlikte 'kötü karakter' özelinde ve ortaokul öğrencilerinin "kötü karakter algısı" özelinde bir çalışma yapılmamış olması bu çalışmanın kurgulanmasında etkili olmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Deseni

Çalışma, doküman analizi deseniyle kurgulanmıştır. Doküman analizi deseni, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu desen, detaylı incelemelere imkân sağlaması yönüyle de işlevseldir (Bowen, 2009: 27). Çalışmada kurgusal nitelikli çocuk kitaplarında kötü karakterlerin görünümleri incelendiği için doküman analizi deseni tercih edilmiştir.

3.2. Çalışma Grubu ve İncelenen Dokümanlar

Çalışma için doygun veri elde edebilmek düşüncesiyle 30 farklı yazarın 43 kitabına müracaat edilmiştir. Kitaplar belirlenirken farklı yayınevleri tarafından basılmasına, güncel veya güncelliğini koruyor olmasına ve en önemlisi “kötü karakter” özelinde bir içerik arz etmesine dikkat edilmiştir. Çalışmada yer alan kitapların künyelerine ve kısaltmalarına ilişkin detaylı bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

<i>Tablo 1. Çalışma Grubunu Oluşturan Kitapların Künye ve Kısaltmalarına İlişkin Bilgiler</i>					
Yazar ismi	Kitap ismi	Yayınevi	İlk basım	Yılı	Kısaltmalar
Ahmet ÜMİT	Olmayan Ülke	Everest	2011	2018	OÜ
Aslı DER	Darmadağın	Günişığı	2015	2016	Dar
Aslı DER	Defne’yi Beklerken	Günişığı	2013	2017	DB
Aslı DER	Küçük Cadı Şeroks	Günişığı	2001	2017	Ş
Aslı TOHUMCU	Kaya Çıkmazı’ndaki Okul	Can Çocuk	2018	2018	KÇO
Ayhan BOZFIRAT	Sokakta Tek Başına	Günişığı	2008	2017	STB
Aytül AKAL	Süper Gazeteciler 1	Tudem	2000	2017	SG 1
Cemil KAVUKÇU	Yolun Başındakiler	Günişığı	2013	2013	YB
Çiğdem SEZER	Hayat Pastanesi	Günişığı	2017	2018	HP

Çiğdem SEZER	Juju	Bilgi	2015	2016	J
Delal ARYA	Pera Günlükleri 1	Can Çocuk	2012	2017	PG 1
Elif ŞAFAK	Sakız Sardunya	Doğan Egmont	2014	2017	SS
Fatih ERDOĞAN	Korsan Kitap Çetesi	Mavibulut	2001	2017	KKÇET
Fusun ÇETİNEL	Sırlar Yolu	Günişığı	2016	2016	SYo
Gülsevin KIRAL	Çalınan Kent	Günişığı	2014	2017	ÇK
Gülsevin KIRAL	İstanbul’u Çalışıyorlar!	Günişığı	2010	2018	İÇ
Gülsevin KIRAL	Umut Sokağı Çocukları	Günişığı	2015	2017	USÇ
Gülten DAYIOĞLU	Yurdumu Özledim	Altın Kitaplar	1977	2017	YÖ
H. Salih ZENGİN	Şişkonun Bütün Adamları	Venüsyia	“Mavikuş Çocuk” kitaplığında an çıkmış	2018	ŞBA
Hacer KILCIOĞLU	On Numara Çocuklar	Günişığı	2014	2016	ONÇ
Hasan Ali TOPTAŞ	Ben Bir Gürgen Dalıym	Everest	2016	2017	BBGD
İsmet BERTAN	Şaşkın Cengâver	Günişığı	2009	2016	ŞC
İsmet BERTAN	Korsan Kızlar Akdeniz Piri Reis’ten Sorulur	Günişığı	2013	2014	KK
Koray AVCI ÇAKMAN	Gizemli Olimpos Kafadar Kuzenler Antalya’da	Kırmızı Kedi Çocuk	2015	2018	GO
Koray AVCI ÇAKMAN	Kitap Dedektifleri Hazine Avı	Doğan Egmont	2017	2017	KDHA

Koray AVCI ÇAKMAN	Uyuyan Topaç	Can Çocuk	2016	2016	UT
Mavisel YENER	Çılgınlar Sınıfı Korsan Takımı	Bilgi	2011	2017	ÇSKT
Mavisel YENER	Dolunay Dedektifleri 1	Bilgi	2007	2016	DD 1
Mavisel YENER / Aytül AKAL	Kayıp Kitaplıktaki İskelet 1	Tudem	2011	2017	KKİ
Mine SOYSAL	Daralan	Günişığı	2017	2017	D
Miyase SERTBARU T	Çöp Plaza	Tudem	2012	2013	ÇP
Miyase SERTBARU T	Sınıfta Kalanlar Okul Açtılar	Tudem	1997	2019	SKOA
Müge İPLİKÇİ	Kömür Karası Çocuk	Günişığı	2014	2017	KKÇ
Müge İPLİKÇİ	Yalancı Şahit	Günişığı	2008	2010	YŞ
Nazlı ERAY	Karga Feramuz'un Aşkı	Doğan Egmont	2011	2016	KFA
Necati GÜNGÖR	Sessiz Yürek	Günişığı	2009	2017	SY
Ömer AÇIK	Montsuzlar	Günişığı	2017	2018	M
Sevgi SAYGI	Babam Nereye Gitti?	Günişığı	2009	2017	BNG
Sevim AK	Domates Saçlı Kız	Can Çocuk	2005	2008	DSK
Sevim AK	Horoz Adam ve Korsan	Can Çocuk	2008	2017	HAVK
Tuncel ALTINKÖPR Ü	Serüven Peşinde Kâhin	Genç Hayat	2014	2016	SPK

Yeşim SAYGIN ARMUTAK	Hayaletli Gölün Çocukları	Günışığı	2005	2018	HGÇ
Zülfü LİVANELİ	Son Ada'nın Çocukları	Doğan Egmont	2014	2017	SAÇ

Tabloda görüldüğü üzere Ahmet Ümit, Aslı Tohumcu, Ayhan Bozfırat, Aytül Akal, Cemil Kavukçu, Çiğdem Sezer, Delal Arya, Elif Şafak, Fatih Erdoğan, Fusun Çetinel, Gülten Dayıoğlu, H. Salih Zengin, Hacer Kılıcıoğlu, Hasan Ali Toptaş, Mine Soysal, Nazlı Eray, Necati Güngör, Ömer Açıık, Sevgi Saygı, Tuncel Altinköprü, Yeşim Saygın Armutak ve Zülfü Livaneli gibi yazarlardan birer kitap; Aslı Der, Gülsevin Kırıl, İsmet Bertan, Koray Avcı Çakman, Mavisel Yener, Miyase Sertbarut, Müge İplikçi ve Sevim Ak gibi yazarlardan ise birden fazla kitap alınmıştır. Yazar çeşitliliğine dikkat edildiği için kimi yazarlardan birer kitap alındığı gibi, kitaplarında kötü karakterlere yer verildiğine inanılan kimi yazarlardan birden fazla kitap alınmıştır. Bunların dışında kötü karakterin var olduğu düşünülen Çiğdem Sezer'in Hayat Pastanesi, Koray Avcı Çakman'ın Kitap Dedektifleri-Hazine Avı ve Mavisel Yener/Aytül Akal'ın yazdığı Kayıp Kitaplıktaki İskelet 1 gibi pek çok kitap kötü karakterlere yer verilmemesinden ötürü çalışmaya dâhil edilmemiştir. Aynı şekilde farklı yayınevleri tarafından basılmasına dikkat edilmesinin gerekçesi de yazar çeşitliliğinde olduğu gibi yayınevi çeşitliliği sağlanıp çeşitli yayınevlerindeki kitaplara yer vermek istenilmiş olmasıdır. Bütün bu çeşitliliğin yanında bir diğer önemli kriter olan kitapların güncel olmasıdır.

Çalışmada incelenecek kitaplar belirlendikten sonra kötü karakterler ile ilgili çocuk okurun düşünceleri de alınmak istenmiştir. Düşüncelerini almak için kolay ulaşılabilir durum örnekleme yoluyla Erzurum'da Türkçe öğretmeni aracılığıyla çalışmada yer alan okulda okuyan öğrencilere ulaşılmıştır. Okuldaki öğrencilerin düşük sosyoekonomik düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Kolay ulaşılabilir durum örnekleme yöntemi, araştırmaya hız ve pratiklik kazandırır (Yıldırım ve Şimşek 2016: 123). Buna ilaveten doğrulayıcı durumlar örneklemesinde araştırmacı çalıştığı konu ile ilgili olguları elde etmeye başlayınca bulduğu sonuçların veya temaların ne derece

geçerli ve tutarlı olduğunu saptayabilmek için doğrulayıcı veya yanlışlayıcı ek durumlara ihtiyaç duymaktadır (Yıldırım ve Şimşek 2016: 122). Bu düşüncelerden hareketle çalışma için hazırlanan görüşme formu Erzurum’da bir ortaokulda uygulanmış ve 5. sınıf öğrencilerine ulaşılamadığı için sadece 6., 7. ve 8. sınıf öğrencileri çalışmaya dahil edilmiştir. Öğrenci görüşlerindeki genellemeleri daha rahat tespit edebilmek ve zengin veri elde edebilmek maksadıyla farklı sınıf seviyelerindeki öğrenciler seçilmiştir. Çalışmada görüşleri alınan öğrencilerin kısaltmalarına ilişkin detaylı bilgiler Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Çalışma Grubunu Oluşturan Öğrencilerin Metnin Tamamında İfade Ediliş Tarzına İlişkin Görünümler

	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf
Kız	2n, 4n, 6n, 8n, 10n, 12n	1n, 3n, 5n, 7n, 9n, 11n, 13n	1n, 2n, 3n, 4n, 5n
Erkek	1n, 3n, 5n, 7n, 9n	2n, 4n, 6n, 8n, 10n, 12n	6n, 7n, 8n, 9n, 10n

Tabloda görüldüğü üzere 6. sınıflarda çift sayılar kız (2-4-6-8-10-12), tek sayılar erkek öğrenci (1-3-5-7-9); 7. sınıflarda tek sayılar kız (1-3-5-7-9-11-13), çift sayılar erkek öğrenci (2-4-6-8-10-12); 8. sınıflarda ise ilk beş kız (1-2-3-4-5), son 5 erkek öğrenci (6-7-8-9-10) olarak kurgulanmıştır. Alıntılarda ifade edilirken ise ilk sınıf seviyesi yazıldıktan sonra, kaç numaralı öğrenci olduğu yazılıp yanına numaranın kısaltılmış hali olan “n” ile birleştirilmiştir. Araştırma kapsamında, sınıf seçiminde okul Türkçe öğretmeninden yardım alınmıştır. Ardından belirlenen sınıflarda 16’sı erkek 18’i kız olmak üzere toplam 34 öğrencinin kötü karakterler ile ilgili düşünceleri alınmıştır. Cinsiyet çeşitliliğine özen gösterilerek öğrencilerin kötü karakter algısında cinsiyete dayalı bir çeşitlilik olup olmadığı da tespit edilmeye çalışılmıştır. Cinsiyet çeşitliliğine, sınıf düzeylerine göre bakıldığı zaman ise 6. sınıf düzeyinde 5 erkek, 6 kız; 7. sınıf düzeyinde 6 erkek, 7 kız; 8. sınıf düzeyinde ise 5 erkek 5 kız öğrencinin çalışmada görüşleri alındığı görülmektedir. 15 erkek 15 kız öğrenciyle kurgulanan çalışmada sınıf düzeylerinde cinsiyet eşitsizliğinin oluşmasının nedeni ise sınıflarda gönüllük esaslı bir görüşme yapılmış olmasından kaynaklanmaktadır.

Belirlenen öğrencilerin kötü karakter ile ilgili görüşlerini öğrenebilmek adına hem kötü davranışları belirtmeleri ve içerisinde kötü karakter bulunan hikâye yazmaları hem de düşünce dünyalarındaki kötü karakterin resimlerini çizmeleri istenmiştir. Bunun için her bir öğrenciye hazırlanan görüşme formu (Ek-1) verilmiş, görüşleri alınmıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Çalışmanın verileri, iki aşamada toplanmıştır. İlk olarak çalışmanın amacına hizmet edebileceği düşünülen eserler yayınevlerinden temin edilmiştir. Çalışma için doygun veri elde edebilmek düşüncesiyle 30 farklı yazarın 43 kitabına müracaat edilmiştir. 43 kitap içerisinde kötü karakter barındırmayan kitaplar, çalışma dışı tutulmuştur ve 40 kitap ile çalışmaya devam edilmiştir. İncelenen kitaplarda karakterlerin kötü olarak ele alınması için en önemli kriter, kimi olumlu davranışlarda bulunsada genel görünümünün olumsuzluklar barındırıyor olmasıdır.

İkinci olarak ise ortaokul öğrencilerinin kötü karakterler ile ilgili algılarını öğrenebilmek adına onlarla yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Öğrencilerle görüşme yapılmadan önce araştırmacı ve bir nitel araştırma uzmanının katkısıyla 3 soruluk bir görüşme formu hazırlanmıştır. Daha sonra dört öğrenci üzerinde hazırlanan formun pilot çalışması yapılmış, bu çalışmanın bitiminde formun amacına hizmet ettiği görülmüştür. Yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlandıktan sonra uygulamada önemli rol oynayan bir öğretmen aracılığıyla ortaokulda okuyan öğrencilere ulaşılmıştır. Ortaokul öğrencilerinin kötü karakter algılarını belirlemek amacıyla oluşturulan görüşme formunda öncelikle öğrencilerden kötü bir kimseyi merkez alarak bir hikâye yazmaları istenmiştir. Devamında hikâyeden bağımsız olarak kimlerin “kötü” olarak adlandırılabilceği sorusu yöneltilmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Çalışmanın verilerinin iki şekilde toplanmasının yanında bu verilerin analizi de iki farklı şekilde gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya konu olan kitaplar temin edildikten sonra öncelikle herhangi bir kayıt tutulmadan okunmuş ve bütün hakkında bir fikir edinilmiştir. Daha sonra araştırmacı tarafından bir sınıflandırma ve kodlama

sistematığı oluşturulmuştur. Buna göre kitaplarda yer alan kötü karakterlere odaklanılmış ve bu karakterlerin kurgularda yer yer iyi görünümlere sahip olsa da genel çerçevede nasıl görüldüğü betimsel analiz yoluyla tespit edilmiştir. Betimsel analiz sonucunda oluşan veri seti daha da derinleştirilerek içerik analizine tabii tutularak yeniden gözden geçirilmiş ve kötü karakterlere ilişkin görünümler, “alışkanlıklara ilişkin görünümler, davranışlara ilişkin görünümler, fiziksel özelliklere ilişkin görünümler, kıyafetlere ilişkin görünümler, lakaplara ilişkin görünümler, mesleklere ilişkin görünümler, suç aletlerine ilişkin görünümler, yasa dışı işlere ilişkin görünümler ve diğer özelliklerine ilişkin görünümler” şeklinde çeşitli alt başlıklar altında sınıflandırılmıştır. Çalışma için dokümanlar analiz edilirken diğer taraftan da ortaokul öğrencileriyle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmenin verileri analiz edilmiştir. Herhangi bir veri kaybına mahal verilmeden nitel araştırma yaklaşımının gerektirdiği şekilde veriler dikkatle incelenmiş, sırasıyla sınıflandırma ve kodlama işlemi yapılmıştır.

Elde edilen verilerin geçerli ve güvenilir olduğunu ortaya koymak için bir takım önlemler alınmıştır. İlk olarak inandırıcılığı artırabilmek için veri seti birden fazla okunarak veri hâkimiyeti sağlanmıştır. Bunun yanında çocuk edebiyatı alanında nitel çalışmalar yapan bir uzmana veri setinin bir bölümü okutturulmuş, devamında araştırma probleminin belirlenmesinden bulguların fişlenmesine dek olan bütün süreç kendisine aktararak uzmanın düşüncelerine başvurulmuştur. Çalışmayı inandırıcı kılabilmek adına yapılan bir diğer şey ise verilerin toplanma evresinde çeşitlemeye gidilerek dokümanlardan elde edilen verileri görüşme ile güçlendirmektir. Her ne kadar genelleme gayesi olmasa da sonuçların benzer çalışmalara aktarılabilmesi için çalışmada incelenen kitapların künyelerine ilişkin bilgilere açıkça yer verilmiştir. Yine çalışmanın inandırıcılığını artırabilmek için ilgili kategoriler altında düşünülen kodlar doğrudan aktarımla verilmiş, bu kodların hangi kitabın hangi sayfasında geçtiği parantez içi ifadelerle belirtilmiştir.

Son olarak çalışmanın güvenilirliğini sağlayabilmek için araştırmacı ve bir nitel araştırma uzmanı tarafından kodlamalar yapılmış ve bu kodlamaların Miles ve Huberman’a (1994) göre de geçerli olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca geçerlik sağlama

metodu olarak öğrencilerden elde edilen hikâye ve resimlere de çalışmada yer verilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR ve YORUMLAR

Çalışmaya dâhil olan kurgusal nitelikli çocuk kitaplarından elde edilen veriler, tablolar ile ifade edilirken kitaplardan doğrudan alıntıya gidilmeyip çeşitlilik sağlamak adına yorumlanarak tasnif edilmektedir. Tablo altı açıklamalarda kitaplarda yer alan doğrudan alıntılara ve resimlere yer verilmektedir. Her bir alıntıdan sonra parantez içerisinde kitap ismi kısaltması ve sayfa numarası verilmektedir.

4.1. Çocuk Kitaplarında Yer Alan Kötü Karakterlerin Görünümleri

<i>Tablo 3. Kötü karakterlerin fiziksel özelliklerine ilişkin görünüm</i>
<i>Tablo 3.1. Bakışlara ilişkin görünüm</i>
Okul yönetiminde bulunan karakterlerin otorite kurmak amacıyla bakışları dikkat çeker (ŞBA 66; M 69; YB 56, 76, 96; SKOA 9; KÇO 24).
Yaşları yakın çocuklar, çeşitli sebeplerden dolayı bakışlarıyla öne çıkar (ONÇ 29; YÖ 155).
Aile içerisinde baba figürü bakışları ile aile bireylerini rahatsız eder veya etkilemeye çalışır (Dar 129; SY 29- 30).
Kişiler kurgulanış şekli itibarıyla olumsuz bakışlara sahiptir (SAÇ 126; STB 68; PG 1- 124; BBGD 10-11; YB 56, 76; SY 29-30; HGÇ 46).
Büyülü kadın, cadı ve sihirbaz gibi doğaüstü özelliklere sahip kötü karakterler çeşitli şekillerde bakarak çevresini etkilemeye çalışır (PG 1- 59, 94; Ş 53; ŞC 52-53).
Sağlık çalışanları iğrenç ve küçümseyerek karşısındaki insanlara bakar (ÇP 108-109).

İncelenen yazınsal nitelikli çocuk romanlarında yaptıklarıyla kötü atfedilen karakterlerin bakışlarına ilişkin görünüm Tablo 3.1’ de bulunmaktadır.

Bakışlarıyla öne çıkanlar arkadaş, devlet başkanı, başhekim, akraba, öğretmen, insanoğlu, okul müdürü, baba, cadı, müdür yardımcısı ve doğaüstü güçlere sahip kadın şeklinde karakterize edilmektedir.

Kitaplarda dikkat çeken bakışların nefret dolu, ifadesiz, dostça görünmeyen, küçümseyici, ters, sert, bulanık, keskin, kindar, karanlık, hain, kınayan, hipnotize edici, küstahça, dik dik, kötü kötü, manalı, tiksiniyor, delirmiş gibi, tükürür gibi, vahşi ve merhametsiz olduğu tespit edilmektedir.

Bu tarz bakışlar ile kurgulanan karakterlerin gerekçelerinin temelinde otorite kurma ve kararlı görünme isteği olduğu görülmektedir. Bunun yanında *On Numara Çocuklar* adlı kitapta herhangi bir sebep bulunmadan sevmediği için nefretle bakarak simgesel şiddete başvuran akran bakışı, ‘*Gören de onları kırk yıldır küslermiş de, yeni barışmışlar sanacak. Optik Osman deseniz, bir gram bile değişmemiş, hâlâ çok ukala... Geçen yıl ters takla atamadım diye beni azarlayan bedenci için sakladığım pis bakışı ona attım. O da bana nefretle baktı. Ben de onun nefretine en yüksek nefretimle karşılık verdim.*’ (29) ifadeleriyle anlatılmaktadır.

İncelenen eserlerde bu tarz olumsuz bakışlara sahip karakterin genellikle yaşıtlı olması dikkat çekmektedir. Arkadaşını sevmemek, ırkçı tutum ve genel görünüm, karakterlerin bakışlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Söz gelimi *Yurdumu Özledim* kitabında karakterin, hatalı olmasına rağmen sırf kendinden başka bir ırka mensup olduğu için okul arkadaşı olan çocuğa tiksinierek bakışı vurgulanmaktadır (155).

Aynı okulda/ çevrede bulunan çocukların yanında okulda bulunan öğretmenlerin de genellikle öğrencilerine karşı bu tarz bakışları takındıkları görülmektedir. Bu bakışların temel sebebi otorite kurma arzusudur (ŞBA 66; M 69; YB 56, 76, 96; KÇO 24; SKOA 9). *Kaya Çıkmazı*’ndaki *Okul* adlı eserde kötü rolündeki müdür yardımcısının bakışları kitapta, ‘*Şitaban Hanım’ın içeri girmesiyle birlikte kütüphanedeki uğultu bıçakla kesilmiş gibi bitiverdi. Kadın, elli kadar çocuğa sert bir ifadeyle baktı.*’ (24) şeklinde aktarılmaktadır.

Aile içerisinde de baba rolünün bakışları ile aile bireylerini rahatsız ettiği veya etkilemeye çalıştığı gözlemlenmektedir (Dar 129; SY 29-30). *Sessiz Yürek* adlı eserde baba karakterinin üvey baba olarak kurgulandığı ev halkına tepkisizliği ve sevgisizliği, ‘*İçimden gelmese de, annemin zorlamasıyla “baba” diyordum bazen. Söylemek zorunda kalmayayım diye de, olabildiğince uzağında duruyorum. Gerçi desem de umurunda değil adamın; bakışında bir baba yumuşaklığı yok. Tükürür gibi bakar insanın yüzüne. Karşısındakinin başına vurur gibi konuşur boyuna. Sözleri çivi gibi batar!*’ (29- 30) şeklinde ele alınmaktadır.

Doğaüstü güçlere sahip olan Süreyya, *Pera Günlükleri 1* kitabında çocuk karakteri etkilemek ve korkutmak için küçümseyici ve hain bir şekilde bakmaktadır (59, 94). Ayrıca cadı ve sihirbaz da bakışlarıyla karşısındaki insanları etkilemeye çalışan karakterlerdir. Cadı karakteri, Şeroks'un yaptığı patavatsızlıktan ötürü ona kötü kötü bakarken (Ş 53) sihirbaz karakteri ise halkı etkilemek için hipnotize edici şekilde baktığı görülmektedir (ŞC 52-53).

Sağlık sektöründe çalışan başhekimin de karşısındaki insanlara küçümseyerek ve iğrenç bir varlığa bakar gibi baktığı görülmektedir. *Çöp Plaza* adlı eserde bu durum, 'Başhekim küçümseyerek baktı genç doktora.' (109) cümleleriyle ifade edilmektedir. Bu bakışın gerekçesinin ise yaptıkları kötü işlerin görmezden gelinmemesine tepki olması dikkat çekmektedir.

Tabii fitrat özelliği de incelenen eserlerde olumsuz biçimde karakterlerin bakışlarını etkilemektedir (SAÇ 126; STB 68; PG 1- 124; BBGD 10-11; YB 56, 76; SY 29-30; HGÇ 46). Kurgulanış itibarıyla olumsuz bakışlara sahip karakter *Son Adanın Çocukları* kitabında, 'O anda Başkan'ın neye benzediğini buldum. Kısılmış ince dudakları yüzünün alt kısmında bir kesik gibi duruyor, kenarları biraz aşağı doğru çekiliyordu. Çıkık elmacık kemikleri ve gözlerindeki ifadesiz bakış tam bir köpekbalığını andırıyordu.' (126) ifadeleriyle yer almaktadır.

Tablo 3.2. Vücut yapılarına ilişkin görünümeler
Öğretmen rolündeki kişiler vücut yapılarıyla dikkat çeker (YB 54, 56; BNG 15; SS 28).
Akranlar genellikle iri yarı, tombul ve kiloludur (HGÇ 47; STB 26).
Kötü karakterler genellikle iri yarı/ göbeklidir (STB 26; UT 79; PG 1- 124; D 21, 23, 26; USÇ 13; ÇP 92; YŞ 107; ŞC 139; ÇSKT 48; GO 43; KÇO 21).
Bazı kişiler ince ve zayıftır (YB 87; PG 1- 58; GO 43-44; SPK 30).

Çocuk kitaplarında bulunan kötü karakterlerin vücut yapılarına ilişkin görünümleri Tablo 3.2' de yer almaktadır.

Eserlerde karakterler tığ gibi, ince, iri yarı, tombul, göbekli, hafif şişman, atletik yapılı ve zayıf şeklinde betimlenmektedir.

Vücut yapıları vurgulanan karakterler ise arkadaş, akraba, doktor, öğretmen, kadın, komşu, otel sahibi, haydut, komşu çocuğu, cezaevi müdürü, dev, cüce ve denizci gibi rollerde okurun karşısına çıkmaktadır.

Öğretmenlerin çoğunlukla iri yarı (YB 56), göbekli (BNG 15) ve tombul (SS 28) olarak resmedildiği dikkat çekmektedir. Söz gelimi *Babam Nereye Gitti?* isimli eserde öğretmen rolündeki karakterin vücudu, ‘*O zamanlar takılmış bu isim, ama şimdi düz üçgen. Kocaman bir göbeği var.*’ (15) ifadeleriyle kurgulanmaktadır. Bu tarz betimlemelerin yanında atletik olarak da ele alınan öğretmen branşlarının da olduğu *Yolun Başındakiler* adlı kitapta ‘*Öğrencilere yasak olduğunu, oradan giriş çıkış yapılamayacağını yine daha sonra öğreneceği ortadaki kapıda, uzun boylu, zayıf ama atletik yapılı biri belirdi.*’ (54) cümleleriyle ifade edilmektedir.

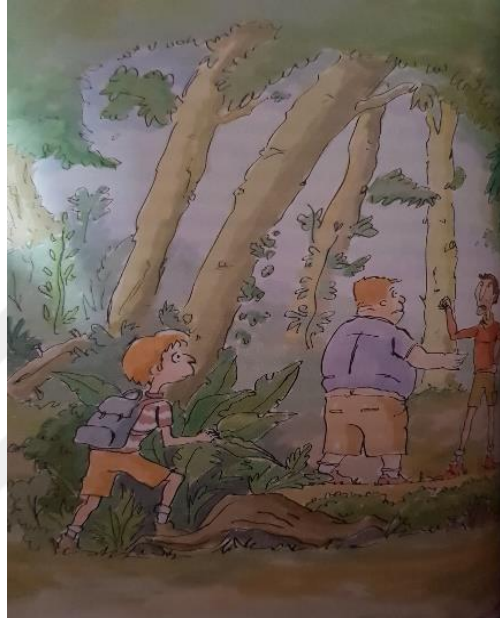
Arkadaş rolünde bulunan karakterlerin genellikle iri yarı, tombul ve kilolu olarak kurgulandıkları görülmektedir (HGÇ 47; STB 26). *Hayaletli Gölün Çocukları* adlı eserde en tombul olan çocuğun, çocuklar arasındaki kavganın fitilini ateşlemesi, ‘*Durum hiç de iyiye gitmiyordu. “Derdiniz ne sizin? Neyi kanıtladığınızı sanıyorsunuz?” dedi Efe. Ses tonunun sakinliği onları daha da çıldırtıyordu. “Canımız ne isterse onu!” dedi aralarında en tombul olanı.*’ (47) şeklinde aktarılmaktadır.

Ayrıca kabalıkları ile öne çıkan kötü karakterlerin genellikle iri yarı/göbekli olması dikkat çekmektedir (STB 26; UT 79; PG 1- 124; D 21, 23, 26; USÇ 13; ÇP 92; YŞ 107; ŞC 139; ÇSKT 48; GO 43; KÇO 21). Bu durum *Uyuyan Topaç* adlı eserde, ‘*Güneş gözlüklü, iriyarı bir adam çıktı verandaya, “Hey! Kim var orada?” diye bağırdı.*’ (79) şeklinde; *Umut Sokağı Çocukları* adlı eserde ise ‘*Bense yalnızca otelcinin gitgide büyüyen göbeğini görüyorum; elindeki koca bıçakla üstümüze doğru geliyor.*’ (13) şeklinde betimlenmektedir. Bu kitapların yanında *Kaya Çıkmazı’ndaki Okul* adlı kitapta doktorun iri yarı oluşu, ‘*Gizli kapı nihayet yeterince açıldığında, kapı aralığında küçük bir erkek çocuğuyla, beyaz doktor önlüğü giymiş iriyarı bir adam görüldü.*’ (21) cümleleriyle ifade edilmektedir. Genelin aksine ince ve zayıf olarak betimlenen karakterler de bulunmaktadır (YB 87; PG 1- 58; GO 43-44; SPK 30). *Gizemli Olimpos*’ta yer alan 2 haydudun birinin zayıf birinin şişman kurgulanması

kitapta, ‘ Zayıf olanı diğerini uyarıp duruyordu: “Şuşt ! Sessiz ol, dedim sana. Yerin kulağı vardır.” “Kim duyacak bizi, şu aptal çalılar mı?” dedi şişman adam tam da Eren’in saklandığı çalılığı işaret ederek.’ (43-44) şeklinde yer almaktadır.

Resim 1: Kötü karakterin vücut yapılarına ilişkin görünüm

Doğaya zarar veren karakterler

GO 46

Tablo 3.3. Boylara ilişkin görünüm

Kötü olarak betimlenen doğaüstü güçlere sahip canlı, öğretmen, kaçakçı, cüce, cezaevi müdürü, bekçi, güvenlikçi, zabıta ve heykel gibi karakterler genel itibariyle kısa boyludur (ŞÇ 34; YB 57, 76; SS 28; DD 1- 100; ÇK 47; SPK 35; ŞC 50; YŞ 107; ÇP 81; KKÇ 40-41; KFA 116; KÇO 13).

Orta boylu karakterler akran rolündedir (STB 68).

Arkadaş, ağaç kesen insan, büyülü kadın, korsan, güvenlikçi ve öğretmen gibi karakterler uzun boyludur (STB 72; PG 1- 35, 58; BBGD 59; ÇSKT 63; ÇP 82; YB 54, 87).

Tablo 3.3’ te verilen kötü karakterlerin boyları ile ilgili bulgulara bakıldığında boylarda çeşitlilik olduğu (kısa, orta, uzun) görülmektedir.

Boyları ile öne çıkan kişiler rol olarak arkadaş, bekçi, cüce, öğretmen, büyülü canlı, kaçakçı, cezaevi müdürü, güvenlikçi, zabıta, korsan, hırsız ve heykeldir.

Kısa boylu olarak betimlenen karakterler doğaüstü güçlere sahip canlı (ŞÇ 34), öğretmen (YB 57, 76; SS 28), kaçakçı (DD 1- 100; ÇK 47), cüce (SPK 35; ŞÇ 50), cezaevi müdürü (YŞ 107), güvenlikçi (ÇP 81), zabıta (KKÇ 40-41), bekçi (KÇO 13) ve heykeldir (KFA 116). Genellikle okulda otoritenin-baskının temsilcisi öğretmenlerin (YB 57, 76; SS 28) ve bir ülkenin-kurumun güvenliğinden sorumlu görevlilerin (ÇP 81; KKÇ 40-41; KÇO 13) kısa olarak kurgulanmaları dikkat çekmektedir. Devlet memuru olarak verilen öğretmenlerin boylarının *Yolun Başındakiler* adlı kitapta, ‘Müdür de, konuşması bitince iki adım geri çekilmiş; bu kez onun yerine, kısa boylu, gözlüklü, tepesindeki saçlar dökülmüş bir öğretmen geçmişti. ‘Şimdi İstiklal Marşı okunacak!’ diye haykırdı.’ (57) cümleleriyle; *Sakız Sardunya* adlı kitapta ise, ‘Sinan Bey kısa boylu, tombul ve parlak yüzlü bir adamdı. Koyu çerçeveli, kalın camlı gözlüklerinin ardında devamlı gözlerini kırışıdırırdı. Neredeyse keldi. Bir tutam saçını kafasının sağ tarafından soluna atar, kelini kapatmaya çalışırdı.’ (28) cümleleriyle kısa olduğu vurgulanmaktadır.

Boyları uzun olarak verilen kişiler arkadaş (STB 72; YB 87; PG 1- 35), ağaç kesen insan (BBGD 59), büyülü kadın (PG 1-58), korsan (ÇSKT 63), güvenlikçi (ÇP 82) ve öğretmendir (YB 54). Uzun boylu çocukların kendilerinden kısa boylu olan çocuklara karşı zorbalıkları görülmektedir (STB 72; YB 87; PG 1- 35).

Kitaplarda sadece orta boylu kötü karakter akran rolünde *Sokakta Tek Başına* adlı kitapta, ‘Bunu söylerken, çevik bir hareketle ayağa fırladı Hayri. Orta boylu, tıknazdı.’ (68) cümleleriyle okurun karşısına çıkmaktadır.

Tablo 3.4. Gözlere ilişkin görünüm	
Karakterlerin göz renkleri mavi, gri, ispiro ve kırmızı renklidir (ŞÇ 50, 155; PG 1- 83; STB 67; YB 87; PG 1- 125-126).	
Görünimleri kan çanağı kara çerçeveli gözler, pörtlek gözler, kocaman gözler ve çekiktir (İÇ 140; STB 66; HAVK 50; ŞÇ 139).	

Tablo 3.4’ te çocuk kitaplarındaki kötü karakterlerin gözlerinin görünümüne ilişkin bulgular verilmektedir.

Gözleri betimlenen kişiler rol olarak arkadaş/akran, büyülü kadın, kaçakçı, baba, müdür yardımcısı, akraba, ağaç kesmeye giden insan, dev ve cücedir.

Kitaplarda gözler, renklerine ve görünümüne göre ayrı ayrı nitelendirilmektedir. Göz renklerine göre *buz mavisi gözler, çelik mavisi gözler, ispirto rengi gözler, mavi gözler, gri gözler ve kızıl gözler* gibi tabirlere yer verilirken görünümüne göre ise *kan çanağı kara çerçeveli gözler, pörtlek gözler, kocaman gözler ve çekik gözler* gibi tabirlere yer verilmektedir.

Göz renkleri verilen karakterlerin genellikle renkli gözlere sahip olması dikkat çekmektedir. Renkli gözlerin içerisinde de insan ve cüce olarak kurgulanan kötü karakterin gözlerinin genellikle mavi olduğu bulgulardan anlaşılmaktadır (ŞC 50; PG 1- 83; STB 67). Örnek verecek olursak *Pera Günlükleri I* kitabında yer alan doğaüstü güçlere sahip kadın kötü karakterin gözleri şu şekilde kurgulanmıştır: *Lusin hızla döndüğünde kadının çelik mavisi gözleriyle karşılaştı (83).*

Bunun yanında gri gözler de (YB 87), ispirto rengi gözler de (PG 1- 125-126), kızıl gözler de (ŞC 155) birer kitapta kötü karakterler ile bir bütün halinde sunulmaktadır.

Kurgulara göz şekillerine göre bakıldığında çekik- kısık gözlerin yanında pörtlek-kocaman gözlerin de bulunduğu görülmektedir. *İstanbul'u Çalıyorlar!* isimli kitapta bulunan kaçakçı kadın karakterin gözlerinin görünümü, *'Babam salondaki dosyadan bir fotoğraf alıp geldi. Kırmızı pardesü giymiş, kırmızı şapka takmış, kızıl saçlı güzel bir kadının fotoğrafı. Dudakları alaycı bir şekilde kıvrılmıştı; çekik gözlerinde vahşi, hınzır bir ifade vardı. Veli'nin fotoğrafına bakınca içim ürpermişti; ama bu Carmen Sandiego'nun yanında Veli, bebek kadar masum kalırdı.'* (140) cümleleriyle anlatılmaktadır.

Sokaklarda yaşayan çocuk karakterlerin gözleri ise, kan çanağı kara çerçeveli (HAVK 50) ve kocaman (STB 66) şeklinde kurgulanmaktadır. Kocaman olarak tasvir edilen gözlerin yanında, gözlerin pörtlek olması bir başka kitapta, *'Gözleri pörtlek, burnu baca, ağzı fırın, dili kürek, dişleri kazma, göbeği davul, mabadı darbuka, çirkin mi çirkin Kara Dev, dokuz kulplu kazana atılınca, önüne dikilen genç kız, "Önce suyu sal!" diye haykırdı.'* (ŞC 139) şeklinde ifade edilmektedir.

Tablo 3.5. Gözlüklere ilişkin görünümler

Öğretmenler, gözlük kullanır (ŞBA 45; SS 28; YB 57, 85).
Kaçakçılık yapan kişilerde güneş gözlüğü veya tel gözlük bulunur (UT 79; İÇ 64).
Koruma güneş gözlüğü takar (SAÇ 20).

İncelenen eserlerde olumsuz/kötü karakterlerin kullandıkları gözlüklere ilişkin görünümler Tablo 3.5’ te bulunmaktadır.

Karakterlerin gözlükleri ile ilgili *kalın gözlük, koyu çerçeveli kalın camlı gözlük, gözlüklü, siyah güneş gözlük ve tel gözlük* gibi ifadelerin kullanıldığı görülmektedir.

Gözlüklü olarak resmedilen karakterler rol olarak yurt müdürü/belletmen, öğretmen, kaçakçı ve korumadır.

Yolun Başındakiler isimli kitapta öğretmenin sadece gözlüklü (57) olarak aktarılmasının yanında ‘*Öğretmenler, kalın çerçeveli gözlük kullanır (ŞBA 45; SS 28; YB 85).*’ genellemesinin yapılması yanlış olmayacaktır.

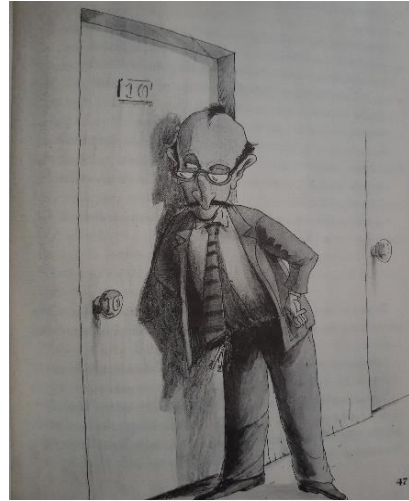
Resim 2-3: Kötü karakterin gözlüklerine ilişkin görünümler

Öğretmen

SS 29

Öğretmen

ŞBA 47

Kaçakçılık (Tarihi eser) yapan kişilerin de güneş gözlüklü veya tel gözlüklü olarak kurgulandığı görülmektedir. *Uyuyan Topaç* adlı kitapta güneş gözlüğü kullanıldığı,

‘Güneş gözlüklü, iriyarı bir adam çıktı verandaya, “Hey! Kim var orada?” diye bağırdı.’ (79) ifadelerinden; *İstanbul’u Çalıyorlar!* adlı kitapta ise tel gözlüğü kullanıldığı, ‘*Babam bir sayfada duraladı. Sarışın, sakallı, tel gözlüklü bir adamın resminin üstünde parmaklarını tıptırdattı. Bu adam o kadar korkunç değildi, ancak çok sevimsizdi. Neden olduğunu bilmiyorum ama, kaybolup da yol sorsan, yanlış tarif vermiş gibi geliyordu insana.*’ (64) ifadelerinden anlaşılmaktadır.

Son Adanın Çocukları kitabında ise devlet başkanı korumalarının, mesleklerinin getirisi olarak siyah gözlük kullanması, ‘*Denizi yara yara süratli bir teknenin bize doğru geldiğini gördük. İçinden takım elbiseli, siyah gözlüklü, telsizli adamlar indi.*’ (20) şeklinde aktarılmaktadır.

Tablo 3.6. Kokulara ilişkin görünüm
Çocuk karakterler ekşimiş peksimet, boya, ter, sarımsak ve yapışkan kokar (HAVK 54, 114-115, 117; D 101).
Baba karakteri ise parfüm kokar (Dar 113).

Bir başka fiziksel özellik olarak kurgularda bulunan, kötü karakterlerin kokulara ilişkin bulgular 3.6’ da verilmektedir.

Eserlerde öne çıkan koku çeşitleri boya, ekşimiş peksimet, parfüm, sarımsak, ter ve yapışkandır.

Bu kokulara sahip karakterlerin arkadaş/akran ve baba olduğu görülmektedir.

Horoz Adam ve Korsan adlı kitapta sokakta barınan, kötü işler yapan farklı farklı çocuk karakterlerin kötü kokuları ile öne çıktıkları gözlemlenmektedir. Bu kokular arasında boya (115), ekşimiş peksimet (114), sarımsak (117) ve yapışkan (54) bulunmaktadır. Ekşi kokusu ile yanındaki insanları rahatsız etmesi kitapta, ‘*Basit işti, paketi aldım, kırmızılının önünde durduğu duvara oturdum. Ekşimiş peksimet kokuyordu çocuk. Ekşi koku sıkıntı verir.*’ (114) ifadeleriyle anlatılmaktadır.

Ter de insanları rahatsız eden bir diğer koku çeşididir. *Daralan* kitabında çocuk karakterin arkadaşını kokusuyla rahatsız etmesi eserde, ‘*Yüzünü yavaşça benden yana çeviriyor. Sağ kaşı açılmış. Akan kan göz çukurunu doldurmuş, şakağına yayılmış,*

tombul yanağına sıvanmış. Görüntüsü öyle korkunç ki, bedeninden yayılan ter kokusuyla birleşince, öğürmekten alamıyorum kendimi. ' (101) şeklinde verilmektedir.

Kötü kokuların yanında baba karakterinin normal günün aksi eylemlerde bulunup kokular sürünmesi *Darmadağın* isimli kurguda, '*Nedense, ondan hiç beklenmeyecek kadar sakin. En sevdiği keten takım elbisesini giymiş, yeni tıraş olmuş, bol parfüm sürmüştü.*' (113) cümleleriyle vurgulanmaktadır.

Tablo 3.7. Saçlara ilişkin görünüm
Kötü karakterlerin saç yapıları genellikle kel, yağlı, kıvrıkcık veya dalgalıdır (DD 1-100; SG 1- 54; YB 57; HAVK 49, 115; SS 107; STB 66, 71; PG 1 -58).
Karakterlerin saç renkleri beyaz, ağarmaya başlamış, sarı, kırmızı/kızıl, boyalı veya kara/kömürdür (YŞ 30; SPK 35; YB 87; PG 1-58; DD 1-101; İÇ 140; ÇSKT 63; SG 1- 187; Ş 49; D 26).
Karakterlerin saçlarının yapılma tarzı topuz veya sola yatırıp keli kapatmaktır (YB 85; SS 28).
Cadı karakterler, kirli ve yağlı veya kara fırça saçlıdır (SS 107; Ş 49).
Erkek öğretmenler saçsız; kadın öğretmenler ise topuz saçlıdır (SS 28; YB 57, 85).
Çocuk karakterin saçları yağlı, sarı, uzun, dazlak, kömür karası ve kıvrıkcıktır (HAVK 49, 115; YB 87; STB 66, 71; D 26).

Olumsuz özelliklere sahip karakterlerin çocuk kitaplarında saçlara ile ilgili iletiler Tablo 3.7' de verilmektedir.

Eserlerde yer alan saçlar ağarmaya başlamış, yağlı, sarı, seyrek, dalga dalga, kirli, uzun, kırmızı/kızıl, boyalı, kıvrıkcık, kara fırça, kömür karası ve topuz şeklinde kurgulanmıştır. Ayrıca kel/saçsız olarak kurgulandığı da görülmektedir.

Saçları ile öne çıkan karakterler rol olarak ise karşımıza kaçakçı, cüce, akran/arkadaş/çocuk, haydut, öğretmen, büyülü kadın, cadı ve korsan olarak çıkmaktadır.

Karakterlerin saçlarının yapılma tarzı topuz (YB 85) ve sola yatırıp keli kapamak (SS 28) şeklinde aktarılmaktadır. Sola yatırıp kelini kapatmaya çalışan öğretmen karakterinin saç *Sakız Sardunya* kitabında '*Sinan Bey kısa boylu, tombul ve parlak yüzlü bir adamdı. Koyu çerçeveli, kalın camlı gözlüklerinin ardında devamlı gözlerini*

kırıştırdı. Neredeyse keldi. Bir tutam saçını kafasının sağ tarafından soluna atar, kelini kapatmaya çalışırdı. ' (28) şeklinde betimlenmektedir.

Saçlar yapısına göre kel (DD 1-100; SG 1- 54; YB 57; HAVK 115), yağlı (HAVK 49; SS 107; STB 66), kıvrıkcık (STB 71) ve dalgalı (PG 1 – 58) olarak sınıflandırılmaktadır.

Bu saçlar renk olarak ise saçları ağarmaya başlamış (SPK 35), sarı (YB 87; PG 1-58), kırmızı/kızıl (DD 1-101; İÇ 140; ÇSKT 63), boyalı (SG 1- 187) ve kara/kömür (Ş 49; D 26) şeklinde kurgulanmaktadır.

Kadın karakterlerin saçlarının genellikle boyalı, erkek karakterlerin ise kel/saçsız olduğu gözlemlenmektedir. Bunların yanında *Pera Günlükleri I* de olduğu gibi kadın karakterin saçlarının dalga dalga olduğu da dikkat çekmektedir (58).

Kadın ve erkek karakterlerin yanında çocuk karakterlerin saçları yağlı, sarı, uzun, dazlak, kömür karası ve kıvrıkcık olarak resmedilmektedir (HAVK 49, 115; YB 87; STB 66, 71; D 26). Söz gelimi *Horoz Adam ve Korsan* adlı kitapta çocuk karakterin saçlarının yağlı olması, '*Kara, kanatlı at ceketli ağabeyim suyun altında dans ediyor, dişlek olanı düş yapıyor, saçları cılk yağlı, kara-sarı benizli olanı da ağzını açmış, püsküren suyu içiyorlar.*' (49) şeklinde betimlenmektedir.

Cadı olarak karşımıza çıkan kişilerin saçlarının ise kirli ve yağlı (SS 107) veya kara fırça saçlı (Ş 49) olduğu görülmektedir.

Resim 4-5: Kötü karakterin saçına ilişkin görünüm

SS 107

Ş 50

Ayrıca öğretmen rolündeki karakterlerde erkek karakter saçsız olması (SS 28; YB 57), kadın karakter ise saçlarını topuz yapması (YB 85) ile dikkat çekmektedir.

Tablo 3.8. Yüzlere ilişkin görünümler

Kötü karakterlerin yüzlerinde yara izi bulunur (ÇSKT 63; KK 73; KÇO 21).
Devlet başkanı ve doğaüstü güçlere sahip kadının elmacık kemikleri çıkıktır (SAÇ 126; PG 1- 58).
Anne ve müdür rolündeki karakterlerin yüzleri kırışıktır (DSK 93; M 114).
Çocuk karakterlerin yüzleri sivilceli veya alı al moru mordur (HAVK 113; D 26).
Kaçakçının yüzünde et benli vardır (ÇK 47).
Kadın karakterin eli yüzü düzgün, elmacık kemikleri çıkık ve ince yüzlüdür (PG 1- 35,58).
Adaletin temsilcilerinin yüzleri solgun veya sivridir (YŞ 30; BBGD 91-92).
Heykelin yüzü solgundur (KFA 145).
Zabıta rolündeki karakter kaygan yüzlüdür (KKÇ 12).

İncelenen eserlerde kötü karakterlerin yüzlere ilişkin görünümleri Tablo 3.8’ de verilmektedir.

Solgun yüzlü, çıkık elmacık kemikli, kaygan yüzlü, ince yüzlü, suratında yara izli, sivilceli, et benli, eli yüzü düzgün, sivri yüzlü, alı al moru mor suratlı ve yüzü kırışıklarla dolu gibi karakterlerin yüzleri ifade edilmektedir.

Yüzleri betimlenen karakterler hâkim, avukat, akran, devlet başkanı, büyülü kadın, komşu, zabıta, korsan/harami, doktor, cadı, heykel, haydut, avukat, müdür ve annedir.

Yüzlerinde çizik, yara izi bulunan karakterler genellikle korsandır/haramidir (ÇSKT 63; KK 73). Bu durum *Korsan Kızlar* adlı eserde, ‘*Elinden, kolundan, suratından çizik yemiş haramilerden biri, güverteye tırmanmayı başarınca, ‘Tutunun kızlar!’ diye haykırdı Azra ve dümen kırdı.*’ (73) şeklinde verilmektedir. Bunun yanında *Kaya Çıkmazı*’ndaki *Okul* adlı eserde doktorun yüzündeki yara izi de dikkat çekmektedir (21).

Çıkık elmacık kemikleri ile resmedilen karakterler devlet başkanı ve büyülü kadındır (SAÇ 126; PG 1- 58).

Yüzünde kırışıklar bulunan karakterler ise anne ve okul müdürüdür (DSK 93; M 114). *Montsuzlar* kitabında okul müdürünün yüzü, ‘*Yüzündeki gergin çizgileri kontrol*

edebiliyordu, ama parmaklarına hükmü pek geçmiyordu belli ki.’ (114) şeklinde betimlenmektedir.

Bunların yanında sivilceli yüzleri ile ele alınan karakterler çocuk karakterlerdir (HAVK 113; D 26). *Daralan* eserinde çocuk karakterin yüzü, sivilceli olmasının yanında alı al moru mor olarak kurgulanmaktadır (26).

Çalışmada yer alan *Çalınan Kent* isimli kitaptaki kaçakçının yüzündeki et beni, *“Esmer, kısa boylu, hafif şişmandı... Şakağında da büyük bir et beni vardı.” Babam Ömer Abi’ye bir bakış fırlatarak, “Ne dersin Ömer?” dedi. “Acar Tezkaçar’ın eşkâline benzemiyor mu?”* (47) cümleleriyle anlatılmaktadır.

Diğer kitapların aksine *Pera Günlükleri*’de kadın kötü karakterin eli yüzü düzgün (35), çıkık elmacık kemikli (58) ve ince yüzlü (58) şeklinde kurgulandığı görülmektedir.

Yalancı Şahit ve *Ben Bir Gürge Dalıyım* adlı kitaplarda adaletin temsilcileri olan hâkim ve avukat, solgun ve sivri yüzlü olarak kaleme alınmaktadır (YŞ 30; BBGD 91-92). *Karga Feramuz’un Aşkı* kitabında yer alan heykel karakterinin de yüzünün solgun olarak verildiği görülmektedir (145).

Bu tür yüzlerin yanında zabıta rolündeki karakterin yüzünün ise kaygan şeklinde betimlenmesi *Kömür Karası Çocuk* kitabında, *‘Yağlı adam demek, göbekli adam demek değil ama. Göbeklileri sever Salif. Genellikle pardösüleri var bunların, üstelik pardösülerinin yakaları da kalkık. Yakaları kalkık bu adamlar, resmen kötü adamlar. Yüzleri kaygan adamlar. Tavırları, öfkeleri kaygan adamlar n’olcak! Yağlı adamlar işte.*’ (12) cümleleriyle ifade edilmektedir.

Tablo 3.9. Diğer fiziksel özelliklere ilişkin görünümeler

Zabitanın ayağında aksama; cücede ise bacakta çarpıklık vardır (KKÇ 44; ŞÇ 50).
Kadın kötü karakterler bakımlı/zarif, ince parmaklı veya uzun tırnaklıdır (UT 54; PG 1- 84, 95).
Dudaklar ince; dişler ise altın veya takmadır (SAÇ 126; YB 55; SYo 112; YŞ 32-33).
Bıyıklar ince ve seyrek (ÇK 156; HAVK 50).
Sakalları betimlenen kişiler kaçakçı veya akrabadır (İÇ 64; PG 1- 125-126).
Okul yönetiminin ve korsanın burunları sivri veya kancadır (YB 57; ÇSKT 63).

Tenleri esmer olan karakterlerin rolleri kaçakçı veya akrandır (ÇK 47; STB 66).
Komşu rolündeki karakterin omuzları kılıdır (D 23).
Kötü karakterlerin elleri pençe gibi veya ince ve kemiklidir (Dar 129; SPK 30).
Kişinin kulakları kepçedir (ŞÇ 50).
Karakterlerin kalçası büyük ve yanakları delik deşiktir (HAVK 50,132).
Kötü karakterin kaşları kalın veya çatıktır (OÜ 126; SKOA 8).

Kurgusal nitelikli çocuk kitaplarında kötü karakterlere ait diğer fiziksel özelliklerin bulguları Tablo 3.9’ da sıralanmaktadır.

Sıklıkla betimlenmemekle birlikte kötü karakterlerin diğer fiziksel görünüşleri arasında ayak, bacak, bakımlı/zarif, bıyık, burun, diş, dudak, el, kalça, kaş, kulak, omuz, parmak, sakal, ten, tırnak ve yanak yer almaktadır.

Bu özellikleri barındıran kişiler zabıta, cüce, büyülmüş kadın, kaçakçı, yaşlı çocuk, okul müdür yardımcısı, korsan, simsar, cezaevi müdürü, devlet başkanı, baba, akraba ve komşudur.

Kömür Karası Çocuk adlı kurguda zabıta rolündeki kötü karakterin ayağındaki aksama, ‘*Böyle sorarken, boynundan yakaladığı çocuğu sol eliyle dizginlemeye çalışıyordu. Bir yandan, topallıyordu da... Ayakları çok terliyor ve bu yüzden de parmaklarına tırnak batıyordu.*’ (44) şeklinde aktarılmaktadır.

Ayağın yanında bacak da karakterlerde yer verilen bir diğer fiziksel görünüşdür. *Şaşkın Cengâver* kitabında cücenin bacağının çarpık olarak resmedilmesi dikkat çekmektedir (50).

Çocuk kitaplarında kötü karakter olarak verilen kadınlar bakımlı/zarif (UT 54), ince uzun parmaklı (PG 1- 84) ve uzun tırnaklı (PG 1- 95) kurgulanmaktadır.

Dudak ve diş de kötü karakterlerin diğer fiziksel görünüşleri arasında yer almaktadır. Dudakları resmedilen karakterler rol olarak devlet başkanı ve müdür yardımcısıdır. *Karakterler incecik dudaklara sahiptir (SAÇ 126; YB 55)*. Kişilerin dişlerine bakıldığı zaman altın ve takma diş olduğu görülmektedir. Simsar ve cezaevi müdürünün dişlerine kitaplarda yer verilmektedir (SYo 112; YŞ 32-33). *Sırlar Yolu* adlı eserde

simsarın dişleri, *'Eileen korkudan Almanca konuşuvermişti. ''Sen ne yapıyorsun adam!'' diye tekrarladı. Altın dişli adamdan ödü patlamıştı. Dursun kıpırtısız, olduğu yerde kalmış, olanları gözlemekteydi.'* (112) cümleleriyle ifade edilmektedir.

Sakal ve bıyıkta kötü karakterler kurgulanırken oluşturulan / vurgulanan bir diğer fiziksel görünümdür. Sakalları ile öne çıkan karakterler rol olarak kaçakçı (İÇ 64) ve akrabadır (PG 1- 125-126). Bıyıklar ise ince (ÇK 156) ve seyrek (HAVK 50) olarak tasvir edilmektedir.

Okul müdür yardımcısı ve korsanın burunları sivri (YB 57) ve kancadır (ÇSKT 63). *Çılgınlar Sınıfı-Korsan Sınıfı* isimli kurguda korsanın burnu, *'O sırada, arkadaşlarının ''Fırıldak'' diye çağırdıkları kırmızımsı saçlı, yanağında yukarıdan aşağı belirgin bir yara izi olan, kanca burunlu, uzun boylu korsan, yıldırım hızıyla fırladı, kemerini savurmaya başladı.'* (63) cümleleriyle betimlenmektedir.

Çalınan Kent adlı kurguda kaçakçı (47), *Sokakta Tek Başına* adlı kitapta ise akran (66) rollerindeki kişilerin ten renklerinin esmer olduğu gözlemlenmektedir.

Sadece *Daralan* kitabında komşu rolündeki Zebella karakterinin omuzları için *'Eprimiş çizgili pijama altından taştan heybetli bir göbek, rengi dönmüş atletinden fıskıran kılı omuzlar. Adam resmen zebella gibi.'* (23) ifadeleri kullanılmaktadır.

Diğer fiziksel görünümmler ise kalça, büyük (HAVK 132); kaş, kalın (OÜ 126) ve çatık (SKOA 8); kulak, kepçe (ŞC 50); yanak, delik deşik solgun (HAVK 50); eller, pençe (Dar 129), ince ve kemikli (SPK 30) şeklinde kurgulanmaktadır.

Tablo 4. Kötü karakterlerin davranışlarına ilişkin görünümmler
Tablo 4.1. Acımasızlıkla ilgili görünümmler
Okul içerisinde yer alan karakterler birbirlerine acımasızca yaklaşır (BNG 15; DB 24-25; KÇO 18).
Sağlık personeli acımasızdır (ÇP 75,129).
Aile içerisinde benzer davranışlar yaşanır (Dar 24,39).
Kötü karakterler hayvanlara karşı acımasız tavırlar takınır (KKÇ 50-51, 69; SAÇ 84).
İnsanoğlu doğaya karşı acımasızdır (BBGD 13; SAÇ 44).
Cadılar, devler ve korsanlar acımasız davranışlar sergiler (Ş 45; ŞC 137; KK 17).

Tablo 4.1’ de çocuk kitaplarında bulunan kötü karakterlerin acımasız davranışlara ilişkin görünümeler bulunmaktadır.

Kurgularda var olan acımasızca davranışlar öğrenciye karşı, doğaya karşı, aile bireylerine karşı, arkadaşlarına karşı, hastalara karşı, hayvanlara karşı ve insanlara karşı şeklinde betimlenmektedir.

Acımasızca davranışlara maruz kalan itilip kakılan, fazla kan alınan, aile içi şiddete maruz kalan ve şakanın dozu kaçırılıp acımasız bir boyutla karşı karşıya kalan karakterler genellikle çocuk karakterlerdir.

Okul çevresinde kimi zaman öğretmenlerin öğrencilerine karşı (BNG 15; KÇO 18), kimi zaman öğrencilerin birbirlerine karşı (DB 24-25) oldukça acımasız oldukları gözlemlenmektedir.

Çöp Plaza adlı kitapta çocuk hastaların savunmasızlığından ve sağlıklı oluşlarından faydalanan sağlık çalışanlarının gereğinden fazla kan aldıkları anlaşılmaktadır (75, 129).

Çocukların *Darmadağın* adlı eserde, ‘Öyle kötü düştüm ki geçen yaz. Babam hızla paketinden çıkardığı sigaranın tütününü, annemin tüm itirazlarına rağmen, yarama basmadan önce kolumu hırsıyla sıkıyordu.’ (39) cümleleriyle aile içerisinde de benzer davranış biçimine maruz kaldıkları görülmektedir. Aile içerisinde gerçekleşen acımasız davranışlardan çocuk karakterler kadar kadın karakterler de etkilenmektedir (Dar. 24).

Tekrar sıklığı fazla olan acımasızca davranışlardan biri de hayvanlara karşı gerçekleşmektedir. Kedilere, köpeklerle hatta martılara karşı insanoğlu, tekme savurma (KKÇ 50-51; KKÇET 69) veya yok etme (SAÇ 84) gibi merhamet ve acıma duygusundan yoksun davranışlar sergilemektedirler.

Acımasız davranışlara maruz kalan bir diğer canlı ise doğadır (BBGD 13; SAÇ 44). İnsanların güzel görünmesi adına veya yakmak-satmak adına bilinçsizce ağaçlara zarar vermeleri eserlerde aktarılmaktadır.

Resim 6: Kötü karakterin acımasızlığına ilişkin görünüm

BBGD 50

Kitaplarda cadıların, devlerin ve korsanların da insanlara karşı acımasız tutumlar sergiledikleri görülmektedir (Ş 45; ŞC 137; KK 17).

Tablo 4.2. Alay etmeye ilişkin görünümler

Kötü karakterler, üstünlük kurmak için alay eder (YŞ 54; ŞBA 39; HGÇ 45-46; BNG 16; ŞC 39).
Kişiler gülmek için alay eder (DB 24-25; YÖ 139; SKOA 38-39).
Sebepsiz yere kötü kişiler, karşısındakiyle alay eder (HGÇ 45-46).
Öğretmen öğrencisiyle dalga geçer (YÖ 139).
Çocuk karakterler alay edilme davranışına maruz kalır (YŞ 54; HGÇ 45-46; BNG 16; DB 24-25; YÖ 139).

Tablo 4.2’ de çocuk kitaplarında yer alan kötü karakterlerin davranış özelliklerinden biri olan alay etmekle ilgili görünümlere yer verilmektedir.

Kitaplarda alay etme eyleminde bulunan karakterler arasında yaşıt çocuklar (akran), okul yetkilileri (müdür yardımcısı/öğretmen) ve cezaevi yönetimi bulunmaktadır.

Sözlü şiddet kapsamında yer alan alay etmek, kötü karakterlerin genellikle karşı taraf üzerinde üstünlük kurmak için kullandığı bir davranış biçimidir (YŞ 54; ŞBA 39; HGÇ 45-46; BNG 16; ŞC 39). *Babam Nereye Gitti?* adlı kurguda bu durum, ‘İşte, o günden

sonra bana hep sinir oldu Üçgen. Fırsat buldukça alay etti. Okul zaten yeterince sıkıcıydı, daha beter oldu.’ (16) şeklinde ifade edilmektedir.

Aynı şekilde *Yalancı Şahit* adlı eserde cezaevi yönetiminin tamamen çocuğu küçük düşürmek, onu ezmek ve üzerinde üstünlük kurmak için alay ettiği, ‘*Dediklerine göre, yedi kuşak öncesi hem şifacı hem de pek çalışkan insanlardı Çalışkanlar. Çalışkan, kendisine boş yere Çalışkan denmediğini ima ediyordu böylece. ’Ne o, sihir yapıp takıma gol mü attıracaksın?’ diye sırtıttı Köstebek. Sırtışında muzip bir ağabey ifadesi, gözlerinde öfkesi hiç tükenmeyen beter bir baba bakışı vardı.*’ (54) cümlelerinden anlaşılmaktadır.

Acımasız davranışların üstünlük kurmak için kullanılmadığı yerlerde ise sadece eğlenmek, gülmek amaçlı kullanıldığı görülmektedir (DB 24-25; YÖ 139). *Sınıfta Kalanlar Okul Açtılar* adlı eserde yöresel ağızların alay edilmeye sebebiyet verdiği, ‘*Babamın çalıştığı çay ocağında ve evde kullanılan cümlelerle, bir şeyler anlatmaya çalışsam gülinç bulacakları besbelliydi. Sınıftakilerin çoğunun gözündeki kıroyduk, maldık, dağdan inmiştik. Konuşma biçimimizle alay edilmesini bir türlü anlamıyordum.*’ (38-39) ifadelerinde görülmektedir.

Eserler incelendiğinde yaşıt çocukların çeşitli sebeplerden ötürü birbirleriyle alay ettikleri gözlemlenmektedir. İncelenen eserler arasında bulunan *Hayaletli Gölün Çocukları*’nda çocukların, herhangi bir sebep yokken yaşıtlarının yoldan geçmelerine şaşırıp alay etmeye başladıkları gözlemlenmektedir (45-46).

Okul yetkililerinden olan öğretmenin, öğrencinin telaffuz sorunu yaşadığı gerekçesiyle çocukla alay ettiği de (YÖ 139) vurgulanmaktadır.

Bu davranış biçimine maruz kalan karakterler çoğunlukla çocuk karakterlerdir. Çocukların bu sözlü şiddet içeren davranışa kimi zaman tepki verdiği (HGÇ 45-46) kimi zaman hiç umursamaz tavır takındığı (ŞÇ 39) kimi zaman ise çok üzülse dahi bir şey söyleyemediği (YŞ 54; BNG 16; DB 24-25; YÖ 139) görülmektedir.

Tablo 4.3. Çıkarılığa- para gözlülüğe ilişkin görünümler
Karakterler, çıkarları için arkadaşlarına ihanet eder (DD 1- 93; KKÇET 216, 218; ÇP 136).
Kişiler mevki ve başarı için istenmeyen anlık durumlara katlanır (M 121; KKÇ 37-38, 48; ŞÇ 30).

Kötü karakterler maddi kazanç için insanların güvenlerini kullanır (SPK 30, 43; DD 1- 93-94; ÇP 87, 136).
Genel mizacı, çıkarıcıdır (SYo 134).

Çocuk kitaplarında kötü karakterlerin davranışlarından biri olan çıkarıcılık-para gözlülük ile ilgili bulgular Tablo 4.3’ te verilmektedir.

Tabloda yaşça yakın çocukların, okul yönetiminin, hastane personelinin, emniyet personelinin (polis), hırsızların ve tüccarların bu tarz davranışları sergilediği görülmektedir.

Bu davranışlar dosta ihanet, mesleğe ihanet, daha güçlü arkadaşlar veya daha çok para için yapılan ihanet şeklinde okurun karşısına çıkmaktadır. Bunların yanında kaz gelecek yerden tavuk esirgenmez düşüncesi ile mevki, güç ve para için etrafında olan sorunların görmezden gelindiği de görülmektedir.

Arkadaşlarına ihanet eden karakterlerin gerekçelerinin kendi çıkarları olduğu bilinmektedir (DD 1- 93; KKÇET 216, 218; ÇP 136).

Bunun yanında kötü karakterlerin istemediği olaylar yaşansa dahi mevki ve başarı için o anlık duruma katlandıkları gözlemlenmektedir (M 121; KKÇ 37-38, 48; ŞC 30).

Maddi kazançlarını artırmak için ise birçok yola başvurmuşlardır. Söz gelimi *Serüvenin Peşinde- Kâhin* kitabında başına para ödülü konan bir kişiyi yalan söyleyerek onu oyaladıktan sonra yetkililere ispiyonlamaktadır (30,43).

Dolunay Dedektifleri-1 (93-94) ve *Çöp Plaza* (87, 136) adlı eserlerde mesleklerini maddi kazançlarını artırmak için kötüye kullandıkları gözlemlenmektedir.

Bunların yanında *Sırlar Yolu* kitabında, ‘*Adam bol bir sandalyeyi kendisine doğru çekmişti ki, Recep araya girip çay ocağından sesleniverdi. Ute’nin sinirlerinin tepesine fırladığını ve her an bir kavga çıkabileceğini anlamıştı. ‘Sansar, senin şu cevizliğin berisindeki taşlı tarlayı soran birileri var. Çabuk gel!’ Adam, para kokusunu alınca, heyecanlı adımlarla şıkırdayarak uzaklaştı.*’ (134) cümleleriyle betimlenen kötü karakterin genel mizacının böyle olduğu görülmektedir.

Bu tür davranışları sergileyen karakterlerin büyük çoğunluğunun erkek olarak kurgulanması ise dikkat çekicidir.

Tablo 4.4. Gülüşlere ilişkin görünümler

Akran çocuklar ve öğretmenler gülüş tarzlarıyla dikkat geçer (DB 25; HGÇ 46; ŞC 18; YÖ 139).
Kötü karakterler, karşısındakinin davranışlarıyla alay ederken gülüşleriyle öne çıkar (İÇ 69; YŞ 78; KÇO 14).
Kişiler yüz­süz bir şekilde gülüş sergiler (SYo 114).
Karşısındaki kişiye güven vermek adına gülüşleri vurgulanır (OÜ 117-118,127).

İncelenen çocuk kitaplarında kötü karakterlerin gülüşlere ilişkin kesitler Tablo 4.4’ te bulunmaktadır.

Kötü karakterlerin gülüş şekilleri pişkin pişkin gülmek, pis pis sırtıtmak, ince bir gülümseme, hinoğluhin bir sırtış, tiz bir kahkaha, pis pis gülmek, güvenle kahkaha, muzipçe sırtış, gülüşme ve pişmiş kelle gibi sırtış şeklinde betimlenmektedir.

Gülüşlerine kişileri maruz bırakan karakterler ise akran, öğretmen, büyülü kadın, evi satın almak isteyen adam, cezaevi müdürü ve kardeşir.

İncelenen eserlerde yaşları yakın çocukların/akranların birbirleri ile dalga geçmek için güldükleri (DB 25; HGÇ 46; ŞC 18; YÖ 139) ve bununla birlikte öğretmenlerin de çocuklarla dalga geçmek için güldükleri (YÖ 139) gözlemlenmektedir. Çocukların gülüşleri, *gülmeye başlamak, pis pis sırtıtmak, hinoğluhin bir sırtış ve gülüşmeler* şeklinde aktarılmaktadır.

Çocuk karakterlerin yanında, yasa dışı işler yapan karakterler de karşısındaki insanın sözleriyle, davranışlarıyla alay etmek ve ciddiye almamak adına bu davranış biçimine büründükleri görülmektedir (İÇ 69). *Kaya Çıkmazı’ndaki Okul* adlı ise kurguda bekçinin gülüşü, ‘*Diğerinden çıt çıkmayınca, “Ne o bülbül, dilini mi yuttun?” diye ekledi pis pis sırtarak.*’ (14) cümleleriyle ifade edilmektedir.

Ayrıca cezaevi müdürünün çocuk mahkûmları ezmek ve onlarla alay etmek için *Yalancı Şahit* adlı kitapta, ‘*Mektup yazamıyor, gazete ya da kitap okuyamıyor, televizyon seyredemiyorduk. Yasaktı. Köstebek, açık görüş zamanı karşımıza geçiyor,*

pişmiş kelle gibi sırtıyor ve durduk yere, ‘Ben sizi adam etmesini bilirim,’ diyordu.’ (78) ifadelerinde görüldüğü gibi gülerek bu tür davranışta bulunduğu gözlemlenmektedir.

Fusun Çetinel’ in *Sırlar Yolu* kitabında ise verdiği zarara karşı yüzüstü bir tavır ile *pişkin pişkin gülen* bir karakterin varlığı bilinmektedir (114).

Kötü karakterler kendilerinden beklenenlere/istenilenlere karşı güven uyandırmak için *tiz bir kahkaha* (OU 117-118) veya *güvenle bir kahkaha atmak* (OÜ 127) şeklinde aktarılan gülüşlere kitaplarda yer verildiği görülmektedir.

Tablo 4.5. Kabalıklara ilişkin görünüm
Akraba rolündeki karakter, kaba davranır (PG 1- 123).
Akran annesi olumsuz tavır sergiler (STB 55).
İrkçi tutum, kötü karakterlerin kaba konuşmasına sebeptir (YÖ 155).
Kişilerin isteklerini yerine getirmeyenler kabalığa maruz kalır (BNG 121; ŞÇ 40; DSK 72).
Kötü karakterler, huysuzluk / huzursuzluk yapmak için bu tarz davranışlar kullanır (ÇSKT 62; D 22; SY 33).
Karakterler, karşısındakini ezmek için kaba davranır (ŞÇ 38; SYo 114; HGÇ 46; KK 72; SG 1-76; KÇO 21).
Karakterler mesleğinin verdiği yetkiyle kaba konuşur (BBGD 91-92; ÇP 100; KKÇET 224-225; KKÇ 40).
Yaşları yakın çocuklar karşı cinse, cinsel içerikli söylemlerde bulunur (DB 47).

Çocuk kitaplarında yer alan kötü karakterlerin kaba davranışlara ilişkin veriler Tablo 4.5’ te verilmektedir.

Karakterlerin istemedikleri olaylar yaşanıldığında, istekleri yerine getirilmediğinde, kurulan düzenleri bozulduğunda, yasa dışı işlerin barındırdığı stres sonucunda, karşı taraf üzerinde hâkimiyet kurmak istenildiğinde ve genel itibariyle huzursuzluk çıkarmak istenildiğinde kaba sözlere başvurdıkları gözlemlenmektedir.

Bu davranışı sergileyen karakterler ise kitaplarda öğretmen, akran, akran annesi, sağlık personeli, müdür yardımcısı, devlet memuru, çocuk, akraba, komşu, avukat, baba, üvey baba, harami başı, anne, korsan ve suç ortağı rollerinde karşılaşılmaktadır.

Beklemediği bir anda karşısında aile bireylerini gören büyük dayıları *Pera Günlükleri-1* de “*Hangi uğursuz rüzgâr sizi buraya attı Eltaninler! Anneniz babanız size istemediğiniz yerlere girmemeyi öğretmedi mi?*” (123) şeklinde kötü davranmaktadır.

Tek kitapta akran annesi çocuğa karşı kaba bir yaklaşım sergilemiştir. Gerekçesi ise pahalı bir oyuncağın çocuğun kırmaması korkusudur (STB 55).

İrkçı tutum da eserlerde kötü karakterlerin kaba konuşma gerekçelerinden olduğu *Yurdumu Özledim* adlı kitapta, *Müdür ikisini de payladı. İyi geçinmeleri için öğüt verip birbirlerinden özür dilemelerini istedi. Atıl hemen elini uzattı. Ama Karl elini vermedi. Ona tiksintiyle bakarak müdüre karşı geldi. “Ben bu aşağılık yabancından özür dilemem.”* (155) şeklindeki ifadelerden anlaşılmaktadır.

Karakterlerin kendilerinden istenileni yapmadığı için bu tarz davranışlara maruz kaldıkları da görülmektedir (BNG 121; ŞC 40; DSK 72).

Bakışlardan rahatsız olunduğu zamanda kaba bir şekilde konuşmak, ‘*Küçük korsan, “Şu velet ne diye bana bakıp duruyor” dedi huysuzca.*’ (62) şeklinde *Çılgınlar Sınıfı-Korsan Takımı* kitabında betimlenmektedir. Benzer şekilde sırf huysuzluk yapmak için ters davranışlar sergilendiği de eserlerde dikkat çekmektedir (D 22; SY 33).

Bir diğer husus kötü karakterlerin karşı tarafı ezme, aşağılama çabaları sonucunda ortaya çıkan davranışlardır (ŞC 38; SYo 114; HGÇ 46; KK 72; SG 1-76; KÇO 21). Ayrıca mesleğinin verdiği yetkiyi kullanan avukat karakterinin, diğer insanlara kaba davranışlar sergilediği *Ben Bir Gürgen Dalıyım* adlı eserde, ‘*Gelgelelim, sivri yüzlü bir avukat, birkaç adamla birlikte hâlâ haftada bir gelip çantasından sarı bir dosya çıkarıyor, marangozun fî tarihinde imzaladığı senetleri gösteriyor, sonra da gözlerini koca koca açarak zavallı kadına bağırıp çağırıyordu.*’ (91-92) cümlelerinden anlaşılmaktadır.

Çöp Plaza kitabında da yasa dışı işlerini gizlemek için makinenin gözlerine zarar vereceği yalanını söyleyerek çocukların gözlerini bağlamıştır. Çocuklardan birisi bağını açınca sözünün dinlenmemesinin verdiği öfke ve korkuyla çocuğa bağırarak kötü sözlerle tepki göstermektedir (100).

İncelenen eserler arasında mesleklerinin verdiği yetkiler ile zabitanın çocuklara karşı davranışları dikkat çekmektedir (KKÇET 224-225; KKÇ 40). Çocuklara izinsiz kitap satmalarından ötürü zabıtalara tepki göstermesine *Korsan Kitap Çetesi*’nde, ‘Sessizliği sert bir ses bozdu: ‘Kaldırın!’ İlk anda anlamamıştık. İkinci bir ses daha gür çıktı: ‘Toplayın! Kaldırın!’ Birden bir el Barlasların tezgâhını deviriverdi. Kitaplar yere saçıldı. Ne oluyordu?... ‘Zabıta!’ diye bağırdı biri.’ (224-225) şeklinde yer verilmektedir.

Diğer kitaplardan farklı olarak *Defneyi Beklerken* de okul arkadaşları Defne’yi ıssız yerlerde sıkıştırıp cinsel içerikli söylemlerde ve elle tacizde bulunarak rahatsız etmektedir (47).

Kaba davranışlar ile karşılaşan karakterlerin genel itibariyle çocuk karakterler olduğu görülmektedir. Çocuk karakterlerin ise kabalık karşısında çoğunlukla sessiz kalmayı tercih ettikleri gözlemlenmektedir.

Tablo 4.6. Kuralcılıklara ilişkin görünümeler
Karmaşaya fırsat vermemek adına devlet ve okul yönetimi kural koyar (SAÇ 59; ÇŞKT 10; YB 38; M 10-106; ŞBA 114; KKÇ 44; KÇO 18).
Kurallar ile insanlar kısıtlanır (SAÇ 23).
Ailede kurallar uygulanır (DSK 80).

Tablo 4.6’ da çocuk kitaplarındaki kötü karakterlerin kuralcı davranışlarına ilişkin görünümeler sıralanmıştır.

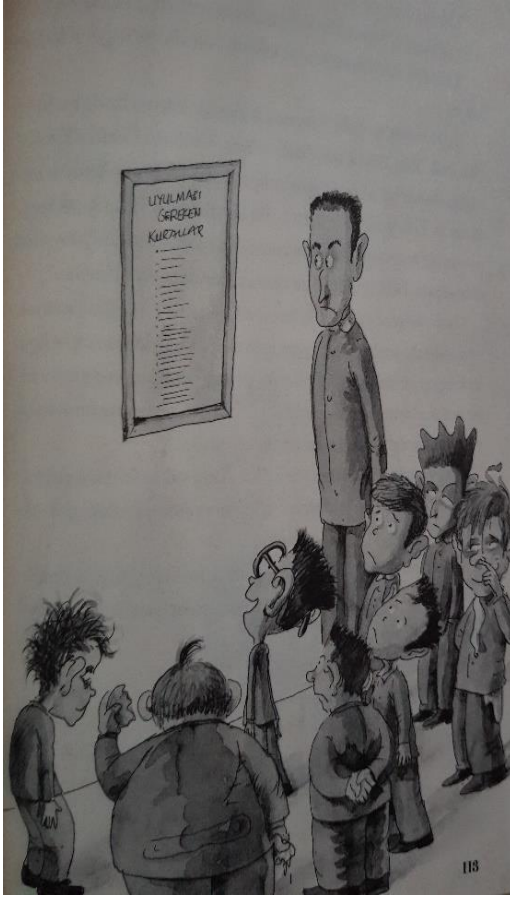
Devlet yönetimi, okul yönetimi gibi resmi kurumların yanında aile içerisinde de kuralların varlığı göze çarpmaktadır.

Kural koymanın gerekçesi ise genel itibariyle karmaşıklığa fırsat vermeden düzeni sağlamak olduğu görülmektedir (SAÇ 59; ÇŞKT 10; YB 38; M 10-106; ŞBA 114; KKÇ 44; KÇO 18). Devletin yöneticileri kendilerince halkı rahat ettirebilmek adına kural koymaları *Son Adanın Çocukları* adlı eserde, ‘Bu sorunu gidermek için adanın genel kurulu tarafından yeni kurallar getirilmişti:’(59) cümleleriyle resmedilmektedir.

Kural koyucuların diğer insanları kısıtladıkları ve huzurlarını kaçırdıkları eserlerde gözlemlenmektedir (SAÇ 23).

Domates Saçlı Kız adlı eserde resmi bir kurum olan yurdun kurallarından kurtulduğunu söyleyen çocuk karakter, ailesinin yanına geldiğinde ise annesinin kurallarıyla karşılaştığını şu cümleler ile anlatmaktadır: *Öff! Yurtta sürüyle kural vardı. Yurttan kurtuldum. Şimdi annemin kuralları var (80).*

Resim 7: Kötü karakterin kuralcılıklarına ilişkin görünüm

ŞBA 113

Devlet yönetimin yanında okul yönetiminde de öğrencilerin uyması gereken birçok kuralın olduğu görülmektedir. Düzeni sağlamak adına insanların yaşamlarının, hareketlerinin şekillendirildiği görülmektedir. *Taşkınlıkları önlemek adına davranışlara ve kıyafetlere uygun kurallar listesi bulunmaktadır* (ÇSKT 10; YB 38; M 10-106; ŞBA 114; KÇO 18) ifadesi bu durumu gözler önüne sermektedir.

Bu kuralların devlet içinde de olsa, okul içinde de olsa, aile içinde de olsa hepsinin çocukları kapsadığı görülmektedir. Çocukların birçok açıdan kurallar çerçevesinde hayatlarını devam ettirdikleri dikkat çekmektedir.

Tablo 4.7. Küfürbazlıklara ilişkin görünüm

Kötü karakterler, insanlara öfkelenince küfür eder (YŞ 108; D 105).
Karakterler, yaşanan kötü olaylara küfürle tepki verir (STB 111; ÇK 157; KK 73; SY 37; KKÇET 47).
Üstünlük kurmak kötü karakterlerin küfür etme gerekçesidir (Dar 23).

Akranlar otorite kurmak için küfürleşir (STB 132; KKÇET 47).
Genel kurgulanış özelliği küfürbazdır (DSK 86).

Çocuk kitaplarında kötü karakterlerin söylediği küfürle ilgili bulgular Tablo 4.7’ de bulunmaktadır.

Yaşları yakın çocuk, haydut, baba, cezaevi müdürü ve komşu rolleri küfür ederek karşımıza çıkan karakterlerdir.

Kötü, incitici, kırıcı söz olan küfür eylemi, karşıdaki kişiye sinirlenme ve kişileri sindirip üstlerinde baskı kurma gibi çeşitli sebeplerden ortaya çıkmaktadır. Hiçbir sebebe gereksinim olmadan karakter özelliği olarak da verildiği görülmektedir.

Sadece *Yalancı Şahit* adlı kitapta cezaevi müdürünün mahkûm çocuğa karşı duyduğu kızgınlık sonucunda küfretmesi, ‘ “*Bilirsin, bilirsin. Bak şimdi, sana daha net anlatacağım,*” dedi. Çerçeveyi alıp dizlerine götürdü ve karpuz yarılmasına benzeyen bir ses kapladı koğuşu. İşte o zaman, elindeki camsız çerçevenin içinden bakan amcamın ikiye bölündüğünü gördüm. “*Bunun da fotoğrafını çekip o sürtüğe verseydin ya! Bunun da altına bir hikâye uydururdu.*” ‘ (108) cümleleriyle betimlenmektedir. Bunun yanında bir başka kitap, cinsiyet bağlamında ele alındığında ise kadın karakterin maruz kaldığı sözlü şiddete örnek olarak, kendisine karşı gelinmesine ve yaptığı yanlışın karşısında durulmasına öfkelenen rol olarak komşu, cinsiyet olarak erkek karakter ağıza alınmayacak küfürler etmektedir (D 105).

Yaşanılan can sıkıcı/kötü olaylara tepki olarak küfür edilmesi ayrıca dikkat çekmektedir (STB 111; ÇK 157; KK 73; SY 37; KKÇET 47). *Darmadağın* kitabında ise kızgınlığın yanında üstünlük kurmak ve karşı tarafı korkutup sindirmek için bağırışlara küfürlere başvurulduğu görülmektedir (23).

Akranlar/arkadaşlar arasında yaşanan küfürleşmelerin ise tamamen otorite/üstünlük kurmak için olduğu görülmektedir (STB 132; KKÇET 47).

Domates Saçlı Kız adlı eserde evin babasının her şeye ve herkese bir sebep aramadan sövmesi, ‘*Babam önüne gelene sövüyor. Sıcak suya, tıraş köpüklerine, havluya, anneme, her şeye. Sık sık saatine bakıyor. Hızlı koştuğu için zavallı saate bile*

söyleniyor. ' (86) şeklinde ifade edilmektedir. Burada baba karakterinin kurgulanırken davranış özellikleri arasında küfürbazlık olduğu görülmektedir.

Cinsiyet olarak küfretme eyleminde bulunan karakterlerin çoğunun erkek, maruz kalan karakterlerin ise kız/erkek ayrımı yapılmadığını söylemek mümkündür.

<i>Tablo 4.8. Öfkeli-sinirli davranışlara ilişkin görünüm</i>
Okuldaki yetkililer öğrencilere öfkeli yaklaşır (M 114; ÇSKT 100; YB 58, 78; ŞBA 34; KÇO 20).
Aile bireyleri birbirlerine öfkeli davranır (DSK 22-23, 80, 86-87, 93; Dar 22-23, 114; D 69).
Akrabalardaki kötü karakterler öfkeli (OÜ 133).
Yaşları yakın çocuklar çeşitli sebeplerle birbirlerine öfkelenir (KKÇET 46,222).
Sağlık çalışanları anlaşmazlık yüzünden öfkelenir (ÇP 89).
Kötü karakterler genellikle çocuklara öfkeli davranır (Dar 114; M 114; SAÇ 60; UT 79-80; DSK 80, 93; KKÇET 46, 222; ŞC 150; SY 40; USÇ 11-12; Ş 142-143; YŞ 32-33; ŞBA 34).
İnsan dışı canlılar insanlara kızar (ŞC 141, 150, 157).
Öfkelenince kötü karakterler hareket etmek, bağırarak, öfkeyle eşya fırlatmak, dış gıcırdatmak, sövmek, tehdit etmek, titremek, kızgın bakmak ve öfkeyi fiziksel şiddete dönüştürmek gibi davranışlar sergiler (USÇ 11-12, 77; SAÇ 60, 96-97; DSK 86-87; ÇSKT 100; Dar 114; UT 79-80; Dar 22-23; SY 40; D 69; Ş 142-143).

Eserlerde çocuk kitaplarında yer alan kötü karakterlerin öfke-sinir içeren davranışlara ilişkin bölümler Tablo 4.8' de verilmektedir.

Kitaplarda öfkeli davranışlarıyla dikkat çeken karakterler okul müdürü, müdür yardımcısı, öğretmen, koruma, anne, akran, baba (öz-üvey), dev, dayı, korsan, devlet başkanı, doktor, otel sahibi ve cezaevi müdürüdür.

Kitaplarda kötü karakterlerin öfkeli tavırlarına maruz kalan karakterler öğrenci, evlat, arkadaş, anne, insan, yeğen, kadın, doktor ve mülteci ailedir.

Okul çevresinde bulunan karakterler arasında okul yönetiminin (müdür, müdür yardımcısı, öğretmen) öğrencilere karşı öfkeli davranışlar sergiledikleri dikkat çekmektedir (M 114; ÇSKT 100; YB 58, 78; ŞBA 34; KÇO 20).

Resim 8-9: Kötü karakterin öfkeli-sinirli davranışlarına ilişkin görünümeler

DSK 112

ŞBA 67

Aile içerisinde de öfkeli yaklaşımların varlığı göze çarpmaktadır. Anne ve babanın ayrı ayrı çocuğa (DSK 80, 86-87, 93; Dar 114) öfkelenmelerinin yanında babanın anneye (Dar 22-23) öfkelenildiği kesitler de bulunmaktadır. *Daralan* adlı kitapta ise baba karakterinin sebep aramadan ve kişi ayırt etmeden herkese ve her şeye öfkelenildiği görülmektedir (69).

Aile içerisinde yaşanan olayların dışında akrabalarında öfkelenedikleri görülmektedir. *Olmayan Ülke* adlı kitapta dayının yeğene öfkelenmesi, ‘*Karşısında kendinden katbekat büyüklükte bir kertenkele olmasına rağmen öfkesine hâkim olamayan örümcek görünümündeki dayı hiç gerilememiş, aksine hızla atılmış rakibinin üzerine.*’ (133) şeklinde betimlenmektedir.

Yaşları yakın çocukların pazarın en iyi yerinde kimin tezgâh açacağı hususunda anlaşmazlığa düğüldüğü için birbirlerine karşı öfke besledikleri *Korsan Kitap Çetesi*’nde görülmektedir (46). Aynı kitapta arkadaşlarına ihanet edip karşı tarafla iş birliği yapan çocuk karakterin eski arkadaşlarına karşı oldukça öfkeli resmedildiği görülmektedir (KKÇET 222).

Çöp Plaza kitabında ise doktorlar arasında anlaşmazlıkların öfkeye sebebiyet vermesi, ‘*Doktor Metin ister istemez kalktı koltuktan ve kapıdan çıkmadan önce dönüp*

kızgınlığını belli eden bir ses tonuyla, “ Umarım tedavi yönteminizde karşı çıkmamı gerektirecek sakıncalar yoktur!” dedi ve kapıyı sert biçimde çarpıp koridorun başına yürüdü. Öfkeli ayak seslerinin yankısı biraz daha direndi havada, sonra onlar da asansörün kapısında yere düştüler. Şef sinirlenmişti. Hemen başhekimi aradı telefonla. ”Bu Doktor Metin’in sözleşmesi ne zaman bitiyor?” “Ne oldu? Bir sorun mu var?” “Şu bizim tedavi yöntemini kurcalamaya başladı.” (89) cümlelerinden anlaşılmaktadır.

Kurgulanan kötü karakterlerin genel itibari ile çocuklara öfkelenedikleri gözlemlenmektedir (Dar 114; M 114; SAÇ 60; UT 79-80; DSK 80, 93; KKÇET 46, 222; ŞC 150; SY 40; USÇ 11-12; Ş 142-143; KÇO 20; YŞ 32-33; ŞBA 34). Söz gelimi korkuya kapılan başkanın korumalarının *Son Adanın Çocukları* kitabında öfkelenip çocuğa zarar vermeleri, ‘*Tam sütü teras kapısına bırakırken birdenbire bahçeden fırlayan bir kişi gözünün üstüne yumruğu patlatmış ve evdekileri uyandırmamaya çalışarak, öfkeli bir fisiltille kim olduğunu, orada ne aradığını sormuş.*’ (60) şeklinde ifade edilmektedir.

Son Adanın Çocukları kitabının korumaların korktukları için çocuğa öfkelenip şiddet uygulamasının (60) yanında, *Domates Saçlı Kız* da anne karakterinin, kız çocuğunun masayı sallamasına öfkelenildiği ve öfkesini dizginleyemeyip şiddete başvurduğu görülmektedir (86-87).

Karakterler, olaylar istenilen şekilde tezahür etmediği zaman veya korkuya kapıldıkları zaman öfkeli davranışlar sergilemektedirler.

İnsanların birbirine öfkelenmelerinin yanında *Şaşkın Cengâver* adlı eserde devlerin, insanların yaklaşımlarına öfkelenildiği görülmektedir. Öfkelenmesinin temel nedeni insanların onun istemediği şeyleri yapmalarıdır (141, 150, 157).

Kötü karakterlerin öfkelenedikleri zaman verdiği tepkiler ise bağırarak, öfkeyle eşya fırlatmak, diş gıcırdatmak, sövmek, tehdit etmek, titremek, kızgın bakmak ve öfkeyi fiziksel şiddete dönüştürmek şeklinde aktarılmaktadır (USÇ 11-12,77; SAÇ 60, 96-97; DSK 86-87; ÇSKT 100; Dar 114; UT 79-80; Dar 22- 23; SY 40; D 69; Ş 142-143).

Öfkelenildiği zaman verilen genel tepkinin bağırarak şeklinde olduğu dikkat çekmektedir. Bu durum *Umut Sokağı Çocuklarında*, 'Otelci! Bağırıp çağırmaya başlıyor. Sonra gözleri duvara, çizdiğimiz resme takılıyor, daha da sinirleniyor.' (77) şeklinde betimlenmiştir.

Sınıfın ve öğretmenin gürültülü bir şekilde 'Korsan Günü'nü kutlaması müdür yardımcısının öfkelenmesine sebebiyet verirken bu öfkenin sınıfı tehdit etme boyutuna gidilmesi *Çılgınlar Sınıfı- Korsan Takımı* kitabında görülen tepki çeşitlerinden (100).

Öfkeye maruz kalan karakterlerde cinsiyet açısından bir farklılık gözetilmediği görülmektedir.

Tablo 4.9. Seslere ilişkin görünümeler
Kadın kötü kişilerin sesleri sert, buyurgan, sinirli, incecik, sabırsız, zehirli bir yılan tıslaması gibi, soğuk, buz gibi, korkunç, tiz, puslu, mıymıy ve baygındır (YB 100-101; SG 1- 79; PG 1- 60, 83, 85; Ş 49; KFA 97; M 70; KÇO 21, 32).
Erkek kötü kişilerin sesleri sert, sinirli, tıslar gibi, tiz, tok ve kararlı, emredici, vasat, donuk, öfkeli, boğuk, buyurgan, alaycı ve etkileyicidir (ŞBA 40, 138; KKÇET 224-225; STB 44, 68, 73; HGÇ 47; ÇSKT 64; SPK 31; KFA 118; YŞ 53; YB 55; DD 1- 103; GO 117; KÇO 14).
Cüce karakterinin sesi tizdir (SPK 31).
Öğretmen ve müdür yardımcısı karakterlerinin ses özellikleri buyurgan, mıymıy, baygın, incecik, etkileyici, sinirli, azarlar gibi ve serttir (YB 55, 100-101; ŞBA 40, 138; M 70; SKOA 8).
Devlet başkanının sesi etkileyici ve gürdür (SAÇ 27,45).
Yaşları yakın karakterler birbirlerine karşı sert, alaycı, emredici veya tıslar gibi seslenir (STB 44, 68, 73; GO 117; HGÇ 47).
Maddi zarara uğradıklarında, otorite sağlamak istediklerinde ve kararlılıklarını vurgulamak istediklerinde kötü karakterlerin olumsuz ses özellikleri belirginleşir (USÇ 19; YŞ 53; KFA 118; YB 100).
Eşkıya olarak nitelendirilen yasa dışı işlerde bulunan kötü karakterlerin ses özellikleri boğuk, donuk, tıslar gibi, gür, sinirli, sabırsız ve sevecendir (ÇSKT 61, 64; GO 64; DD 1- 103; SG 1- 79).
Ses özelliği, genel kimliği ile bütünleşir (SAÇ 45).

Tablo 4.9' da çocuk kitaplarındaki kötü karakterlerin ses özellikleri verilmektedir.

Kitaplarda olumsuz ses özellikleri alaycı, baygın, boğuk, buyurgan, etkileyici, donuk, gür, incecik, mıymıy, tıslar gibi, tok ve kararlı, vasat, sert, kızgın, korkunç, tiz, emredici, puslu, sinirli, sabırsız, sevecen, öfkeli, azarlar gibi, soğuk ve buz gibi şeklinde betimlenmektedir.

Bu ses özelliklerine sahip kişiler ise genellikle arkadaş, öğretmen, bekçi, otelci, eşkıya, devlet başkanı, cezaevi müdürü, cadı, müdür yardımcısı, zabıta, heykel ve doğaüstü güçlere sahip karakterlerdir.

Kitaplarda erkeklere ait ses özellikleri emredici, sert, sinirli, sevecen, alaycı, buyurgan, öfkeli, etkileyici, boğuk, donuk, vasat, tok, karalı, tiz, azarlar gibi ve tıslar gibi şeklinde belirtmeye çalışılırken (ŞBA 40, 138; KKÇET 224-225; STB 44, 68, 73; HGÇ 47; ÇSKT 64; SPK 31; KFA 118; YŞ 53; YB 55; DD 1- 103; SKOA 8; KÇO 14); kadınlara ait ses özellikleri ise buz gibi, incecik/ tiz, mıymıy, baygın, sinirli, sabırsız, soğuk, puslu, sert, buyurgan, korkunç ve yılan tıslaması gibi şeklinde anlatılmaktadır (YB 100- 101; SG 1- 79; PG 1- 60, 83, 85; Ş 49; KFA 97; M 70; KÇO 21, 32).

Kadınların da otorite kurmak istedikleri zaman sert ve buyurgan ses özellikleri sergiledikleri görülmektedir (YB 101). Bunun yanında *Süper Gazeteciler 1* kitabında kadın karakterin sinirli ve sabırsız ses özelliği, '*Sinirli ve sabırsız bir sesi vardı. Hani neredeyse kadın sesi gibiydi.*' (79) şeklinde aktarılmaktadır.

Bunlara ilaveten *Pera Günlükleri 1* adlı eserdeki kötü kadın karakterin ses özelliği anlatılırken *zehirli bir yılan tıslamasını andıran ses* (60), *buz gibi bir kadın sesi* (83) ve *puslu bir ses* (85) ifadeleri dikkat çekmektedir.

Tiz ses özelliği genel itibariyle kadınlara aitmiş gibi görülse de *Serüven Peşinde-Kâhin* adlı kitapta cücenin, heyecanlandığı için tiz sesi ile bağırmaya başladığı görülmektedir (31). Bir diğer kötü erkek karakterlerin ses özelliği olarak ise *Çılgınlar Sınıfı Korsan Takımı* ve *Hayaletli Gölün Çocukları* isimli kitaplarda *tıslar gibi sesler çıkardıkları* görülmektedir (ÇSKT 64; HGÇ 47).

Öğretmen ve okul yönetimi olarak karşımıza çıkan karakterlerin ses özelliklerinin genellikle buyurgan, mıymıy, baygın, incecik, etkileyici, sinirli, soğuk, tıslayan ve sert olarak resmedildiği gözlemlenmektedir (YB 55, 100-101; ŞBA 40,138; M 70; KÇO

21, 32). Söz gelimi *Şişkonun Bütün Adamları* kitabında Kalkuyruğun sesi sert (40); *Yolun Başındakiler* kitabında ise öğretmenin mıymıy çıkan sesi sert ve buyurgan hale dönüşmüş olarak aktarılmaktadır (101). Müdür yardımcısının tıslayarak (21) veya soğuk (32) bir ses tonuyla konuştuğu da incelenen eserler arasında yer almaktadır (KÇO 21, 32).

Eski devlet başkanı olarak karşımıza çıkan karakterin etkileyici ses özelliği *Son Adanın Çocukları* kitabında, ‘*Beyaz bir pantolon ve tiril tiril beyaz bir gömlek giymiş, güneş gözlüğü takmıştı. Ayağında da beyaz pabuçlar vardı. Elini cebine sokmuş, başı biraz yukarıda, o etkileyici ses tonuyla konuşuyordu.*’ (45) cümleleriyle aktarılmaktadır. Etkileyici sesinin yanında sesinin gür çıktığı da görülmektedir (27).

Arkadaşlar/ yaşları yakın çocuklar birbirlerine karşı sert (STB 44, 73), alaycı (GO 117), emredici (STB 68) veya tıslamak (HGÇ 47) gibi ses özelliklerini kullanmaktadır. Söz gelimi *Hayaletli Gölün Çocukları* adlı eserde akran zorbalığının bulunduğu bir bölümde çocuk karakterin tıslayarak konuşması kitapta, ‘ “*Yanındaki korkak sıçanlara güvenmiyorsundur herhalde?*” “*Kimseye güvenmeye ihtiyacım yok! Özellikle, sizin gibi zavallıların karşısında,*” dedi Efe. “*Baksanıza, bu çocuk kendini bayağı geliştirmiş,*” diye tısladı elebaşı.’ (47) cümleleriyle anlatılmaktadır.

Eserlerde karakterlerin olumsuz olarak nitelendirilebilecek ses özellikleri maddi zarara uğradıklarında, otorite sağlamak istediklerinde ve kararlılıklarını vurgulamak istediklerinde daha belirgin hâle gelmektedir (USÇ 19; YŞ 53; KFA 118; YB 100).

Umut Sokağı Çocukları isimli çocuk kitabında otel sahibinin, mülteci aileye kaldıkları odanın parasını vermedikleri için kızgın sesle hitap ettiği görülmektedir (19).

Eşkıya olarak nitelendirilen yasa dışı işlerde bulunan insanların ses özellikleri boğuk (ÇSKT 64), donuk (DD 1- 103), gür (ÇSKT 61), sinirli (SG 1- 79), sabırsız (SG 1- 79), tıslar gibi (ÇSKT 64) ve sevecendir (GO 64). *Gizemli Olimpos adlı* kitapta yaptıkları işlerin anlaşılmasında için çevresindeki insanlarla sevecen bir sesle konuşmaları, ‘*Eren panikleyip kekelemeye başlamıştı. ‘Aaa... Dalmışım. Be... Ben... Ko... korsan... ço... çok ilginç geldi de...’ Şişman olan sevecen bir sesle, ‘Korkma*

korkma! Biz de geride kaldık. Beraberce gideriz,,’’ dedi.’ (64) şeklinde ifade edilmektedir.

Anlatılarda kimi zaman da olumsuz karakter özelliği karakterin genel kimliği ile bütünleşir, herhangi bir duruma özgülük söz konusu olmaz (SAÇ 45).

<i>Tablo 4.10. Şiddete ilişkin görünümeler</i>
Aile içerisinde şiddet baş gösterir (DSK 86-87, 137; Dar 24, 32, 130; D 24).
Okul içerisinde yer alan kötü karakterler şiddet uygular (YB 67, 104-105; KÇO 29).
Yurt içerisindeki kötü yönetici şiddet uygular (ŞBA 57).
Şiddet uygulayan patrandur (SY 40).
Güç, üstünlük kurmak, ırkçılık veya sebebe ihtiyaç duyulmaksızın çocuk karakterler; otorite kurmak için erkek ve kadın kötü karakterler de fiziksel şiddete başvurur (HGÇ 108; BNG 61; STB 108; YÖ 154; J 21-22; PG 1- 95; YŞ 34).
Kötü karakterler boğaz sıkma, yumruk atma, şaplak indirme, tokat atma, dayak atma, değnekle/sopayla vurma, tutup fırlatma, tekme atma ve kulak çekme gibi şiddet çeşitlerini genellikle çocuk karakterlere uygular (SAÇ 58; STB 108; PG 1- 95; BNG 61; YB 67, 104-105; YŞ 34, 80; HGÇ 48; YÖ 154; J 21-22; ŞBA 48, 57; SY 40; DSK 86-87, 137; ŞC 31).
Komşu, şiddet uygular (D 105).
Sebep aranmadan kötü karakterler şiddet uygular (Dar 24,32).

Tablo 4.10’ da kötü karakterlerin fiziksel şiddete başvurdıklarına ilişkin görünümeler bulunmaktadır.

Şiddet uygulayan karakterler rol olarak koruma, anne, baba (üvey-öz), akran, büyülu kadın, öğretmen, müdür yardımcısı, komşu, çoban, cezaevi müdürü, gardiyan, köle taciri ve patrandur.

Fiziksel şiddete maruz kalan karakterler evlat, öğrenci, arkadaş, komşu, anne, mahkûm ve çalışanlar olarak kurgulanmaktadır. Fakat genele bakıldığı zaman şiddete maruz kalan karakterlerin çocuk karakterler olması dikkat çekmektedir.

Eserlerde boğaz sıkma, yumruk atma, şaplak indirme, tokat atma, dayak atma, değnekle/sopayla vurma, tutup fırlatma, tekme atma ve kulak çekme gibi şiddet çeşitleri görülmektedir.

Kötü karakterlerin fiziksel şiddete başvurma sebepleri kişiler üzerinde güç-otorite-üstünlük kurmak istemesi, yalan söylenmesi, korkması, yanlış anlaması, istemediği durumların yaşanması, yanlışlara/kötülöklere boyun eğilmemesi, yapılmasını istediği işlerin yapılamaması (beceriksizlik) ve karakterin o özellikle betimlenmesidir.

Aile içerisinde annenin-babanın çocuklarına şiddet uygulamaları, *Domates Saçlı Kız* adlı kitapta yoğun bir şekilde görölmektedir. Bu şiddetin sebebi kimi zaman çocuğun masayı sallaması (86), kimi zaman yemek yemeyeceğini söylemesi (87), kimi zaman ise ailesine yalan söylemesidir (137). Bu kitabın yanında *Darmadağın* adlı kitapta babanın hem anneye (24, 32); hem çocuğa (130) şiddet uyguladığı görölmektedir. Anneye atılan yumruk eserde, ‘*Sokaktan, susturucusunu çıkarmış bir motosiklet hızla geçiyor. Mahallemize veda etmeden önce son bir patlama sesi geliyor egzozundan. Tam unutmuşken, tekrar hatırlıyorum o son kavgayı: Patlayan egzoz, babamın annemin yüzüne indirdiği yumruk oluyor.*’ (24) ifadeleriyle gözler önüne serilmektedir. *Daralan* kitabında da göröldüğü gibi aile içerisinde gerçekleşen şiddette mağdur genellikle çocuk ve kadın karakterlerdir (24).

Resim 10: Şiddete ilişkin görünüm

ŞBA 122-123

Eserler incelendiğinde okul içerisinde gerçekleşen şiddetin de çokluğu göze çarpmaktadır. Öğretmenlerin öğrencilerine şiddet çeşidi olarak tokat attıkları görülmektedir (YB 67, 104-105). Müdür yardımcısı rolünde sunulan karakterin ise kulak çekerek öğrenciye şiddet uygulamadığı görülmektedir (KÇO 29).

Bunun yanında yurt yönetiminde bulunan yurt müdür yardımcısı Kalkuyruğun sopa ile çocuklara fiziksel şiddet uygulaması *Şişkonun Bütün Adamları* kitabında, ‘*Palaska yastığı o kadar sert fırlatmıştı ki, yastık bana çarpar çarpmaz yere oturdum. Oda yine bir savaş alanı gibiydi. Ta ki, Dört İşlem’ in çağırdığı Kalkuyruk odaya gelinceye kadar tırnaklarımıza okkalı bir şekilde kiraz değneği ile ikişer kez vurdu Kalkuyruk.*’ (57) şeklinde ifade edilmektedir.

Sessiz Yürek adlı hikâye kitabında yer alan patron şiddeti de dikkat çekmektedir. Oto tamiri üzerine dükkânı olan karakterin, yerinden kaybolan bir alet yüzünden yanında çalışan çocukların kimine tokat, kimine tekme atarak şiddet uyguladığı görülmektedir (40).

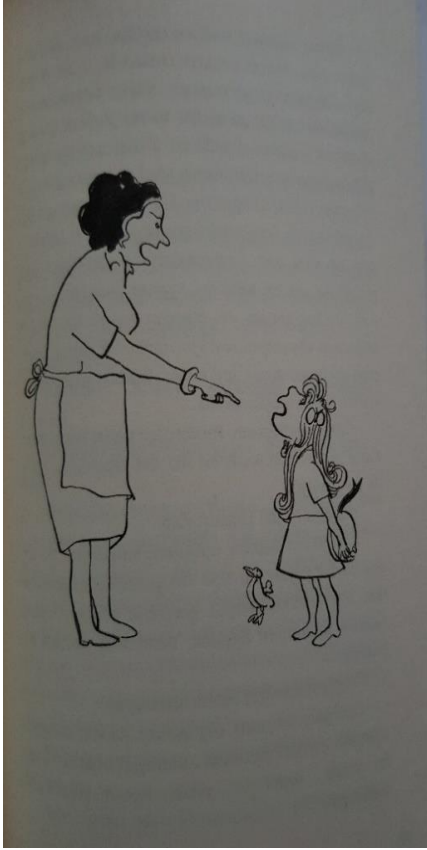
Akran şiddetinin gerekçesinin genellikle güç, üstünlük olduğu Yeşim Saygın Armutak’ın *Hayaletli Gölün Çocukları* eserinde, ‘*Bilye’ nin, yerde yatan bisikletinin üstüne düştüğünü ve bisiklet zilinin yanağını kestiğini gördüğüm o kısacık anda, ben de mideme, beyaz kasketlinin yumruğunu yedim. Aynısından bir tane de, ben ona hediye ettim.*’ (48) cümleleriyle verilmektedir. Bunun yanında *Sokakta Tek Başına* adlı kitapta, ‘*Gerekirse, tabancayla hallederdi işi. Ama tabanca oyuncaktı. Bütün keyfi kaçtı. Hayri anlar oyuncak tabanca olduğunu. Hayri yutar mı hiç! Amma belaydı Hayri de... Geçen günkü dayaktan sonra Hayri’ye iyiden iyiye kinlenmişti.*’ (108) kurgusuyla da yakın yaşlardaki çocukların birbirleri üzerinde üstünlük kurma istekleri aktarılmaktadır. Ayrıca *Babam Nereye Gitti?* kitabında da bu durum ele alınmıştır (61).

Yurdumu Özledim adlı eserde istenmeyen durum olan kıyafete gazoz dökülmesi gerçekleştiği için akran şiddetine maruz kalındığı görülmektedir. Lâkin bu olayda ırk olarak Türk; durum olarak gazozu döken ve şiddete maruz kalan çocuğun, şiddet görme sebebinin gazoz dökmesinin yanında ırkçı bir tavrın olduğunu da söylemek

mümkündür (154). Benzer şekilde mülteci çocuğa ırkçı tavır ile şiddet uygulanması *Juju* adlı eserde de okura sunulmaktadır (21-22).

Sadece çocuklar arasında değil erkek ve kadın karakterler de karşısındaki kişiler üzerinde otorite kurmak için şiddete başvurmaktadır (PG 1- 95; YŞ 34).

Resim 11: Şiddete ilişkin görünüm

Aile dışında gerçekleşen şiddet olaylarının büyük çoğunluğunun çocuk karakterlerin başına geldiği gözlemlenmektedir (SAÇ 58; STB 108; PG 1- 95; BNG 61; YB 67,104-105; YŞ 34, 80; HGÇ 48; YÖ 154; J 21-22; ŞBA 48,57; SY 40; DSK 86-87,137; ŞC 31). İncelenen eserlerden olan *Yalancı Şahit* kitabının bu durumu barındırdığı, ‘Sanki bir cezaevinin müdürüyle gençten bir oğlanın kavgası değildi bu; iki denk gücün nefretle karıştığı düpedüz bir savaş vardı gözümün önünde. Bir boğayla bir atın güreşmesi gibiydi. At kimdi, boğa kim –belirsizdi her şey. Sonra, Oyunbozanı yaka paça dövüyordu gardiyanlar. Avluda buz kesip kalmıştım. Ne bir söz, ne bir çığlık çıkmıştı benden.’ (80) şeklindeki ifadelerden anlaşılmaktadır.

DSK 95

Sadece *Daralan* kitabında komşu şiddetine rastlanmaktadır. Ona boyun eğmediği ve doğruları yüzüne söylediği için kadın komşuya şiddet uygulanması, ‘Gerisine sotalandığımız erik ağacının dalları arasından, karşı kapının açılmasını, Zebella’ nın kükreyerek dışarı uğramasını, teyzemin adamın cüssesi karşısında bir adım gerilese de ona verip veristirmesini, derken Murat hırtının da kapıya çıkmasını, teyzeme ağza alınmayacak küfürler, hakaretler savurmasını, teyzemin iki herifin karşısında canını dişine takıp direnmesini izliyoruz.’ (105) cümleleriyle betimlenmektedir.

Karakterlerin bir gerekçeye ihtiyacı olmadan şiddete meyilli olarak kitaplarda kurgulandıkları da görülmektedir (Dar 24,32).

Kitaplarda şiddete başvuran karakterlerin büyük çoğunluğunun erkek olması da dikkat çekmektedir.

Tablo 4.11. Tehditte ilgili görünüm

Kötü karakterler aile içerisinde tehditler savurur (D 24; Dar 57, 74-75).
Okul yönetiminde yer alan karakterler ve akranlar tehdit eder (SS 31- 32; ÇSKT 100; KKÇET 12; BNG 15, 52, 72-73; YÖ 140; HGÇ 48; KÇO 38).
Sağlık personeli rolündeki karakter tehdit eder (ÇP 100).
Korsanlar çevresine tehdit içerikli söylemlerde bulunur (ÇSKT 90; KK 72).
Büyülü olan kötü kadın karakter çocuğu korkutmak için tehdit eder (PG 1- 85).
Ev sahibi kiracısını polisle korkutmaya çalışır (YÖ 66).
Haydutlar polisi tehdit eder (ÇK 157).
Kötü karakterler genellikle üstünlük kurmak için tehdit eder (SS 31-32; ÇP 60, 100; KKÇET 12; ÇSKT 48, 90, 100; PG 1- 85, 126; BNG 15, 52, 72-73; D 24; ÇK 157; ŞC 25, 40, 157; YŞ 34; HGÇ 48; KFA 118; KK 72; YÖ 66, 140; BBGD 92; KÇO 14).

İncelenen eserlerdeki kötü karakterlerin tehdit ettiğine ilişkin görünüm Tablo 4.11’ de yer almaktadır.

Tehdit eden karakterler genellikle öğretmen, müdür, müdür yardımcısı, bekçi, sağlık personeli, çocuk, korsan, büyülü kadın, akraba, eş/koca, harami, cezaevi müdürü, ev sahibi ve avukattır.

Karakterlerin tehdidine maruz kalan karakterler çocuk, kadın, polis ve kiracıdır.

Tehdit etme eyleminde bulunan karakterlerin genellikle erkek; maruz kalan karakterlerin ise genellikle çocuklar ve kadınlar olduğu görülmektedir.

Tehdit etme sebepleri arasında isteklerini gerçekleştirmek için çevresindeki kişilere tehditler savurmak, olaylar kendi çıkarları ile çelişince çevresini tehdit etmek, korkutup susturmak, gücüne boyun eğmeyen insanlara karşı tehdit dilini kullanmak, karşısındakilere ırkçı bir tutum sergileyerek tehdit dilini kullanmak ve sebepsiz yere şiddete başvurup tehdit etmek bulunmaktadır.

Aile içerisinde de babanın eşine bağırdığı hatta daha ileri giderek hayatıyla ilgili tehditler savurduğu görülmektedir (D 24). *Darmadağın* adlı kitapta erkek karakterin boşanmak isteyen eşini tehdit etmesi, ‘*Bir gece Selin, gördüğüm kâbustan ağlayarak uyandığımda, yanıma gelip saçlarımı okşayarak anlattı bana. Annemin defalarca boşanmak için babamla konuştuğunu, babamın mahkemede onu, başkalarıyla birlikte olduğunu söylemekle tehdit ettiğini fısıldadı kulağıma. Babam, arkadaşlarından kolayca yalancı şahitler yaratacağını, alnına sürülen lekeyi sıkıysa temizlemesini, velayetimizi alıp bizi bir daha hiç göstermeyeceğini söylemiş anneme.*’ (74-75) şeklinde; kendisinin isteğine karşı gelen eşini ve kızını tehdit etmesi ise, ‘*Babam donup kalıyor. Gözleri ablamı arıyor, bulamıyor. Konuşmak için ağzını açıyor, sonra vazgeçiyor. Yavaşça hareketlenip, kapıya doğru bir iki adım atıyor. Sonra dönüp, kısık gözlerle annemle beni süzüyor. “Burada bitmedi! Bu iş burada kalmaz! Unutmayın!”*’ (57) şeklinde betimlenmektedir.

Tehdit dilinin okul çevresinde yer yer okul yönetimi yer yer akranlar arasında kullanıldığı gözlenmektedir. Öğretmenlerin öğrencilerine karşı *Eğer isteklerimi yapmazsanız sınıfta bırakırım. (SS 32, BNG 15)* tehdidini kullandıkları görülmektedir. Okul müdürünün de aynı şekilde öğrencilere sözünü dinletmek adına tehdit dilini kullandığı *Çılgınlar Sınıfı- Korsan Takımı* adlı kitapta, ‘*Turna Zindan’ ın gözlerinde şimşekler çaktı: “Hepinizi disipline vereceğim” dedi, çıktı gitti.*’ (100) cümlelerinden anlaşılmaktadır. Yaşları birbirine yakın çocuklar arasında da tehdit oldukça yaygındır (SS 31; KKÇET 12; BNG 52,72-73; YÖ 140; HGÇ 48).

Çöp Plaza adlı eserde sağlık personelinin çocuklara karşı tehditkâr söylemlerine yer verilmektedir. Hakkını arayan çocuk hemşire tarafından ‘*“Bana bak, anarşist misin nesen sen? Buradan karakola yollanmak istemiyorsan kapa çeneni!” dedi hemşire.*’ (100) şeklinde tehdit edilmektedir.

Korsan tehditleri de kitaplarda yer almaktadır (ÇSKT 90; KK 72).

Sadece *Pera Günlükleri-1* kitabında bulunan büyülü bir kadın yoluna çıktığı çocuğu, ‘*“Kimse sana yardım etmeyecek, Lusin. İstesen de istemesen de sen benim dediklerimi yapacaksın.” Kadın başını öne doğru uzattı ve o muazzam gülümsemesini hiç*

bozmadan fısıldadı: “Çünkü ben istersem seni kör kuyulara atar, lavların ateşiyle boğarım.” (85) cümleleriyle tehdit etmektedir.

Bir başka kitapta ise ev sahibinin, kiracısı eğer evden çıkmazsa polise haber vermekle tehdit ettiği gözlemlenmektedir (YÖ 66).

Çalınan Kent kitabında haydutların kadını rehin alarak polisi tehdit etmesi, ‘ *Diğer haydutsa, elleri arkadan bağlı, perişan haldeki Özden Abla’yı sımsıkı tutuyor; koluyla göğsüne bastırıyor, hareket etmesini engelliyordu. Çevresinin sarıldığını anlayınca bizimkilere döndü, ‘Yaklaşmayın, kadın elimizde!’ diye bağırdı. ‘Kalın olduğunuz yerde!’*’ (157) şeklinde aktarılmaktadır.

Tehdit dilinin kullanılmasının genel sebebi üstünlük kurmak, sözünü dinletmek olduğu görülmektedir (SS 31-32; ÇP 60, 100; KKÇET 12; ÇSKT 48, 90, 100; PG 1- 85, 126; BNG 15, 52, 72-73; D 24; ÇK 157; ŞC 25, 40, 157; YŞ 34; HGÇ 48; KFA 118; KK 72; YÖ 66, 140; BBGD 92; KÇO 14).

Tablo 4.12. Yalana-iftiraya başvurusuyla ilgili görünüm

Kötü karakterlerin yalan söyleme gerekçeleri yasa dışı işlerini gizlemek, ispiyonlayıp para kazanmak, öldürmeyi istemek, kendisini korumak, masumluğunu ispatlamak, insanlara yaranmak, dedikodu etmek veya doğal kurgulanış gereğidir (UT 120; SG 1 -54 -55; SPK 43; OÜ 120-121,131; D 33-34, 73-74; DSK 39-40, 130-131; DB 26; SY 141; KÇO 104).
Kötü olarak verilen karakterler karşı tarafı suçlamak/küçük düşürmek ve yabancıları sevmedikleri için yalan söyler veya iftira atar (DB 26; YÖ 74, 155, 158; YŞ 44).
Aile bireylerinde kötü karakterler yalan söyler (DSK 39-40, 130-131; D 33-34, 73-74).

Çocuk kitaplarında kötü karakterlerin yalana-iftiraya başvurusuna ilişkin iletiler Tablo 4.12’de sıralanmaktadır.

Yalan söyleyen karakterler suç işleyen insan, anne, cüce, müstakbel dayı, çocuk, polis, müdür yardımcısı, müstakbel teyze ve bakkaldır.

Doğru olmayan sözlerin söylenme nedenleri ise yasa dışı işlerini gizlemek, ispiyonlayıp para kazanmak, öldürmeyi istemek, kendisini korumak, masumluğunu ispatlamak, insanlara yaranmak ve dedikodu etmektir (UT 120; SG 1- 54-55; SPK 43; OÜ 120-121, 131; D 33-34, 73-74; DSK 39-40, 130-131; KÇO 104; DB 26). Bu

sebeplerin yanında karakterin genel özellikleri arasında bu özelliği barındırması *Sırlar Yolu* kitabında, '*Bunu söyler söylemez iyice korkmaya başladı Eileen. Sansar Simsar hırsızdı, yalancıydı, hazine avcısıydı... sonuna kadar da Ute'nin peşini bırakmayacaktı.*' (141) cümlelerinden ortaya çıkmaktadır.

Yasa dışı işler yapan suçlu kişilerin, çevrelerinde bulunan insanlardan işlerini gizlemek için yalanlar söyledikleri gözlemlenmektedir (UT 120; SG 1- 54-55; KÇO 104). *Kaya Çıkmazı*'ndaki *Okul* kitabında olduğu gibi yaptığı kötü işleri gizlemek adına çevresine yalan söyleyen müdür yardımcısı, ' "*Ah, bir duyuru yapacaktım, ama aklımdan çıkmış. Kerem gitti çocuğum. Çocuk Esirgeme Kurumu ona da bir aile bulmuş.*" *Şaşıran çocuk sadece, "Öyle mi?" diyebildi. Şitaban Hanım çocuğun saçlarını karıştırıp, "Evet," derken yüzünü gizleyemediği bir tiksinti kapladı.*' (104) cümleleriyle aktarılmaktadır.

Yalan söyleme eyleminin çoğunlukla aile içerisinde gerçekleştiği gözlemlenmektedir. Söz gelimi *Domates Saçlı Kız* adlı kitapta anne rolünün kimi zaman kızını inandırmak için kimi zaman ise evlerinde bulunan misafirlere hoş görünmek için kızına sevgi cümleleri kurması, '*Güvercin Kadın arkasını dönmüş, hıçkırıyor. "Nereye gittiysem kulağımda hep soluğunu duydum."*' (39-40) ve '*Yanaklarımı sevgiyle sıkıyor. Bana böylesine sevecen davranmasının nedeni, misafirmiş.*' (130-131) şeklinde betimlenmektedir.

Bunun yanında *Olmayan Ülke* kitabında sevdiği erkeğin dayı ve teyzesi tarafından öldürülmek istenen kadın karakter, dayı ve teyzenin yalanlarına maruz kalmaktadır (120-121, 131).

Daralan da ise çocuk karakter olan Ömer'in, annesinden korktuğu için kendini kurtarmak adına yalan söylediği görülmektedir (33-34). Aynı karakterin abisine yaranmak için ise gerçeği yansıtmayan cümleler kurması şu şekilde aktarılmaktadır: *Bir yandan da, "Ne nazlanıyorsun, senin de gönlün varmış ya bende," gibi sözler yumurtlamış. Teyzem hiddetle, bunu nereden çıkardığını sorunca, pis pis sırıtan Murat'tan, "Ömer'e öyle demişsin ya," cevabını almış. Üstelik teyzemi ellemeye kalkışmış. ... Ne yapacağımı, ne düşüneceğimi şaşırtıyorum. Ömer'in ne haltlar*

kariştirdiğını anlamak olanaksız. Bir insan nasıl böyle yalan üstüne yalan söyleyebilir? Birilerine yaranmak için nasıl bu derece aşağılık yollara başvurur, üstelik sonuçlarını hiç düşünmez? Yalancılıkla yalakalık aynı insana sığar mı? (73-74)

İnsanlara yalanlar söyleyerek onlar üzerinden para kazanmayı amaçlayan Cüce Hâdi karakterinin *Serüven Peşinde-Kâhin* kitabında kâhin Samaî’yi ispiyonladığı görölmektedir (43).

Doğruyu söylememenin bir üst boyutu olan iftira ise *Defneyi Beklerken* ve *Yalancı Şahit* adlı kitaplarda okurun karşısına çıkmaktadır. *Defneyi Beklerken* kitabında arkadaşlarının dedikoduyu abartıp olayı iftira boyutuna taşıdığı, ‘*Sonra kulağıma kendimle ilgili başka fısıltılar çalındı. ‘Patlak Kız okulun avlusunda biriyle öpüşmüş.’ ‘Patlak Kız büyük sınıflardan biriyle çıkıyormuş.’ ‘Patlak Kız’ın anne babası hiçbir şeyine karişmıyormuş...’ ‘Hepsi yalandı elbette, hele sonuncusu!’* (26) ifadelerinden; *Yalancı Şahit* kitabında ise polislerin çocukların suçlu olup olmadıklarını anlama yöntemini iftira boyutuna taşıdığı, ‘*Yusuf dışında, kimse fabrikaya taş atmamıştı. Ellerimizde taş izi aramışlar, o izi bulamadıkları zaman, suçluluğumuza kanıt diye terli ellerimizi göstermişler, hızlı atan nabızlarımızdan kalbimize yürüyen korkuyu delil saymışlardı.*’ (44) ifadelerinden anlaşılmaktadır.

Ayrıca *Yurdumu Özledim* isimli kurguda akran zorbalığının ırkçılık ile harmanlanınca iftira boyutuna ulaştığı görölmektedir (155, 158). Türk oldukları için onları zora sokacak davranışlarda bulunulması kitapta, ‘*Aslında tuvaletleri çok iğrenç biçimde kirleten Karl’ın çetesiydi. Türklerin alafranga tuvaletlerle başlarının hoş olmadığını bildiklerinden, bu suçu onlara kolayca yükleyebileceklerini düşünmüşlerdi. Amaçlarına ulaşmışlardı da...*’ (158) cümleleriyle betimlenmektedir. Bu tarz davranışların yanında aynı kitapta bakkal rolündeki karakterin sütü Almanlar ve Türklere öncelik sonralık sırasına göre sattığı görölmektedir (74).

Tablo 4.13. Yüz ifadelere ilişkin görünümler

Kötü olarak betimlenen karakterler genellikle asık suratlıdır (YB 74, 99, 127; YÖ 66, 74; STB 67; BBGD 58; ÇŞKT 61).

Öğretmenler öğrencilerine karşı asık yüzlüdür (YB 74, 99, 127).

Yerli halk, başka ırktan insanlara asık suratlıdır (YÖ 66,74).
Zengin olan karakter, çocuk karaktere kızgın bir suratla bakar (§ 142).
Karakter, otorite kurmak için sert ve kararlı bir yüz ifadesi takınır (SAÇ 156).
Genel mizaç özelliği olarak kötü karakter boş ifadeye sahiptir (KKÇ 45).

Çocuk kitaplarında kötü karakterlerin yüz ifadeleri ile ilgili kısımlar Tablo 4.13'te belirtilmektedir.

Kitaplarda devlet başkanı, korsanlar, eşkıyalar, yaşları yakın çocuklar, zabıtalılar, öğretmenler ve yaşanan ülkenin yerlileri gibi kötü karakterler sert, gergin, sabırsız, ifadesiz ve asık suratlı biçimde resmedilmiştir.

Kurum iklimi, otorite kurma isteği, gerçeği gizleme endişesi, iş nedeniyle duyarsızlaşma, başarısızlık, reddedilmeye alışık olmama ve ırkçı tutum olumsuz yüz ifadelerinin temel nedenleridir.

Yüz ifadeleri çeşitlilik göstermekle birlikte kötü karakterlere en çok yakıştırılan yüz ifadesinin asık suratlılık olduğu görülmektedir (YB 74, 99, 127; YÖ 66, 74; STB 67; BBGD 58; ÇŞKT 61). *Ben Bir Gürge Dalıyım* kitabında kötü olarak verilen insanoğlunun asık suratlı olduğu, ‘Üstünde, yan yana oturan, yırtık pırtık giysiler giymiş, asık suratlı iki adam vardı bu at arabasının; biri kısık gözlerle sağına soluna bakınıyor, öteki de durup dinlenmeden elindeki kamçıyı atların sırtına vuruyordu.’ (58) ifadelerinden görülmektedir.

Öğretmenlerin çocuklar üzerinde otorite kurabilmek için asık suratlı olup onlara karşı mesafeli yaklaşması *Yolun Başındakiler* isimli kitapta tekrar edilen davranış çeşitlerindendir (74, 99, 127).

Ayrıca yerli halkın ülkelerinde yaşayan başka ırktan insanlara karşı ırkçı bir tutum sergileyerek asık suratlı yaklaşımları, ‘Ev sahibi yüzünü ekşiterek çekip gitti. Ana dertli dertli içini çekerek divanın üstüne çöktü. “Şimdi ne yapacağız?”’ (66) şeklinde ve ‘Atıl yerli komşuların kendilerini hiç sevmeliklerini bilmiyordu. Alman komşulara rastladıkça, babasının öğrettiği şekilde, “Günaydın.” Ya da “İyi akşamlar!” diyordu.

Ancak onlar suratlarını asıyor ve çoğu kez başlarını çeviriyordu. Bu durum Atıl'ın çok ağrına gidiyordu.' (74) şeklinde aktarılmaktadır.

Maddi durumunun iyiliği sebebiyle söz sahibi olan Pampara'nın isteklerine karşı gelen Şeroks'a karşı takındığı tutum, *'Pampara isteklerine karşı çıkılmasına pek alışık değildi. Hem şaşırmış hem de sinirlenmişti. Bir kaşını havaya kaldırıp, kızgın bir suratla bana baktı. Gözlerini gözlerimden ayırmıyordu.'* (142) cümleleriyle ifade edilmiştir.

Bir kitapta devlet başkanının sert ve kararlı yüz ifadeleriyle resmedilmesinin nedeni otorite kurma isteğidir (SAÇ 156). Bunun yanı sıra *Kömür Karası Çocuk* kitabında, *'“Ne mi yapacağım! Ben görevimi yapıyorum. Bir kaçak yakalıyorum ve huzuru sağlıyorum,” dedi Korkuluk. Yüzünde, korkuluklarınkini andıran boş bir ifade vardı.'* (45) cümlesiyle anlatıldığı gibi kötü karakterlerin genel mizaç özelliği de yüz ifadelerine sirayet etmektedir.

Yüz ifadeleri ile ilgili olumsuz betimleme yapılan karakterlerin çoğu erkektir.

<i>Tablo 4.14. Kötü karakterlerin diğer davranışlarına ilişkin görünüm</i>
Tablo 4.14.1. Kötü karakterlerin diğer davranışlarda bulunan olumlu özelliklere ilişkin görünüm
Kötü karakter akıllıdır (Ş 46).
Kötü olarak resmedilen karakter atiktir (ÇSKT 63; SPK 39; ÇK 156; KÇO 14, 163).
Otoritesi ile öne çıkan kötü karakterler iyi konuşmacı, ileri görüşlü, çalışkan veya düzenlidir (SAÇ 78, 82; M 33, 35).
Görevi sonucunda kötü gözüken karakter konuşkan/laf ebesidir (KKÇ 44-45)
Paragöz olan karakter aynı zamanda titizdir (SYo 123-124).
Bekçi karakteri cesurdur (KÇO 14).

İncelenen çocuk kitaplarında kötü karakterlerin diğer davranışlarına ilişkin olumlu özellik görünümü Tablo 4.14.1'de belirtilmektedir.

Kötü karakterlerde yer alan olumlu özellikler arasında akıllı olmak, atik olmak, çalışkan olmak, düzenli olmak, iyi konuşmacı olmak, ileri görüşlü olmak, cesur olmak, konuşkan/ sözü peşin olmak ve titiz olmak yer almaktadır.

Olumlu özelliklere sahip karakterlerin rollerinin cadı, haydut, korsan, cüce, okul müdürü, müdür yardımcısı, bekçi, devlet başkanı ve zabıta olduğu görülmektedir.

Cadı olan kötü karakterin, *Şeroks* kitabında insanların yalanlarına aldanmadığı için akıllı olarak betimlenmesi, ‘ “Beni dikkatle dinle,” dedi köstebek. ‘Bu cadının gücü, diğer tüm cadıların güçlerinin toplamına eşittir. Çok akıllıdır, hiçbir söze kanmaz. Ateşte yanmaz, suda ıslanmaz. Uykusu çok hafiftir, en ufak bir tıkırtıda uyanır. Gözleri çok keskindir, yüzlerce metre öteye rahatlıkla görür.’ ‘ (46) cümlelerinden anlaşılmaktadır.

Atik-çevik hareketleriyle dikkat çeken kötü karakterlerin yer aldığı çocuk kitapları arasında *Çalınan Kent*, *Kaya Çıkmazı*’ndaki *Okul*, *Çılgınlar Sınıfı- Korsan Takımı* ve *Serüven Peşinde-Kâhin* adlı kitaplar bulunmaktadır. *Çalınan Kent* kitabına bakıldığında zaman polisleri gören haydutun çevik hareketleri ile polisleri atlatmayı başarması, ‘Tüm parmakları kapandığında bizimkiler ve Macar polisler fırladılar. Tam haydutların üzerine atılacaklardı ki, karşımda duran ince bıyıklı, elinde bir çanta olan adam bizimkileri gördü. Arkası dönük iki hayduta, ‘Salaklar! Peşinize polis takmışsınız!’ diye bağırdı ve ani bir hareketle bahçe duvardan aşağı atladı.’ (156) şeklinde aktarılmaktadır. *Kaya Çıkmazı*’ndaki *Okul* kitabında ise bekçinin (14) ve müdür yardımcısının (163) çevik hareketleri dikkat çekmektedir.

İncelenen eserlerde otoriter tavırlarının yanında olumlu özelliklere sahip kötü karakterler bulmak mümkündür. Söz gelimi *Son Adanın Çocukları* adlı kitapta iyi konuşmacı (78) olan devlet başkanın aynı zamanda ileri görüşlü (82) bir lider olarak resmedilmesi dikkat çekmektedir. Bunun yanında başka bir otorite temsilcisi *Montsuzlar* kitabında yer alan okul müdürünün ise hem çalışkan (33) hem de düzenli (35) bir yönetici olarak resmedilmesi dikkat çekmektedir.

Görevini yerine getirmesi neticesinde kötü olarak atfedilen zabıta karakteri, konuşkanlığıyla da dikkat çektiği kitapta, ‘İşin aslı, tam bir laf ebesiydi Korkuluk. Hani şu, laflarıyla insanı boğanlardan. Bereket, ayağı acıyordu da, hızlıca cevapladı öğretmeni: “Maalesef sınır dışı edeceğiz.” ‘ (KKÇ 44-45) ifadelerinden anlaşılmaktadır.

İnsanları dolandıran, paraya oldukça değer veren kötü karakterin bulunduğu *Sırlar Yolu* kitabında bu özelliklerinin yanında oldukça titiz olduğu görülmektedir (123-124).

<i>Tablo 4.14. Kötü karakterlerin diğer davranışlarına ilişkin görünüm</i>
Tablo 4.14.2. Kötü karakterlerin diğer davranışlarda bulunan olumsuz özelliklere ilişkin görünüm
Doğaya zarar veren karakterler acelecidir (BBGD 66).
Okul çevresinde yer alan kötü karakterler aceleci, adaletsiz, aksi, anlaşılmaz, haksızlık yapan, inatçı, nutuk çeken, oyunbozan, sert ve sahtekârdır (M 29,33; YB 38; SS 28; ŞBA 15, 27, 41, 45, 63-64, 87).
Baba figürü baskıcı, kendini beğenmiş, zorba, emir veren, horozlanan ve eşini aldatandır (Dar 14, 19, 43, 60; SY 32, 37).
Cüce, insanları aldatmasıyla böbürlenene sinsidir (SPK 30,43).
İsteklerin yerine getirilmemesi ve yanlış kararlar verme insanları cezalandırma gerekçesidir (YŞ 32, 60; KK 54; KÇO 18).
Haydut, dağınık-pis, saldırgan veya kurnazdır (İÇ 68; SG 1- 143; UT 136).
Dev olan karakter geçirir (ŞC 140).
Yaşları yakın çocuklar, gergin, kavgacı veya haraç alandır (HAVK 118; KKÇET 23; HGÇ 44-45; BNG 65).
Kötü karakterler ispiyonculuk yapar ve yaygaracıdır (DSK 132; SPK 30; YÖ 30).
Heykel rolü iradesiz bir hırsızdır (KFA 101).
Yakalanma korkusu olan kötü karakterler kaygılıdır (DD 1- 101).
Sağlık personeli kıskançlık yapar (ÇP 63).
İnsanlara zarar verdikten veya vermekle tehdit ettikten sonra korkak tavırlar sergiler (KK 73-74; D 73; HGÇ 48; S Yo 129).
Kadın karakterler taciz edilir (D 73; DB 47).
Devlet başkanı hırslıdır (SAÇ 114-115).
İnsanlara karşı ön yargılıdır (YÖ 74; KKÇ 61; SKOA 25).
Akraba olan karakter, kindar davranır (OÜ 129).
Zabıta serttir (KKÇ 34).
Büyülü kadın zalimdir (PG 1- 87).

İncelenen çocuk kitaplarında kötü karakterlerin diğer davranışlarından olan olumsuz özelliklerine ilişkin görünüm Tablo 4.14.2’de belirtilmektedir.

Kötü karakterlerin sahip olduğu diğer olumsuz özellikler arasında aceleci, adaletsiz, aksi, eşini aldatan, anlaşılmaz, baskıcı, böbürlenlen, ceza verici, dağınık-pis, emir veren, geğiren, gergin, haksızlık yapan, haraç alan, hırslı, hırsız, horozlanan, ırkçı, inatçı, iradesiz ve ispiyoncu olduğu görülmektedir. Ayrıca karakterlerin kavgacı, kaygılı, kendini beğenmiş, kıskanç, kindar, korkak, kurnaz, nutuk çeken, oyunbozan, ön yargılı, sahtekâr, saldırgan, sert, sinsî, taciz eden, yaygaracı, zalimlik ve zorbalık gibi davranışlarda karakterde hayat bulmaktadır.

Bu özellikleri barındıran karakterler rol olarak ise insanoğlu, müdür, baba, müdür yardımcısı, öğretmen, cüce, cezaevi müdürü, korsan, haydut, dev, mahkeme yönetimi (karar vericiler), akran, devlet başkanı, simsar, bakkal, heykel, komşu, doktor, akraba (teyze), zabıta memuru ve büyüklü kadındır.

Ben Bir Gürge Dalıym adlı kitapta insanların doğaya zarar verdikten sonra aceleci davranmaları ‘*Derken, adamlar, aceleyle tutup bizi arabaya yüklediler.*’ (66) cümleleriyle aktarılmaktadır.

İncelenen eserlerde okul çevresinde bulunan kötü karakterlerden olan okul müdürünün, okul müdür yardımcısının ve öğretmenin sergiledikleri davranışlar arasında aceleci olmak (M 33), adaletsiz olmak (M 29), sert olmak (SS 28), aksi olmak (YB 38), anlaşılmaz olmak (ŞBA 87), ceza vermek (KÇO 18), haksızlık yapmak (ŞBA 27), inatçı olmak (ŞBA 45), nutuk çekmek (ŞBA 15), oyunbozan olmak (ŞBA 63-64) ve sahtekârlık yapmak (ŞBA 41) bulunmaktadır.

Darmadağın adlı kitapta baba karakteri baskıcılık (43), kendini beğenme (14), zorbalık (60) ve eşini aldatma (19) davranışlarında bulunmaktadır. Sadece bu kitapta bulunan eşini aldatma davranışı eserde şu şekilde betimlenmektedir: *Telefonun diğer ucundaki insan da, zorlanarak katlandığı sessizliğe bir cuma akşamı elveda diyor ve beklendiği üzere konuşuyor. Sesi tedirgin ve heyecanlı. Hislerini kontrol etmekte güçlük çekiyor belli ki. Beni annem sanıyor ve içine hapsettiklerini kusarcasına sayıp dökmeye başlıyor. O kısacık sürede, babamın sevgilisi olduğunu, bir ev tuttıklarını, mutlu olduklarını ve aradan çekilmem gerektiğini duyuyorum (19).*

Baba figürünün aynı zamanda emir vermeyi sevdiği de görülmektedir. *Sessiz Yürek* isimli kitapta bu durum 'Yine öyle, hiç konuşmuyor annem... Ötekiyse yalnızca buyruk vermek ya da canını sıkan şeylere sövmek için ağzını açar. Kimileyin, ben sanki yanlarında değilmişim gibi, arsızca kolunu anneme dolar, orasına burasına dokunur. Fazla ileri giderse, annem huzursuzlanarak kalkar, benden yana bir bakış fırlatır, farkında olup olmadığını anlamaya çalışır.' (37) cümleleriyle anlatılmaktadır. Ayrıca aynı kitapta baba figürünün, aile içerisinde üstünlük kurmak için horozlandığı görülmektedir (32).

Başka bir eser olan *Serüven Peşinde- Kâhin* de ise karakterin insanları aldatması ile böbürlendiği (43) ve genel kurgulanışının sinsi olduğu (30) görülmektedir.

Yalancı Şahit ve *Korsan Kızlar* kitaplarında karakterler, istekleri yerine getirilmeyince insanları cezalandırmaktadırlar (YŞ 60; KK 54). Ayrıca *Yalancı Şahit* kitabında mahkemede hâkimin yanlış karar vermesi, suç işlemeyen bir çocuğun cezalandırılmasına sebebiyet verdiği şu cümlelerden anlaşılmaktadır: *Karar verilmişti. Yavuz, atmadığı bir taşın ağırlığını yüreğinde hissederek şubeden cezaevine sevk edildi* (YŞ 32).

Dağınık- pis olarak kurgulanan karakter *İstanbul'u Çalıyorlar* adlı kitapta bulunmaktadır. Haydut olan karakter ev yaşamında dağınık-pistir (68). Dağınıklığın haricinde kurnaz olması ile ilgili görünümüne gelindiği zaman *Uyuyan Topaç* adlı kitapta haydutların davranışları şu şekilde anlatılmaktadır: "Çikita dedin de... Horul horul uyumuş adamlar bahçedeyken! Köpek dediğin bekçilik de yapar. Biz de köpeğimiz var deyip duruyoruz! " Onun bir suçu yok hayatım... İlaçlı yiyecek vermişler ona (136).

Eserlerde saldırganlık öne çıkan bir diğer davranış biçimidir. Kişinin saldırgan davranışlarda bulunduğu görülen *Süper Gazeteciler 1* de bu durum, 'İnanamazsın! Ben böyle saldırgan bir adam görmedim. Telefonu yere atıp paramparça etti. Bankamızı şikâyet edeceğini söyleyerek çıkıp gitti.' (143) ifadeleriyle özetlenmektedir.

Resim 12: Diğer davranışa ilişkin görünüm

Dev

ŞC Kapak (Ön)

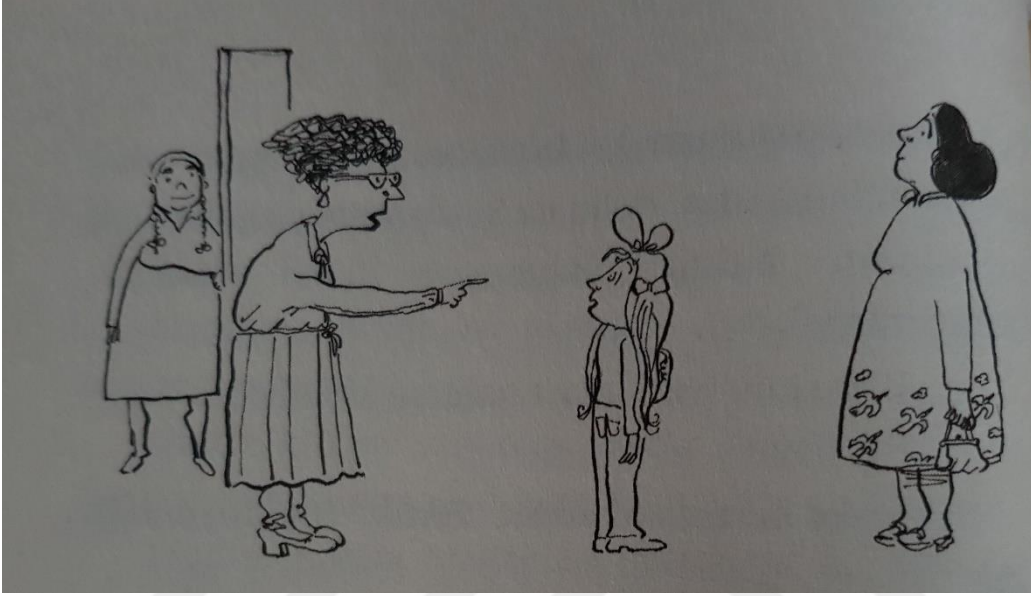
Bunun yanında dev karakterinin öfkelenmesi durumunda böğüre geçire insanlara saldırıda bulunduğu görülmektedir (ŞC 140).

Yaşları yakın olan çocuklar arasında kötü işler yapan çocukların davranışlarında gergin (HAVK 118) ve kavgacı olmaları (KKÇET 23; HGÇ 44-45) dikkat çekmektedir. Akran iletişiminin zorbalığa dönüştüğü ve haraç alma durumuna gelindiği görülmektedir. Söz gelimi *Babam Nereye Gitti?* kitabında yaşanan haraç alma davranışı, 'Daha iyi bir fikri varmış. Harçlığını istedi. Üstelik, bunu her gün alacakmış.' (65) cümleleriyle vurgulanmaktadır.

Domates Saçlı Kız ve *Serüven Peşinde- Kâhin* kitaplarında komşunun da cücenin de ortak davranışları ispiyonculuk yapmalarıdır. *Domates Saçlı Kız* da komşu, annesinin haberi olmadan dışarı çıkan kızı annesine ispiyonlaması kitapta, ' "Benden duymuş olma. Kızını hep sokakta görüyorum. Sen gidince Nigar'ın kızlarıyla satışa çıkıyor..." ' (132) şeklinde betimlenmektedir. Karakterin para almak için ispiyonculuk yaptığı da gözlemlenmektedir (SPK 30).

Resim 13: Diğer davranışa ilişkin görünüm

İspiyoncu komşu

DSK 40

Sadece *Karga Feramuz'un Aşkı* adlı kitapta yer alan kötü karakterin iradesiz davranarak hırsızlık yapması eserde, *'Birden dudakları kıpırdadı. Yavaşça bir şey söylüyordu bana. Yanına yaklaştım. 'Adım Agrippina,' dedi. 'Fazla bir para alamıyoruz biz bu ağlama işinden. Çığlık çığlığa ağlarsan para daha çok. Ama benim boynumda nodül var. Fazla bağırıyorum. Ekmek parası. Bileziği Venüs'ün ayaklarının dibinde gördüm. Dayanamadım, pırıl pırıl parlıyordu. Benim olsun istedim. Onun için aldım onu,' dedi.'* (101) cümleleriyle anlatılmaktadır.

Yasa dışı işler yapan karakterlerin yakalanma korkusundan ötürü kaygılı tavırları da dikkat çekmektedir (DD 1- 101).

Ayrıca karakterlerin *Çöp Plaza* adlı kitapta olduğu gibi kıskanç davranışlarda bulunması, *'Yeryüzünde tespit edilmemiş binlerce hastalığa karşı güçlü bir bağışıklık içindeydiler. Bu öyle güçlü bir korumaydı ki yeni çıkacak her türlü virüse karşı direnç*

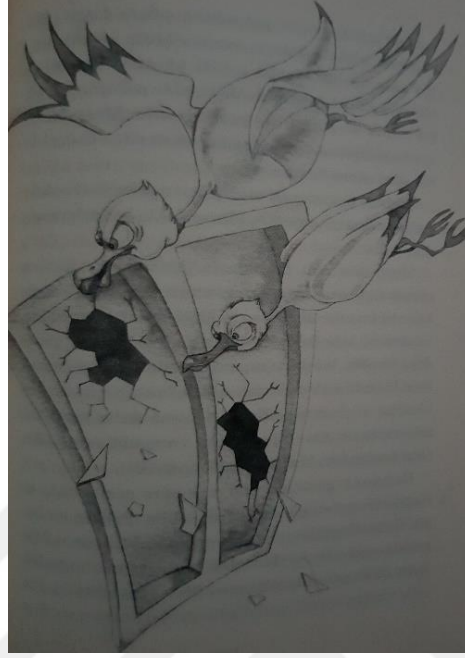
geliştirebilirlerdi. Kiskandı, kıskançlıktan eli ayağı titremeye başladı.’ (63) şeklinde verilmektedir.

Kötü kişilerin eserlerde insanlara zarar verdikten veya vermekle tehdit ettikten sonra korkak tavırlar sergileyip geri adım attıkları gözlemlenmektedir (KK 73-74; D 73; HGÇ 48; SYo 129). Bu durum *Hayaletli Gölün Çocukları* kitabında akranlarına zarar verdikten sonra korkup kaçtığı, *‘Ancak, ansızın yerden bir taş aldı ve dur demeye kalmadan, Efe’ ye doğru fırlattı. Efe sarsılarak geriye doğru bir adım attı. Elini yavaşça alnına götürdü. Kan bulaşan parmaklarına şöyle bir baktı. Beklemediği bu hainlik karşısında şaşkın kalakalmıştı. Efe’nin alnındaki kanı görünce, yaptıklarının verdiği korkuyla, kaçmaya başladı serseri.*’ (48) cümleleriyle ifade edilmektedir.

Tüm bu davranışların yanında *Daralan* ve *Defneyi Beklerken* isimli kitaplarda taciz eylemine yer verildiği görülmektedir. Kadın karakterin bu eyleme karşı direnmekte başarılı olduğu görülse de (D 73) kız çocuk karakterinin direnemeyip olaya boyun eğmek zorunda kaldığı (DB 47) gözlemlenmektedir.

Eserlerin birinde yer alan devlet başkanı, çevresindeki insanlara ve hayvanlara karşı tavrıyla dikkat çekmektedir. Martıları bölgede yaşayan halka düşman edişinin sebebi aşağıdaki şekilde kurgulanmıştır: *Baksanıza yıllardır neşeyle bir arada yaşadığımız martıları bize düşman etmişti. Ve bunun tek nedeni, para ve güç hırsıydı* (SAÇ 114-115).

Resim 14: Diğer davranışa ilişkin görünüm

SAC 119

Yurdumu Özledim eserinde boş yere yaygarayı kopardığı için küçücük çocuğun suçlanması kitapta, ‘Kalabalıktan homurtular yükseldi. “Bakın hele, ailece çıkmışlar yankesiciliğe! Bunların kökünü kazımalı! Tümünü de sürmeli İstanbul’dan!..” Bu sırada Hayriye Hanım hemen çantasını açtı, paralarını saydı. El sürülmediğini görünce, Allah’a şükrederek, herhâlde bir başkasını soydular, diye düşündü. Oysa boş yere bağırıp çağırarak ortalığı karıştıran kendisiydi.’ (30) şeklinde verilmiştir. Aynı kitapta ülkelerinde yaşayan başka ırktan insanlara karşı ön yargılı davranan bakkal rolündeki karakterin önce Almanlara sonra kalırsa Türklere süt satma sahnesi dikkat çekmektedir (74). Aynı durum *Kömür Karası Çocuk* eserinde ise ülkesinde yaşayan Araplara karşı olumsuz ifadeler kullanılan insanların varlığı görülmektedir (61). Göçmenlere karşı ön yargının yanında öğretmenin öğrencisine karşı ön yargılı yaklaşımı, ‘O da kızardı. “Niçin görmezden geliyorsun, bir daha böyle saygısızlık etme!” Oysa ben yalnızca çekingendim. “Saygısızlık etmek” sözünün “utanmak ve çekinmek” sözüyle aynı anlama gelip gelmediğini o zamanlar çok düşünmüştüm. Biz çekingenliğin saygıdan geldiğini sanıyorduk. Belki babalarımızı taklit ediyorduk,

onlar da büyükleriyle karşılaştıklarında başlarını eğerlerdi, gözlerini dikip bakmazlardı ki. Neden baş eğmek de bir selam olmasın?’ (SKOA 25) şeklindedir.

Teyze rolündeki akraba, kindar tavırlar sergileyerek yeğeninin sevdiği kıza zarar vermeye çalıştığı gözlemlenmektedir (OÜ 129).

Öğretmen karakterinin sert olduğu belirtildiği gibi dik yakalı olarak resmedilen zabıta memurunun da sert olarak kurgulanması durumu *Kömür Karası Çocuk* adlı kitapta, ‘Hatta ses, mahalleyi de aştı ve en uyanmaması gereken insanları, uzaklardaki dik yakalı sert memurları da harekete geçirdi.’ (34) cümleleriyle ifade edilmektedir.

Büyülü kadın rolündeki Süreyya’nın çocuk karaktere benzerliğinin yanında zalim olması da dikkat çekmektedir (PG 1- 87).

Tablo 5. Kötü karakterlerin lakaplarına ilişkin görünüm

Okul yetkililerine lakap takılır (USÇ 109; YB 52, 56; BNG 15; ŞBA 15; M 10).
Çocuklar birbirlerine karşı lakap kullanır (YB 52; USÇ 80; BNG 48; HAVK 54).
Komşuya görünüşünden ve davranışından ötürü ad takılır (D 26).
Devlet memuru ve devleti yöneten kötü karakterler lakaplara maruz kalır (KKÇ 16, 45; SAÇ 126).
Fırıldak, lakabı korsana verilir (ÇSKT 63).
Cezaevi yönetiminin lakabı bulunur (YŞ 39).
Sağlık personeline ‘Kara’ denilir (KÇO 55).

Tablo 5’te çalışmada mevcut çocuk kitaplarında yer alan kötü karakterlere takılan lakaplarla ilgili görünüm yer almaktadır.

Bu takma isimlere maruz kalan karakterler öğretmen, okul müdür yardımcısı, okul müdürü, komşu, doktor, akran, kasap, zabıta, devlet başkanı, cezaevi müdürü ve korsandır.

Karakterlere takılan lakaplar arasında eziyet, fırlıdak, goril, ibili, ibretlikler, üç silahşorlar, kara, kıl, kılkuyrak, kirpi kafa, korkuluk, köpekbalı, köstebek, üçgen, yapış, zebella, Tolga ve pırsaları yer almaktadır.

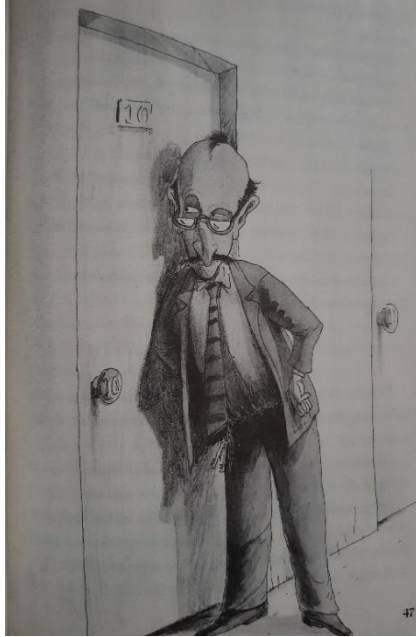
Lakap takılan kötü kişilerin çoğunlukla okulda bulunan yetkililer oldukları dikkat çekmektedir. Öğretmenlere takılan lakaplar arasında *eziyet, üç silahşorlar* ve *üçgen*

bulunmaktadır (USÇ 109; YB 52; BNG 15). Öğretmenlere ya davranışlarına göre ya da fiziksel özelliklerine göre isimler takıldığı görülmektedir. *Umut Sokağı Çocukları* adlı eserde bu durum, ‘İlk dersimiz matematik. Öğretmenimiz Eziyet Mehmet yeni bir konuya başlıyor ve bütün keyfimi kaçırıyor.’ (109) cümleleriyle betimlenmektedir.

Müdür ve müdür yardımcısına takılan takma isimlerde daha acımasız olunduğu görülmektedir. Bu takma isimler arasında goril (YB 56), kılkuyruk (ŞBA 15) ve ibili (M 10) yer almaktadır. *Yolun Başındakiler* kitabında okul müdürüne goril lakabının takılması, ‘Bu kez konuşma sırası, iriyarı öğretmende idi. Kendisini ötekiler gibi tanıtmamıştı ama okul müdürü olduğu ve ona “Goril” adı takıldığını kısa sürede öğrenecekti İsmet.’ (56) şeklinde ifade edilmektedir.

Resim 15-16: Lakaplara ilişkin görünümeler

Öğretmen- Kılkuyruk

ŞBA 47

Devlet Başkanı- Köpekbalığı

SAÇ 28

Çocuk karakterlerinde birbirlerine karşı da bu tarz hitap şekilleri kullandıkları görülmektedir. Bunlar *ibretlikler*, *kirpi kafa*, *yapış*, *Tolga* ve *pırasalarıdır* (YB 52; USÇ 80; BNG 48; HAVK 54). Birbirleriyle sürekli çekişmede olan yaşıt çocukların

kötü karakter olarak verilen çocuklara taktıkları isim *Babam Nereye Gitti?* kitabında *Tolga ve pırasaları* şeklinde yer almaktadır (48).

Daralan kitabında komşu rolünde kurgulanan baba karakterine lakap takıldığı görülmektedir. Baba karaktere kabalıklarından ötürü ‘*Zebella*’ (26) denilmesi dikkat çekmektedir.

Bu karakterlerin yanında devlet memuru ve devlet yönetimi görevlerini gerçekleştiren kötü karakterlerin de lakaplara maruz kaldığı görülmektedir. *Kömür Karası Çocuk* adlı kitapta bulunan zabitanın mülteci çocuğa karşı yaklaşımı ona ‘*Korkuluk*’ adının takılmasına sebebiyet vermektedir (16). Aynı eserde yer alan kasaba *Kıl Muharrem* denilmektedir (45). *Son Adanın Çocukları* adlı eserde devlet başkanının dudaklarının yapısı ve bakışları gibi fiziksel özelliklerinden ötürü ‘*Köpekbalığı*’ lakabına maruz kaldığı gözlemlenmektedir (126).

Aynı şekilde cezaevi yönetiminde bulunan cezaevi müdürüne mahkûmların ‘*Köstebek*’ adının vermesi dikkat çekmektedir (YŞ 39).

Sağlık sektöründe yer alan doktor karakterine ise yaptığı kötü işlerle nam salmasından dolayı ‘*Kara*’ lakabının takıldığı görülmektedir (KÇO 55).

Tablo 6. Kötü karakterlerin kıyafetlerine ilişkin görünüm

Cinsiyet ayrımı olmadan karakterler pardösü giymektedir (KKÇ 12; İÇ 140; SG 1- 88).
Kötü karakterler kıyafet olarak takım elbise, renk olarak ise genellikle beyaz, kahverengi ve laciverti tercih eder (SAÇ 20, 45; USÇ 84; Dar 114; YŞ 58; YB 55; KKÇET 225; ŞBA 40; SYo 153).
Kadın karakterler genellikle etek, elbise veya etek-cekete giyer (PG 1- 59; DSK 25; YB 85; KFA 135-136; Ş 49; SS 107).
Kişiler giyim kuşam olarak özensizdir (BBGD 58; HAVK 117; D 23, 25; STB 66).
Kötü karakterlerin ayakkabıları vurgulanır (YŞ 80; SYo 123-124; STB 66; YB 60; Ş 139; D 25; SAÇ 45; HAVK 117; KÇO 146).
İşleme ve desen olarak kadın-erkek ceketleri farklılık gösterse de renkleri genellikle siyahtır (PG 1- 59; HAVK 48).
Çocuk karakterler ceket, ayakkabı, pantolon, gömlek, kaban, kasket, terlik, eşofman, tişört ve şort gibi kıyafetler giyer (HAVK 48, 50, 62, 117, 132; STB 66; KKÇET 47; D 26; HGÇ 46).
Kullanılan diğer giysiler şapka/kasket, kar maskesi, baştan aşağı siyah giysi, kazak, pantolon ve beredir (BBGD 49; SG 1- 54,76; KÇO 146).

Çocuk kitaplarında bulunan kötü karakterlerin kıyafetlere ilişkin görünümler Tablo 6'da verilmektedir.

Kitaplarda adı geçen kıyafetlerin pardösü, takım elbise, ceket, pantolon, etek, ayakkabı, gömlek, kaban, kasket/şapka, terlik, eşofman, tişört, şort, kar maskesi, kazak ve bere olduğu görülmektedir.

Erkek ve kadın karakterler de giyim-kuşam olarak kimi zaman farklılık olsa da kimi zaman da benzerlikler görülmektedir.

Kadın karakterlerin etek, elbise ve etek-cekete takımı giydikleri görülmektedir (PG 1-59; DSK 25; YB 85; KFA 135-136; Ş 49).

Erkek karakterlerin kıyafetlerinde çeşitlilik bulunmaktadır. Takım elbiseyi tercih eden erkeklerin genellikle bir kurumun yönetim bölümünde olduğu gözlemlenmektedir. Takım elbisede renk olarak beyaz, lacivert ve kahverengi tercih edilmektedir (SAÇ 45; YŞ 58; YB 55; ŞBA 40). Söz gelimi *Son Adanın Çocukları* romanında devlet başkanının baştan ayağa beyaz rengini tercih etmesi eserde '*Beyaz bir pantolon ve tiril tiril beyaz bir gömlek giymiş, güneş gözlüğü takmıştı. Ayağında da beyaz pabuçlar vardı. Elini cebine sokmuş, başı biraz yukarıda, o etkileyici ses tonuyla konuşuyordu.*' (45) cümleleriyle giysisi ve rengi anlatılmaktadır. Özel günlerde takım elbise kullanan karakterlerin ise açık rengi tercih etmeleri *Darmadağın* kitabında, '*Annem mutfağa doğru yürümeye başladığında, babam sinirli sinirli kıpırdanıyor. Terleyen ellerini, açık renk keten takımının pantolonuna sürüp duruyor.*' (114) şeklinde aktarılmaktadır.

Ceket ve pardösü kullanımında cinsiyet ayrımı olmadığı dikkat çekmektedir. Ceket giyen kadın ve erkek karakterlerin de ceketlerinin rengi genellikle siyahtır. Cadı karakterlerin genellikle siyah giysiler giydiği görülmektedir. *Cadı, simsiyah kıyafetlerle karşımıza çıktı* (SS 107; Ş 49).

Kötü karakterlerin bir kısmının ise giyim-kuşam olarak özensiz oldukları görülmektedir. Özensiz olmalarının sebebi genellikle yoksulluk (BBGD 58; HAVK 117; STB 66) veya karakterin genel kurgulanış şeklidir (D 23,25).

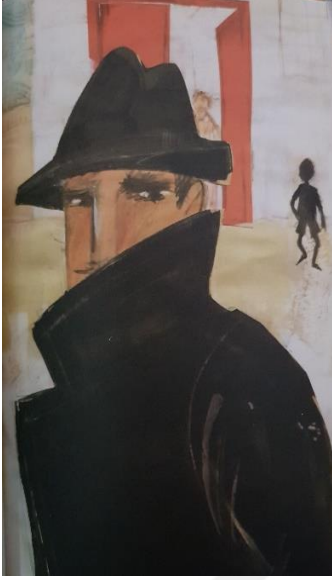
Giysilerin dışında karakterlerin ayakkabıları ise sivri, işlemeli gibi şekillerde betimlenmektedir (YŞ 80; Ş 139). *Yolun Başındakiler* adlı kitapta beyaz spor ayakkabı giyildiği de görülmektedir (60). *Daralan* adlı kitapta kötü karakterlerin ayakkabılarının arkasına bastığı gözlemlenmektedir (25). Ayakkabının yanında çocuğun yeşil terlikleriyle boy göstermesi *Horoz Adam ve Korsan* adlı kitapta, ‘*Sünepe oğlan, yeşil, burnu açık terlikle ve dirseği yırtılmış, rengi kaçmış eşofmanla geldi, torbayı çekercesine aldı. Leş gibi sarmısak kokusu yaydı.*’ (117) şeklinde betimlenmiştir. Ayrıca ayakkabının, terliğin yanında çizme de kötü karakterlerde ayağa giydirilen giysiler arasındadır (KÇO 146).

Çocuk karakterler, yoksulluktan-kimsesizlikten ötürü kıyafetleri hırpani veya ayakkabısız/çorapsız resmedilmektedir (STB 66; D 26; HAVK 117). Bununla beraber diğer çocuk karakterlerin renkli giyimleri de göze çarpmaktadır. *Yeşil terlik* (HAVK 117), *mavi tişört* (HAVK 50), *mavi-yeşil pantolon* (HAVK 132) ve *beyaz kasket* (HGÇ 46) bunlardan bir kaçıdır.

Kıyafetlerin renklerine bakıldığı zaman takım elbiselerde beyaz, kahverengi ve lacivertin kullanıldığı; çocukların kıyafetlerinde renklerin ağırlıklı olarak kullanıldığı; tek tük de olsa kötü karakterlerde siyah kıyafetlerin de kullanıldığı görülmektedir.

Resim 17-18-19: Kıyafetlere ilişkin görünümler

Siyah Pardösü

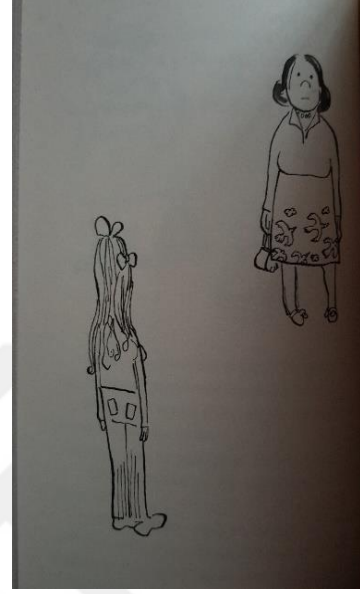
KKÇ 41

Beyaz Takım elbise

SAÇ 28

Çiçekli etek

DSK 26

Tablo 7. Kötü karakterlerin alışkanlıklarına ilişkin görünümler

Karakterlerin alkol bağımlılığı vardır (BBGD 83; DD 1- 85).

Karakterlerde sigara tüketimi oldukça fazladır (YŞ 33; Dar 76; HAVK 132; YB 87-88; BBGD 62; KÇO 14).

Kötü karakter madde bağımlısıdır (HAVK 50, 129, 130).

Karakter hareket halindeyken ya ellerini cebine sokarak paraları şıkırdatır ya da ellerini ovuşturur (SYo 115, 133).

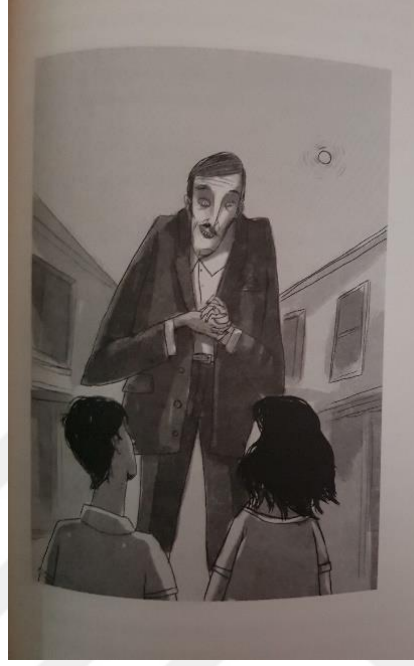
Hızlı yürümek karakterin alışkanlığıdır (ŞBA 44- 45, 94).

Çocuk kitaplarındaki kötü karakterlerde bulunan alışkanlıklara Tablo 7’de yer verilmektedir.

Kitaplarda bulunan alışkanlıkların alkol, sigara, madde bağımlılığı, elleri ovuşturma, hızlı yürüme ve yürürken cebindeki paraları şıkırdatma olduğu görülmektedir.

Resim 20: Alışkanlıklara ilişkin görünüm

El ovuşturma

SYo 113

Sigara alışkanlığı olan karakterlerin çoğunlukla ya *Darmadağın* kitabında görüldüğü gibi, *'Babamın yalanlarına sigara kokusu siner. Ağzından çıkan her kelimeye tütün eşlik eder. Eğer yalan büyükse, hem sigara içer, hem konuşur. Ağzının içinde gevelediği sözcükler, yoğun duman perdesinin ardında iyice anlaşılmaz olur.'* (76) zor durumda kaldıkları zaman ya da *Yalancı Şahit* adlı kitapta görüldüğü gibi, *'O saatte işinin başında olmaktan canı çok sıkındı. Her halinden anlaşılyordu. Masaya uzandı bir sigara yaktı. Sonra bordo koltuklardan birine oturdu; bacak bacak üstüne attı.'* (33) canlarını sıkacak olaylar yaşadıkları zaman sigaraya başvurdıkları gözlemlenmektedir.

Çeşitli bağımlılıkları (alkol / madde) olan karakterlerin, kimsesiz oldukları için (HAVK 50) veya sevdikleri insanları kaybettikleri için (BBGD 83) bu maddeleri kullandıkları görülmektedir.

Kötü olarak resmedilen kişilerin bir diğer alışkanlıkları ise *Şişkonun Bütün Adamları* adlı kitapta olduğu gibi ya hızlı hızlı yürümek (94) ya da *Sırlar Yolu* adlı kitapta olduğu gibi yürürken ellerini cebine sokup cebindeki paraları şıkırdatmak (115) şeklinde verilmektedir.

Bu alışkanlıklara sahip kötü karakterlerin, kurgularda cinsiyet olarak çoğunlukla erkek olması dikkat çekmektedir (YŞ 33; Dar 76; HAVK 50,129-130,132; YB 87-88; BBGD 62, 83; SYo 115, 133; DD 1- 85; ŞBA 44-45, 94; KÇO 14).

Tablo 8. Kötü karakterlerin mesleklerine ilişkin görünüm
Karakterler sağlık sektöründe çalışır (ÇP 100, 107; KÇO 21).
Karakterler bir kurumun yönetiminde yer alır (SAÇ 22; ÇSKT 5; M 9-10; YB 55-56; ŞBA 15; YŞ 34; USÇ 11; KÇO 18; SKOA 8).
Öğretmen olarak eğitim kurumlarında çalışır (USÇ 109; BNG 15; YB 55, 74, 85; SS 28; M 69; YÖ 138; KÇO 18).
Karakterler ülkenin veya kurumun güvenliğinden sorumludur (KKÇ 34; KKÇET 224-225; DD 1-93-94; KÇO 10).
Aile bireyleri atölyede ya da istasyonda çalışır (Dar 14; DSK 68; SY 30).
Karakterler bir insanın/kurumun emrinde çalışır (SG 1- 112, 192; SAÇ 20; KFA 94, 141).

İncelenen eserlerde bulunan kötü karakterlerin mesleklere ilişkin kesitler Tablo 8’de verilmektedir.

Eserlerde insanlara çeşitli kötülükler yapan karakterlerin meslekleri devlet başkanı, çalışan (işçi), atölye sahibi, bahçıvan, koruma, doktor, hemşire, istasyon şefi, zabıta, okul müdürü/müdür yardımcısı, öğretmen, cezaevi müdürü, otelci, bekçi, profesyonel ağlayıcı, oto tamircisi veya yurt yöneticisidir.

Sağlık çalışanlarının da çevresindeki insanlara kötülükler yaptığı *Çöp Plaza* kitabında hemşirenin çocuğa karşı sert yaklaşımı, ‘ “Bana bak, anarşist misin nesin sen? Buradan karakola yollanmak isteniyorsan kapa çeneni!” dedi hemşire.’ (100) şeklinde anlatılmaktadır. Bunun yanında Kara Doktor lakaplı doktorun yasa dışı işler yaptığı da görülmektedir (KÇO 21).

İncelenen eserlerde okul yönetiminin (YB 55-56; M 9-10; ÇSKT 5; KÇO 18; SKOA 8) de devlet yönetiminin (SAÇ 22) de yurt yönetiminin (ŞBA 15) de cezaevi yönetiminin (YŞ 34) de otel yönetiminin (USÇ 11) de kötü karakter olarak kurgulandıkları görülmektedir. Bu durumun yöneticiliğin vermiş olduğu otorite kurma isteği ile doğru orantılı olduğu gözlenmektedir. Okul yönetiminde yer alan kötü karakterlere örnek olarak *Yolun Başındakiler* adlı kitapta bulunan okul müdür yardımcısı, 'Lacivert takım giysili, ceketinin bütün düğmeleri ilikli bir başka öğretmen ise, iki adım öne çıkarak çekilenin yerini aldı. ... İncecik dudakları hiç konuşmayacakmış gibi sıkı sıkı kapalıydı. Bu da, öğrencilerin korkulu rüyası, Müdür Yardımcısı Celil Bey'den başkası değildi.' (55) cümleleriyle betimlenmektedir.

Kişilerin kötü olarak verildiği bir diğer meslek grubu öğretmenliktir. Öğretmenler öğrencilerine zulmeden, öğrenciler arasında ayrımcılık yapan, öğrenciler tarafından korkulan ve sevilmeyen tipler olarak kurgulanmaktadır. *Yurdumu Özledim* isimli eserde öğretmenin öğrenci ayırması kitapta, 'Öğretmen, çocuklara Almanca okuma yazma öğretmeye başlamıştı. Atıl bu dersleri çok seviyordu. Hele aritmetik derslerine büyük ilgi duyuyordu. Ama nedense öğretmen onun bu sevgi ve ilgisini anlamazlıktan geliyordu. Sınıfa soru sorduğunda, Atıl herkesten önce parmak kaldıran Alman öğrencileri dinlemeyi yeğ tutuyordu. Öteki yabancı öğrenciler de Atıl'ın durumundaydılar.' (138) şeklinde yer almaktadır.

Kurgularda yer alan öğretmenlerin branşlarının / alanlarının ise *matematik* (USÇ 109, BNG 15, SS 28), *beden eğitimi* (YB 55), *coğrafya* (KÇO 18), *edebiyat* (BNG 15), *müzik* (YB 74), *tabiat bilgisi* (YB 85), *tarih* (M 69) ve *sınıf* (YÖ 138) olduğu görülmektedir. Bulunan branşların arasında çoğunlukla matematik öğretmenlerinin kötü karakter olarak verilmesi dikkat çekmektedir (USÇ 109; BNG 15; SS 28).

Resim 21: Mesleklere ilişkin görünüm

Matematik öğretmeni

SS 29

Korsan Kitap Çetesi ve *Kömür Karası Çocuk* kitaplarında devlet memuru olan zabitanın görevini yerine getirdiği için kötü karakter olarak ele alındığı gözlemlenmektedir (KKÇET 224-225; KKÇ 34).

Aile içerisinde bulunan kötü karakterlerin meslekleri ise atölye sahibi, istasyon şefi, dokuma atölyesinde çalışma ve oto tamircisidir. Aile de kötü karakter olarak çalışan insanların genellikle baba olduğu görülmektedir (Dar 14; DSK 68; SY 30). Sadece *Domates Saçlı Kız* da anne karakterinin çalışması eserde, ‘İstasyon şefiymiş adam... Annem dokuma atölyesinde çalışıyormuş...’ (68) şeklinde betimlenmektedir.

Karga Feramuz’un Aşkı kitabında insan karakterin yerine heykel olan Ağlayan Kadınlar Lahtin de ilk başta ölülerin ardından ağlayarak bağırıp çağırma işini yapan Agrippina’nın (94), daha sonra Nazlı’nın evinde yardımcı olarak işe başladığı görülmektedir (141).

Agrippina’nın yanında *Süper Gazeteciler 1* adlı eserde, yanında çalıştığı insanlara zarar veren kötü karakterler bulunmaktadır (112, 192).

Tablo 9. Kötü karakterlerin suç aletlerine ilişkin görünüm

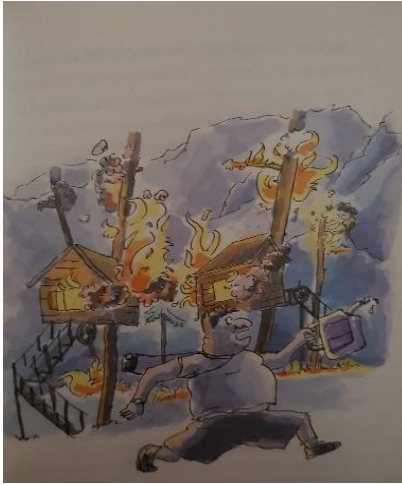
Kötü karakterler karşısındaki insanı korkutmak/ tehdit etmek için sustalı, bıçak, kılıç, silah gibi aletler kullanır (BNG 72; KFA 117; KK 72; SG1-76).
Karakterlerin isteklerine karşı gelen kişileri bıçaklar (D 143; Dar 82).
Karakter şiddet eylemini sopa, tokmak ve silah gibi araçlarla ile gerçekleştirir (ŞBA 94; ŞC 36; SAÇ 60).
Karakter zorla tutulduğu mekândan kaçmak için kolyenin yerleştirilmiş barutu kullanır (ÇK 53).
Karakter savaş ortamında insanlara zarar vermek için bomba kullanırlar (J 10, 31).
Karakterler insanları etkisiz hale getirmek için eter, kloroformlu mendil ve bayıltıcı sprey gibi aletler kullanırlar (KFA 91; SG 1 - 196).
Karakterler doğaya balta veya benzinle zarar verirler (BBGD 13; GO 129).

Tablo 9’da kurgulardaki kötü karakterlerin suç aletlere ilişkin görünüm

Kitaplarda kişilerin suç aleti olarak kullandıkları aletler sustalı, bıçak, kılıç, silah, bomba, barut, sopa, tokmak, eter, kloroformlu mendil, bayıltıcı sprey, balta ve sopadır.

Resim 22-23: Suç aletine ilişkin görünüm

Benzinle zarar verme

GO 131

Baltayla zarar verme

BBGD 64

Kötü karakterlerin, insanların fikirlerini değiştirmek için zorladıkları ve bu zorbalıklarına sustalı, bıçak, kılıç ve silah gibi eşyaları alet ettikleri gözlemlenmektedir

(BNG 72; KFA 117; KK 72; SG1–76). İsteklerini yaptırmak için *Babam Nereye Gitti?* adlı kitapta çocuk karakterin boğazına başka bir çocuk karakterin sustalıyı dayaması, ‘*O benden daha cesur olduğu halde, bembeyaz kesildi, boğazıma sustalıyı dayadıklarında.*’ (72) şeklinde ifade edilmektedir.

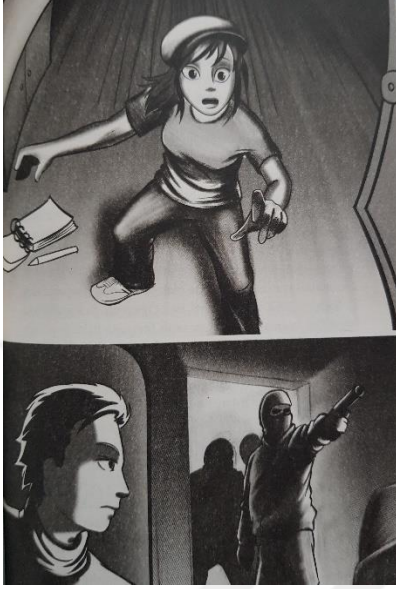
İncelenen kurgularda kendisine boyun eğmediği için karısını bıçaklayan kocanın (Dar 82) yanında kardeşinin kaçtığı genci bularak önce dövüp sonra bıçaklayan abi karakterinin (D 143) kötülük yaparken bıçağı kullandıkları görülmektedir.

Bıçaklama eyleminin haricinde şiddet uygulamak için sopa, tokmak ve silah gibi aletler de kullanılmaktadır. Söz gelimi *Şişkonun Bütün Adamları* adlı kitapta müdür yardımcısının öğrencilerini dövmek için her zaman yanında taşıdığı sopasını çıkardığı sahne, ‘*“Ne tesadüf!” diye mırıldandı Kulkuyruk, “Ben de gürültüyü kimin yaptığını buldum.” Elinden ve ceketinin iç cebinden ayırmadığı güzel, ince sopası ile hafifçe bir okşamadan geçirdi hepimizi.*’ (94) şeklinde anlatılmaktadır.

İnsanlara zarar vermek için bomba atmak (J 10, 31) ve hapishaneden kaçmak için hapishaneye kolyenin içerisinde barut sokup koğu su ateşe vermek (ÇK 53) birer kitapta bulunmaktadır.

Resim 24-25: Suç aletine ilişkin görünüm

Silahla tehdit etme

SG 1- 77

Bayıltıcı spreyle zarar verme

SS 1- 115

Yasa dışı işler yapacak olan karakterler, kendisine karşı çıkacak insanları etkisiz hale getirmek için eter, kloroformlu mendil ve bayıltıcı sprej gibi aletler kullanılmaktadır. Söz gelimi *Karga Feramuz'un Aşkı* adlı eserde heykelin eterle diğer heykeli bayılarak bileziği çalması, ‘ ‘*Bilezik gitmiş!*’ ’ dedi Bekçi. *Büyük bir telaş içindeydi. ‘Nasıl olur?’* ‘ ‘*Venüs’ü eterle bayıltmışlar. Burnuna eter tutmuşlar,*’ dedi Bekçi. ‘ ‘*Bak, henüz ayık değil. Bileziği alıp gitmişler.*’ ’ ‘ (91) şeklinde betimlenmektedir.

Tablo 10. Kötü karakterlerin yasa dışı işlerine ilişkin görünüm

Karakterler hırsızlık veya yağma gibi işler yaparak başka insanların mallarını çalar (HAVK 62; KFA 96; STB 68, 98, 103; KK 53-54).
Kötü karakterler insanların sağlıklarıyla oynar (ÇP 105; KÇO 156-157).
Kötü karakter milletin değerleri olan tarihi yapıları başka ülkelere kaçırır veya talan eder (İÇ 64; UT 128; SYo 58).
Karakterler yasaklanmış olan ağaç kesimi ve korsan kitap basımı gibi eylemleri gerçekleştirirler (BBGD 62; GO 136; KKÇET 173).

İncelenen çocuk kitaplarında yer alan kötü karakterlerin yasa dışı işler Tablo 10’da verilmektedir.

Eserlerde yapılan yasa dışı işler hırsızlık/yağmacılık, gizli kan alımı, tarihi eser kaçakçılığı, izinsiz ağaç kesimi ve korsan kitap basımı gibi işlerdir.

Hırsızlık eyleminin ya sokaklarda yaşadıkları için (hayatta kalmak adına) (HAVK 62; STB 68, 98, 103; KK 53-54) ya da anlık nefislerine yenildikleri için (KFA 96) yapıldığı görülmektedir. *Korsan Kızlar* adlı kitapta korsanların hayatta kalmak, denizlerde varlığını korumak adına altınları yağmalaması, ‘*Hazırlıklı ve güçlü bir baskınla karakol zabıtlarını gafil avlayan korsanlar, soluğu vergilerin toplandığı kadı kulesinde alarak, sandıklar dolusu altın ele geçirmişlerdi. Yağma sonrası ortalığı ateşe vermiş, gençleri tutsak almış, kadılığın tek donanma gemisi ve birkaç mavnasını peşlerine takıp götürürken, geride kalan sandalları batırmışlardı.*’ (53-54) şeklinde ifade edilmektedir.

Sağlık hırsızları olan sağlık personelinin *Çöp Plaza* kitabında, çocuklar ve aileleri bilgilendirilmeden çocuklardan fazla kan alınması gibi yasa dışı işler yaptığı görülmektedir (105). *Çöp Plaza*’nın yanında *Kaya Çıkmazı*’ndaki *Okul* kitabında kimsesiz çocukların üzerinde deney yapılması, ‘“*Bu okulun en büyük özelliği, birçok kimsesiz çocuğun da ücretsiz öğrenim görmesi. Ancak çocuklar tehlikede! Kendine doktor diyen bir adam onların üzerinde deneyler yapıyor. Gözlemesinde kendine gizli bir laboratuvar kurmuş ve bazı çocukları oraya hapsetmiş...*” ‘ (156-157) ifadeleriyle aktarılmaktadır.

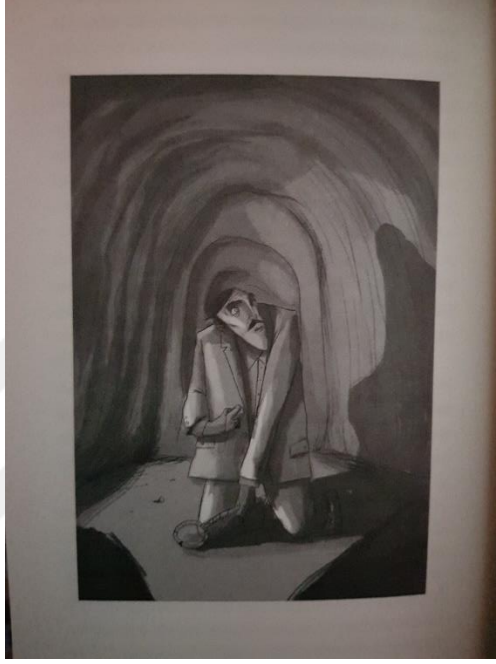
Kitaplarda kötü karakterlerin tarihi eserlere karşı yaklaşımları *Ülkeden gizlice alınan tarihi eserler yabancı ülkelere kaçırılmaya çalışır.* (İÇ 64; UT 128) cümlesiyle özetlenebilmektedir.

Ayrıca *Sırlar Yolu*’nda Simsar’ın tarihi eser talancısı olduğu ve bulduğu altınları yabancılara satması ‘“*Hayatta satmam evimi o sahtekâra!*”’ *Nuh diyor peygamber demiyordu Ute. ‘Tarihi eser talancısı olduğunu, önüne çıkan her şeyi yağmaladığını bütün kasaba biliyor. Madeni paraları bahçesine gömüp bekletiyor, sonra da*

yabancılara antika diye okutuyormuş. Avucunu yalar Sansar Simsar!’’ (58)
cümleleriyle betimlenmektedir.

Resim 26:Yasa dışı işler yapanlara ilişkin görünüm

Tarihi eser kaçırın Simsar

SYo 156

Korsan kitap basımı veya izinsiz ağaç kesimi/ormana zarar gibi eylemler diğer yasa dışı işlerdendir. Söz gelimi *Korsan Kitap Çetesi* kitabında korsan kitap basımının olduğu ve bunun getirisi olarak kitapların çok düşük bir fiyata satıldığı için piyasada haksız rekabete sebebiyet verdiği gözlemlenmektedir (KKÇET 173). Ağaçlara zarar veren kötü karakterlerin ise ya *Ben Bir Gürge Dalıyım* kitabında olduğu gibi ağaçları kestiği ya da *Gizemli Olimpos* kitabında olduğu gibi ormanı yakarak oraya yeni yapılar yapmayı planladığı görülmektedir.

Tablo 11. Kötü karakterlerin diğer özelliklerinin görünüşleri

Okulda söz sahibi olan kişilerin adımları gergin, kibirli, sert, kısa, kendinden emin, küçük veya sarsaktır (M 71, 151, 157; YB 155; ŞBA 48).

Karakterlerin dilleri Almanca, Rumca, Türkçe veya Yunancadır (UT 55-56; YÖ 74; KK 72; DD 1-99).

Karakter üniversite mezunudur (Dar 14).
Hobi olarak karakterlerde bulmaca çözmek ve kavga çıkarmak bulunur (HAVK 115; HGÇ 44-45).
Konsantre olmak adına yönetici rolü, dudaklarını ısırır (ŞBA 34).
Karakter bilgisayar oyunu oynar (SG 1- 184).
Öğretmen olarak resmedilen karakterlerin tikleri vardır (YB 77, 85, 94, 96-97, 99, 102, 138; SS 28; ŞBA 44).
Genç, orta ve yaşlı olarak tüm yaş gruplarından kötü karakter bulunur (J 21; PG 1-58; HAVK 117; KFA 116; UT 54; SPK 35; ÇSKT 48; Ş 49).
Kötü karakterler zekidir (ÇSKT 60; SG 1-166; M 12; ŞBA 36; ÇK 126; STB 52).
Kitaplarda yer alan karakterlerin hastalıkları arasında görme bozukluğu, işitme bozukluğu ve nodül yer almaktadır (ŞBA 48; YO 29; KAF 101).

Tablo 11’de çocuk kitaplarındaki olumsuz özellikler barındıran kötü karakterlerin diğer özelliklerine ilişkin bulgulara yer verilmektedir.

Kitaplarda adı geçen adımlar gergin, kibirli, sert, kısa, kendinden emin, küçük ve sarsaktır. Okulda söz sahibi olan karakterler arasında bulunan öğretmen gergin, kibirli, küçük ve sarsak; müdür yardımcısı sert; müdür ise kısa, kendinden emin adımları ile okurun karşısına çıkmaktadır. Öğretmen karakterlerinin adımları *Montsuzlar* da gergin (157) ve kibirlidir (71). Aynı kitapta müdür rolünün ise kısa, kendinden emin şekilde yürümesi, ‘*İşte tam bu sırada Müdür, salonun giriş kapısında belirdi. Her zamanki kısa, kendinden emin adımlarıyla ön tarafa yürüdü.*’ (151) şeklinde anlatılmaktadır. Öğretmen karakterlerinin küçük ve sarsak adımlarla hareket etmesi *Yolun Başındakiler* kitabında yer almaktadır (155).

Kötü karakterlerin konuştukları diller arasında Almanca, Rumca, Türkçe ve Yunanca bulunmaktadır. Türkçe dışındaki dilleri konuşan karakterler kaçakçı, komşu/yurttaş ve haramidir. Kişilerin kullandıkları dil, çoğunlukla Türkçe olmasına rağmen Almanca (UT 56; YO 74), Rumca (KK 72) ve Yunanca (DD 1-99) gibi dillerde görülmektedir. Almanca kötü karakterlerin kullandıkları diller arasındadır. Söz gelimi *Uyuyan Topaç* kitabında, ‘*Bu kez fısıldayan Selim’di: ‘ ‘ Demek söylentiler doğruymuş: Yabancı olmalı bu hanım.’ ’* (55) / ‘*Alamanya. Doçland.*’ (56) cümleleriyle doğum yerinin Almanya olduğu ve aksanından da yabancı olduğunun anlaşıldığı vurgulanmaktadır.

Genel itibari ile karakterlerin eğitim durumları belirtilmemiş olsa da *Darmadağın* kitabında baba karakterinin üniversite mezunu olduğu gözlemlenmektedir (14).

Karakterlerin yapmaktan hoşlandıkları işler arasında bulmaca çözmek (HAVK 115) ve kavga çıkarmak (HGÇ 44-45) bulunmaktadır. Bu tarz betimlenen karakterler ise çocuk karakterlerdir.

Yurt müdür yardımcısının düşündüğü zaman konsantre olmak adına dudaklarını ısırması dikkat çekmektedir (ŞBA 34).

Fiziksel şiddete sık sık başvuran karakterin şiddet içerikli bilgisayar oyunu oynaması *Süper Gazeteciler 1* adlı kitapta, ‘*Adamın biri bilgisayarın karşısında oturmuş, arada bir patlayan bomba gürültüsüne ve düşen uçak seslerine bakılacak olursa, bilgisayar oyunu oynuyordu.*’ (184) şeklinde ifade edilmektedir.

Kötü karakterlerin boyun tiki, devamlı gözlerini kırıştırmak ve el yıkamak gibi tikleri diğer özellikler arasında yer almaktadır. Bu tiklere sahip kişilerin öğretmen ve müdür olması dikkat çekicidir. *Yolun Başındakiler* adlı kurguda öğretmenlerin ve müdürün, baş titremesi ve boynunu sağa sola oynatma gibi tiklerinin olduğu görülmektedir (77, 85, 94, 96-97, 99, 102, 138). *Şişkonun Bütün Adamları* kitabında ise aşırı titiz olan müdür yardımcısının yanında poşetle taşıdığı sabunu çıkarıp sürekli ellerini yıkamasını, ‘*Kılıkuşuk gerçekten çok ilginç birisi. Bugün okuldan geldikten sonra takibe aldım. Lavabo ve musluğu gördüğü zaman cebinde taşıdığı poşetinden sabun çıkarıp hemen elini yıkıyor. Sonra büyük bir itina ile, adeta tören havası içerisinde, sabunu tekrar poşetine yerleştiriyor.*’ (44) şeklinde aktarılmaktadır.

Karakterlerin yaşlarına bakıldığı zaman *Juju* adlı kitapta akran zorbalığı, ‘*Burada Evin ve Evrim adlı ikiz kız kardeşler var. On numarada oturuyorlar. Beni sevmiyorlar. Buğra var bir de. Benimle yaşıt. On bir numarada oturuyor. Geçen gün dövdü beni.*’ (21) şeklinde anlatılmaktadır. Bununla birlikte kötü karakterlerin genç (PG 1-58; HAVK 117; KFA 116), orta (UT 54) veya yaşlı (SPK 35; ÇSKT 48; Ş 49) şeklinde kurgulandığı da görülmektedir.

Kötü karakterler olumsuz olaylara karşı zekice yaklaşırlar (ÇSKT 60; SG 1- 166; M 12; ŞBA 36; ÇK 126; STB 52).

Yaşları ve zekâları betimlenen karakterlerde görme bozukluğu, işitme bozukluğu ve nodül gibi hastalıklar bulunmaktadır. İleri derece görme güçlüğü çeken müdür yardımcısının öğrencilerine haksızlık yapması, “*Kaldır bakalım o hikâye kitabını.*” *Oysa Pasaklı basbayağı tarih kitabı okuyordu. Ama görme güçlüğü çeken Kalkuyruk’ a gel de anlat bunu. Gözlükleri yüzünden daha çok çekeceğiz anlaşılır.*’ (ŞBA 48) cümleleriyle yer verilmiştir. *Yurdumu Özledim* kitabında ise kadın karakterin kulakları ağır işitmesi büyük bir yanlış anlaşılmaya sebebiyet vermektedir: *Hayriye Hanım, süslü hanımın arkasında duruyordu. Kulakları ağır işittiği için kadınların konuşmasını tam anlayamamış, yalnızca “yankesici” sözcüğünü kavrayabilmişti. Bu sözcük onu bozguna uğrattı* (YÖ 29). Bunların yanında kadın heykelin boynunda nodül olması *Karga Feramuz’un Aşkı* eserinde görülen bir başka hastalık çeşididir (101).

4.2. Kötü Karakterle İlgili Öğrenci Algılarının Yazınsal ve Resimsel Görünümleri

Çalışmaya dâhil olan ortaokul öğrencilerinin kötü karakter algıları tablolar ile ifade edilirken hikâyelerden doğrudan alıntıya gidilmeyip çeşitlilik sağlamak adına yorumlanarak tasnif edilmektedir. Tablo altı açıklamalarda bu hikâyelere ait doğrudan alıntılara ve çizimlere yer verilmektedir. Her bir alıntıdan sonra parantez içerisinde öğrenci sınıf seviyesi (6-7-8) ve öğrencinin kimliğini belirten numarası (1n, 2n, 3n...) verilmektedir.

Tablo 12. 6-7-8. Sınıf öğrencilerinin algılarına göre kötü karakterlerin fiziksel görünüşleri
Karakterlerin kulakları genellikle kepçedir (8.4n, 8.6n, 8.9n, 7.1n, 7.9n, 6.7n, 6.12n).
Kötü karakterlerin saçlarının yapıları; kel, uzun, kıvrıkcık veya kısa; renkleri sarı veya siyah; yapılma tarzı ise yukarı kaldırılır veya yana taranır (8.1n, 8.4n, 8.5n, 8.6n, 8.8n, 8.9n, 8.10n, 7.1n, 7.3n, 7.5n, 7.6n, 7.7n, 7.9n, 7.10n, 6.3n, 6.4n, 6.5n, 6.8n, 6.9n).
Karakterler sivri bir buruna sahiptirler (8.5n, 7.1n, 7.5n, 7.11n, 6.4n).
Karakterlerin gözleri renk olarak siyah veya kırmızı; yapı olarak çekik veya büyük; göz sayısı 3 veya 4; rahatsızlık olarak ise görme bozukluğu veya şaşıdır (8.5n, 8.6n, 8.8n, 8.10n, 7.1n, 7.4n, 7.5n, 7.7n, 7.9n, 7.12n, 6.12n).
Karakterlerin yüzünde sivilce, ben veya yara izi bulunur (7.6n, 7.9n, 6.4n).
Kötü karakterlerin vücutları kaslı ve yakışıklıdır (8.3n, 8.9n, 7.4n, 7.10n).

Kötü karakter şişmandır(8.4n).
Karakterde kaşlar çatık; dişler sivri veya çürüktür (8.1n, 8.5n, 7.2n, 7.5n, 7.7n, 7.8n, 7.11n, 6.4n, 6.5n, 6.7n, 6.8n, 6.12n).
Karakterin dili yılan gibidir (7.4n).
Karakterlerin tırnakları, parmakları uzundur veya yoktur (7.6n, 7.7n, 7.9n).
Karakterler sakallı veya bıyıklı olarak betimlenmiştir (8.6n, 8.10n, 7.13n).
İnsanların yanında hayvan karakterler de bulunur (8.10n, 7.2n, 7.8n, 6.3n, 6.5n, 6.10n).

Tablo 12’de 6. 7. ve 8. sınıf öğrencilerin, kötü karakterlerin fiziksel özellikleriyle ilgili algılarının görünümüne yer verilmektedir.

Öğrencilerin kötü nitelikler atfettikleri karakterlerin kulakları kepçedir (8.4n, 8.6n, 8.9n, 7.1n, 7.9n, 6.7n, 6.12n). Kötü karakterlerin kulaklarını kepçe olarak resmeden öğrencilerin cinsiyeti 8. sınıfta 1 kız, 2 erkek; 7. sınıfta 2 kız; 6. sınıfta 1 kız, 1 erkektir.

Çizim 1-2-3: Öğrenci algılarına göre kötü karakterin kulaklarına ilişkin görünümler

8.4n

7.1n

6.12n

Öğrenci çizimlerinden görüldüğü üzere kötü olarak algıladıkları karakterlerin saçları; yapıları, renkleri ve yapıma tarzı şeklinde sınıflandırılmaktadır. Saç yapılarına bakıldığı zaman *kel* (8.4n, 8.8n, 6.8n), *uzun* (7.5n, 6.4n), *kıvrıkcık* (7.5n) ve *kısa/küt*

(8.1n, 8.5n, 7.3n, 7.6n, 7.7n, 7.9n, 7.10n, 6.5n, 6.9n) olarak okurun karşısına çıkmaktadır.

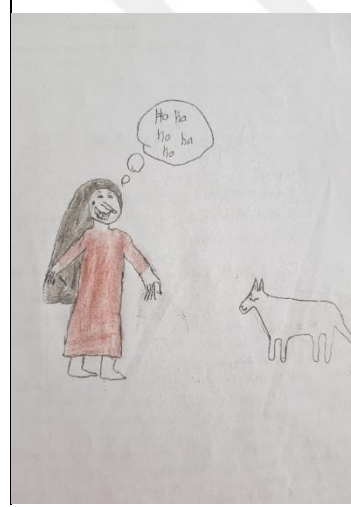
Öğrenciler görüldüğü gibi kötü olan kişileri genellikle küt/kısa saçlı kurgulamaktadırlar. Saçların renklerine bakıldığı zaman *sarı* (8.5n, 8.9n, 7.1n, 7.3n) veya *siyah* (7.7n, 6.4n) olarak betimlendiği görülmektedir. Öğrencilerin algılarına bakıldığı zaman genellikle renkli saçlıların kötü olarak düşünüldüğü gözlemlenmektedir. Saçlar yapılma tarzına göre ise yukarı kaldırarak şekil verilmiş (6.3n) veya yana taranmıştır (8.6n, 8.10n).

Bir diğer fiziksel özellik ise burundur. Kötü karakterlerin burunları sivridir (8.5n, 7.1n, 7.5n, 7.11n, 6.4n). Tüm sınıf gruplarından öğrenciler burnu betimlerken sivri olarak düşünmüşlerdir. Burnu sivri olarak kurgulayan öğrencilerin tamamı kızdır.

Çizim 4-5: Öğrenci algılarına göre kötü karakterin burunlarına ilişkin görünümler

7.5n

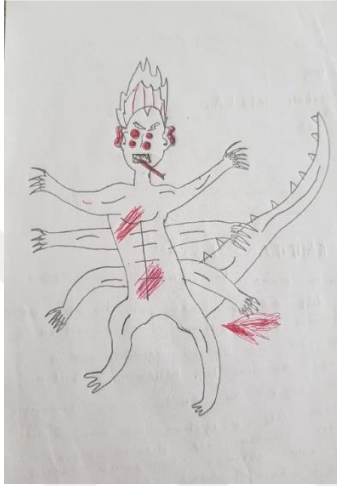

6.4n

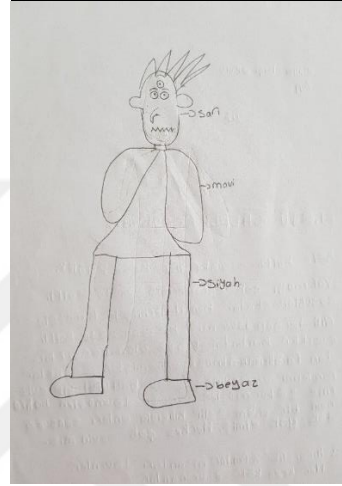
Karakterlerin gözlerine bakıldığı zaman renkleri, yapıları, sayılarına ve rahatsızlıklarına göre gruplandırılır. Renk olarak bakıldığı zaman insanlara ait göz renginin siyah (8.5n, 8.8n) olarak kurgulandığı görülürken dev-şeytan gibi canlıların ise gözleri kırmızıdır (7.4n, 6.12n). Yapılarına bakıldığı zaman çekik veya büyük bir şekilde resmedilmektedir. Gözlerini çekik (8.6n, 8.10n) olarak ele alan öğrenciler 8.

sınıfken gözlerini büyük (7.5n) olarak aktaran öğrenci 7. sınıftır. Öğrenciler devleri-canavarları kurgularken onları üç (7.1n) veya dört (7.4n) gözlü olarak kurgulamaktadır.

Çizim 6-9: Öğrenci algılarına göre kötü karakterin gözlerine ilişkin görünümler

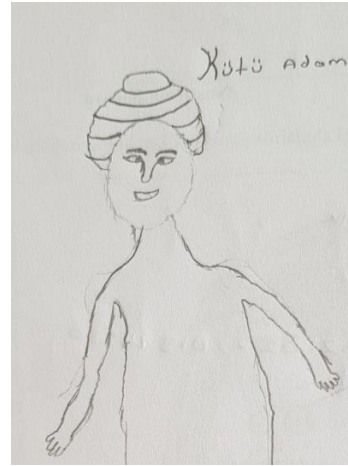
7.4n

7.1n

7.7n

7.12n

Rahatsızlık olarak ele alındığı zaman 8. sınıf 6n'li öğrencinin hikâyesinde, 'Körkos aslında kör değildir. Sadece sol gözünde % 30 görme kabı vardır.' şeklinde ifade edilmiştir. Görme kaybı gibi bir rahatsızlık olmasa da 7. sınıf öğrencileri karakterlerini şaşı olarak resmetmişlerdir (7.7n, 7.9n, 7.12n).

Çizilen kötü karakterlerin yüzlerinin ise sivilceli (7.9n), benli (6.4n) veya yara izli (7.6n) olması dikkat çekmektedir.

Çizim 10-12: Öğrenci algılarına göre kötü karakterin yüzüne ilişkin görünümler

Sivilceli

7.9n

Benli

6.4n

Yara izli

7.6n

Çizilen ve hikâyelerde yer alan kötü karakterlerin vücutlarına bakıldığında zaman zaman kimi karakterlerin kaslı veya yakışıklı olduğu dikkat çekmektedir (8.3n, 8.9n, 7.4n, 7.10n). Kötü karakterleri kaslı betimleyen öğrenciler erkek (8.9n, 7.4n, 7.10n); yakışıklı betimleyen öğrenci ise kızdır (8.3n).

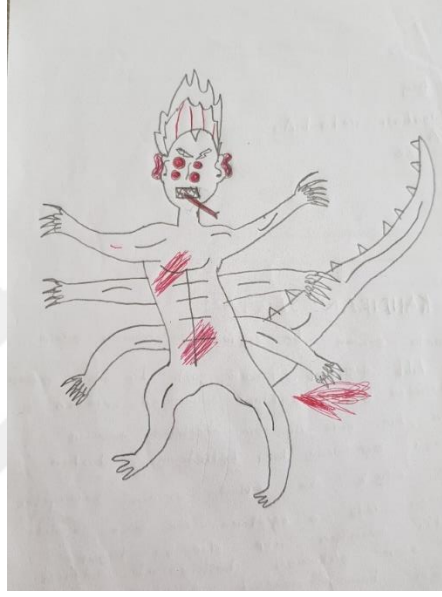
Sadece 8. sınıflarda yazılan bir hikâyede zorla evlendirilen bir kız karakterin zorla evlendirildiği adam, 'Anne ve babası cahil olduğu için kızın okuyup meslek sahibi olmasına engel olmuş ve okuldan kaydını aldırır aldırılmaz şişko ve kel bir adamla evlendirmişler.' şeklinde olumsuz betimlenmektedir (4n).

Ortaokul öğrencilerinin kötü karakter algılarına bakıldığında zaman zaman kaşların ve dişlerin de fiziksel özellik olarak vurgulandığı gözlemlenmektedir. Ele alınan kaşlar çatık (8.1n, 8.5n, 7.11n, 6.8n); dişler ise sivri (7.2n, 7.8n) veya çürük-dökülmüştür (7.5n, 7.7n, 7.11n, 6.4n, 6.5n, 6.7n, 6.12n). Görüldüğü üzere kaşlar her yaş grubundan

öğrenci tarafından ele alınırken dişler son sınıf öğrencileri tarafından önemli bir özellik olarak düşünülmemiştir.

Hikâyesinde şeytanı anlatıp onu resmeden 4n'li öğrenci, şeytanın dilini uzun ve çatallı çizerek yılan ya da benzeri varlıklarla ilişkilendirmiştir (7.4n).

Çizim 13: Öğrenci algılarına göre kötü karakterin diline ilişkin görünüm

7.4n

El ile ilgili betimlemelerde ise karakterlerin parmakları (6.3n) ve tırnakları uzundur (7.4n). Parmakların uzunluğu dışında bazı öğrencilerin kötü karakterlerin ellerini parmaksız (7.6n, 7.7n, 7.9n) olarak kurguladığı görülmektedir.

Ayrıca öğrencilerin çizdikleri resimlerde karakterleri sakallı (8.10n, 7.13n) veya bıyıklı (8.6n) olarak tasarladığını görmek mümkündür. Sakallı olarak betimleyen öğrenciler cinsiyet açısından farklılık göstermese de bıyıklı olarak betimleyen öğrencinin erkek olduğu gözlemlenmektedir.

Fiziksel özellikleri betimlenen karakterlerin, insan olmasının yanında öğrencilerin yazdıkları hikâyelerde kurt (7.2n, 7.8n), inek (8.10n), köpekbalığı (6.3n) ve keçi (6.10n) gibi hayvan karakterler de bulunmaktadır. Ayrıca öğrenciler, '6-7-8. sınıf

öğrencilerine göre kötü karakter nasıl olur?’ sorusuna yılan (6.5n) ve ejderha (6.5n) gibi cevaplar da vermişlerdir.

Tablo 13. 6-7-8. Sınıf öğrencilerinin algılarına göre kötü karakterlerin davranışlarının görünümleri
Karakterler, şiddet uygulayıcılar (8.3n, 8.7n, 8.10n, 7.1n, 7.13n, 6.10n).
Kötü karakterler doğruyu yansıtmayan sözlerle yani yalana veya iftiraya başvurur (8.2n, 8.3n, 8.4n, 8.5n, 8.9n, 8.10n, 7.4n, 7.7n, 7.8n, 7.9n, 6.4n, 6.8n).
Karakterlerin düzenbaz-sahtekâr olması dikkat çeker (8.4n, 8.8n, 8.9n, 7.2n, 7.9n).
Kötü karakterler kıskanç davranışlarıyla öne çıkar (8.5n, 8.9n, 7.5n, 7.7n, 6.4n, 6.8n, 6.10n).
Karakterler öfkeli (7.4n, 7.7n, 7.10n, 7.11n, 6.2n, 6.3n, 6.4n, 6.9n).
Karakterler haraç alma gibi zorbalıklara başvurur (8.3n, 8.4n, 8.9n, 7.1n, 7.13n).
Cahil karakterler kötüdür (8.4n, 7.13n).
Karakterler çevresine acımasız bir şekilde zarar verir (8.6n, 8.7n, 8.8n, 7.4n, 7.6n, 7.7n, 7.8n, 7.11n, 6.3n, 6.4n, 6.5n, 6.8n).
Kötü karakterler paragöz, cimri veya çıkarıcı insanlardır (8.3n, 7.5n, 6.5n, 6.8n).
Bencillik, kibir, kurnazlık veya kaba davranışlar kötü karakterlere aittir (8.2n, 8.3n, 8.5n, 8.6n, 8.10n, 7.1n, 7.2n, 7.3n, 7.5n, 7.9n, 7.10n, 6.8n).
Karakterler küfür ve alay etmek gibi kötü sözler kullanır (8.6n, 7.8n, 6.8n).
Kötü karakterlerin asık suratlı olarak veya ağlamaklı ele alınmasının yanında güler yüzlü halleri de bulunur (8.1n, 8.3n, 8.4n, 8.5n, 8.6n, 8.9n, 8.10n, 7.6n, 7.9n, 7.10n, 7.13n, 6.1n, 6.4n, 6.6n, 6.8n, 6.9n).
Kötü karakterler, saf, merhametli, zeki veya prensip sahibi gibi olumlu özelliklere de sahiptir (8.1n, 8.6n, 7.4n, 6.4n).

6. 7. ve 8. sınıflarda yer alan öğrencilerin kötü karakterlere ait davranış algılarının görünümü Tablo 13’te ele alınmaktadır.

Karakterlerin şiddete meyilli davranışları tüm sınıf seviyelerindeki öğrenci algılarında görülmektedir. Şiddet uygulayanların kimi zaman akran (8.3n, 7.1n), kimi zaman kan bağı bulunan insanlardan anne (8.7n) veya amca (7.13n), kimi zaman ise hiçbir sebebi olmadan sadece şeytan “Şiddet uygula!” dediği için şiddet uygulayan isimsiz karakterler (8.10n, 6.10n) olduğu gözlemlenmektedir. Şiddete maruz kalan karakterler yaşıt çocuklar, evlat ve yeğendir. Bunun yanında 8. sınıfta ağırlıklı olarak erkek öğrencilerin kötü karakterlerin şiddet uyguladığı görülürken 7. ve 6. sınıflarda ise

şiddet uygulayan insanları kötü atfeden öğrencilerin tamamının kız olduğu görülmektedir. *Şiddete maruz kalan kesim ise çoğunlukla çocuklardır* (8.3n, 8.7n, 7.1n, 7.13n).

Kötü olarak ele alınan karakterlerin davranışlarına bakıldığı zaman öğrencilerin genel itibari ile yalan (8.2n, 8.3n, 8.4n, 8.5n, 8.9n, 8.10n, 7.7n, 7.8n, 7.9n, 6.4n) ve iftira (7.4n, 6.8n) gibi doğruyu yansıtmayan sözlere yer vermesi dikkat çekmektedir. 8. sınıfta yer alan 5 numaralı öğrenci kötü karakteri, '*Kıskanç, şımarık ve yalancı.*' şeklinde betimlemektedir. Sınıf seviyelerine bakıldığı zaman 8. sınıf öğrencilerinin yalan söylemeyi katî bir şekilde reddetmesinin yanında 7. ve 6. sınıf öğrencilerinin daha ılımlı-masumane yaklaştığı görülmektedir. Buna ilaveten 8. sınıfta 4 kız, 2 erkek; 7. sınıfta 2 kız, 1 erkek; 6. sınıfta ise 1 kız öğrencinin yalan söyleme davranışın kötü karakter özelliği olarak belirttiği gözlemlenmektedir.

Sahtekârlık yani insanları aldatmakta bir diğer davranış olarak ele alınabilmektedir (8.4n, 8.8n, 8.9n, 7.2n, 7.9n). Öğrenci algılarında cinsiyete göre bir değişim bulunmadığı gözlemlenmektedir. Lâkin sınıf seviyesindeki farklılık dikkat çekmektedir. Bu davranış biçimine 8. sınıf öğrencileri daha baskın bir şekilde yer verilirken 7. sınıf öğrencilerinde bir azalma olduğu, 6. sınıf öğrencilerinde ise hiç yer verilmediği görülmektedir.

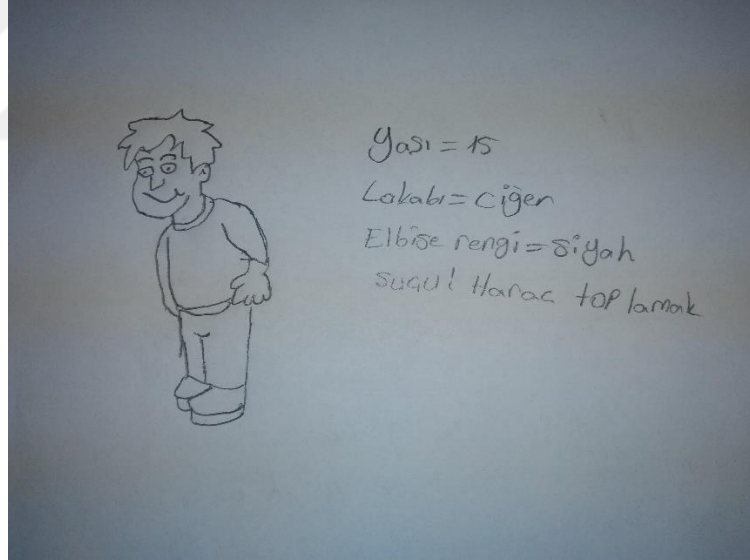
Vurgulanan bir diğer kötü davranış biçimi ise kıskançlıktır. Tüm sınıf seviyelerinde bir başkasını kıskanıp içten içe o kişiye karşı kötü duygular beslemek kötü karakter özellikleri arasında yer verilmektedir (8.5n, 8.9n, 7.5n, 7.7n, 6.4n, 6.8n, 6.10n). Sınıf seviyelerine ve çalışmada yer alan öğrencilerin cinsiyetlerine bakıldığı zaman kıskançlığı kötü karakter olarak ele alan öğrencilerin tamamına yakını kızdır. Sadece 8. sınıf öğrencisi olan 9 numaralı erkek öğrencinin, kıskanç insanları kötü olarak aktardığı görülmektedir.

Öfke ve bu öfkenin getirisi olarak zorba tavırlar da öğrenci algılarında kötü davranış biçimlerindendir. Kötü karakterlerin öfkeli- sinirli olduğunu düşünen öğrencilerin sınıf düzeylerine bakıldığı zaman 8. sınıfların yer almaması dikkat çekmektedir (7.4n, 7.7n, 7.10n, 7.11n, 6.2n, 6.3n, 6.4n, 6.9n). 7. ve 6. sınıf öğrencileri kötü karakterlerin öfkeli

olduğunu düşünmektedir. Cinsiyet dağılımına bakıldığı zaman ise eşit ölçüde bu davranışın kötü olarak ele alındığı görülmektedir.

Zorbalık ele alındığı zaman ise bu davranış biçiminin yaşları daha küçük olan 6. sınıf öğrencilerinde bir karşılığının olmadığı gözlemlenmektedir. Akranlarından haraç alma, bir zorbalık türü olarak okurun karşısına çıkmaktadır (8.3n, 7.1n). Akran zorbalığının yanında aile içerisinde yer alan zorbalıklarda bulunmaktadır. Bu durumu 8.4n’li öğrenci, *okumak istediği halde kız çocuklarının okuma hakkının elinden alınıp kendinden büyük bir insan ile evlendirilmesini* “zorbalık” olarak aktarmaktadır. Benzer şekilde 7.13n’li öğrenci, *anne-babası izin vermesine rağmen amcanın zoru ve şiddetiyle okuldan alınmasını* “zorbalık” olarak ele almaktadır.

Çizim 14: Öğrenci algılarına göre kötü karakterin zorba davranışına ilişkin görünüm

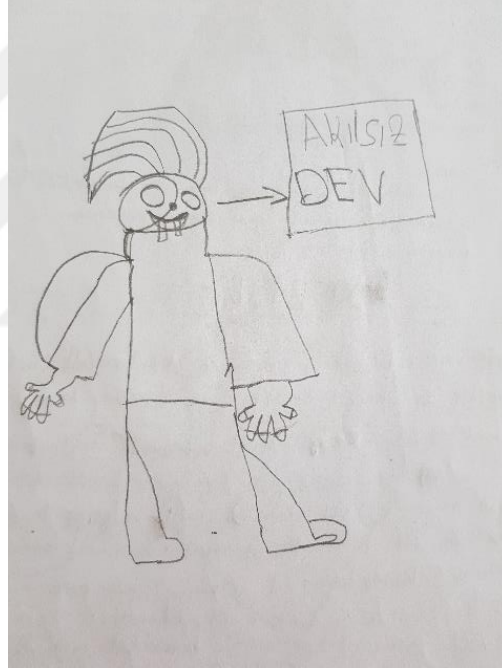

8.3n

Zorbalık uygulayan insanların cahil olduğuna inanılmaktadır. Kız çocuklarını okutmamak zorbalığı, öğrencilerde, ‘*Cahilliklerinden ötürü zorbalık yaparlar/çocuklarının haklarını ellerinden alırlar.*’ düşüncesini doğurmaktadır (8.4n, 7.13n). Bu tarz düşüncelerini aktaran öğrenciler arasında sınıf düzeyi çeşitlilik gösterse de cinsiyet olarak kız olmaları dikkat çekmektedir.

Çevreye, hayvanlara ve insanlara acımasızca zarar vermekte kötü davranış olarak vurgulanmaktadır. İnsanları öldürmekte öğrenciler tarafından acımasızca bir kötü insan davranışı olarak ele alınmaktadır (7.4n, 7.6n, 6.3n, 6.4n, 6.5n). Tuzak kurmakta acımasızca ele alınan bir diğer davranış biçimidir (7.8n, 7.11n). Acımasız-merhametsiz insanları kötü olarak algılayan öğrencilerin tüm sınıf seviyelerinde bulunduğu görülmektedir. Cinsiyet olarak ele alındığı zaman ise 8. sınıfta 3 erkek;7. sınıfta 3 erkek, 2 kız;6. sınıfta 2 erkek, 2 kız öğrencinin acımasızlığı kötü karakter davranışı olarak vurgulaması dikkat çekmektedir.

Çizim 15: Öğrenci algılarına göre kötü karakterin davranışına ilişkin görünüm

6.3n

Kötü insanların özellikleri nelerdir? sorusuna *cimri olmak* (8.3n, 7.5n, 6.8n), *paragöz olmak* (7.5n, 6.5n) ve *çıkarıcı olmak* (7.5n) gibi davranış türlerini öğrenciler vurgulamaktadır. Cimrilik her sınıf düzeyinde yer alan kız öğrenciler tarafından kötü olarak atfedilmektedir. Paragöz olmak 8. sınıflarda kötü özellik olarak ele alınmazken 7. sınıfta kız, 6. sınıfta ise erkek öğrenci tarafından kötü olarak ele alınmıştır. Çıkarıcı olmak ise sadece 7. sınıftaki kız öğrencide görülmektedir.

Bencillik (8.3n, 8.5n, 8.10n, 7.1n, 7.3n, 7.5n, 6.8n), *kibir* (8.3n, 8.10n, 7.5n), *kurnazlık* (8.2n, 8.6n, 7.2n, 7.10n) ve *kabalık* (7.1n, 7.3n, 7.5n, 7.9n) gibi davranışlarda kötü karakterlere aittir. Bencil davranan insanları çalışılan 3 yaş grubundan öğrenciler de kötü ilan etmektedir. 8. sınıf öğrencilerinden 2 kız, 1 erkek; 7. sınıf öğrencilerinden 3 kız; 6. sınıf öğrencilerinden 1 kızdır. Kibirli davranan insanları ise sadece 8 ve 7. sınıflar kötü karakter özelliği olarak vurgulamaktadır. 8. sınıf 10n'li öğrenci hariç diğer öğrenciler kızdır. Kurnaz davranan insanlar da kibirli insanlar gibi 6. sınıf öğrencileri tarafından anılmamaktadır. Kurnazlık 8. sınıf öğrencilerinde cinsiyet olarak çeşitlilik göstermese de 7. sınıf öğrencilerinde tamamen erkek öğrencilerin ele alması dikkat çekicidir. Kabalık ise sadece 7. sınıf öğrencilerinin kötü olarak algıladıkları bir davranış biçimidir. Bu davranış biçimini kötü olarak algılayan 7. sınıf öğrencilerinin tamamı kızdır.

Öğrencilere göre küfür ve alay ise sözlü şiddet kapsamında ele alınabilecek kötü karakter özellikleridir. Küfür davranışı 7. sınıfta yer alan 8n'li erkek öğrenciye, alay etmek ise 6. sınıfta yer alan 8n'li kız öğrenciye ait düşüncelerdir. 7. sınıftaki öğrenci bu durumu, *'Kurt her gün arkadaşlarına her zaman kötü laflar(küfürler) ve zararlı tuzaklar hazırlıyormuş.'* cümleleriyle ifade etmektedir. 8. sınıf öğrencisi 6n, karakterin lakabını ve yaşını aktarırken 7 dilde polisleri küfür ettiğini de eklemiştir. Bu bölümü ele alırken hikâyesinde şu cümlelere yer vermiştir:

'Körkos 7 dil biliyor. Bu yüzden polisleri bilmedikleri dillerde küfür eder. Körkos mesleği olmayan ama hırsızlık suçunu çok yapar.'

Bu tip davranışlara ilaveten yüz ifadeleri de kötü karakterlerin insanlara karşı sergiledikleri davranışlardan biri olarak öğrenciler tarafından aktarılmaktadır. Öğrenciler tarafından vurgulanan kötü karakterler asık suratlı halleriyle dikkat çekmektedir (8.1n, 8.5n, 8.6n, 7.6n, 7.9n, 7.10n, 7.13n, 6.6n, 6.8n). Sadece bir öğrenci ise (8.1n) karakterini asık suratlı olmasının yanında ağlayan bir şekilde çizmiştir. Asık suratlı kötü karakter görünümünün aksine kimi öğrenciler *gayet güler yüzlü* (8.3n, 8.4n, 8.9n, 8.10n, 6.1n, 6.4n, 6.9n) aktarmaktadır. Kötü karakterlerin asık suratlı olduğunu düşünen öğrencilere sınıf seviyesinde bakıldığı zaman 7. sınıfların çoğunluğu görülmektedir. Kötü karakterlerin güler yüzlü olduğunu düşünen

öğrencilere bakıldığı zaman ise 7. sınıf öğrencilerinin hiç yer almaması dikkat çekmektedir. Cinsiyet oranına bakıldığı zaman kötü karakterlerin asık suratlı olduğunu düşünen öğrencilerin genellikle kız; kötü karakterlerin güler yüzlü olduğunu düşünen öğrencilerin ise genellikle erkek olduğu gözlemlenmiştir.

8. sınıf öğrencilerinin yazdıkları hikâyelerde ve çizdikleri resimlerde asık suratlı olarak ele aldıkları karakterler anne/baba (1n), akran (5n) ve hırsız (6n) rollerinde; 7. sınıf öğrencilerinin yazdıkları hikâyelerde ve çizdikleri resimlerde asık suratlı olarak ele aldıkları karakterler haydut (6n), cadı (9n), dev (10n) ve amca (13n) rollerinde; 6. sınıf öğrencilerinin yazdıkları hikâyelerde ve çizdikleri resimlerde asık suratlı olarak ele aldıkları karakter ise vezir (8n) rolündedir. Vezir, *'Vezir hep çok sinirli ve asık suratlıdır. Bu agresif vezir, ihtiyarın güzeller güzeli kızına aşık olmuş.'* cümleleriyle ifade edilmiştir. Hikâyede veyahut çizimde güler yüzlü-mutlu olarak ele alınan karakterleri ise 8. sınıf öğrencileri akran (3n), zorla evlendirilen adam (4n) ve haydut (9n) rollerinde; 6. sınıf öğrencileri sihirbaz (1n) ve üvey anne (4n) rollerinde betimlemektedir.

**Çizim 16-17: Öğrenci algılarına göre kötü karakterin davranışına ilişkin
görünüm**

Asık suratlı

8.1n

Asık suratlı

8.5n

Kötü davranışların ötesinde öğrenciler, kötü karakterlerin olumlu özelliklerine de yer vermişlerdir. Bu davranışlar arasında saf olma (8.1n, 7.4n, 6.4n), merhametli olma (8.6n), zeki olma (8.6n) ve prensip sahibi olma (8.6n) bulunmaktadır. Kötü karakterlerin saf olduğunu düşünen 3 öğrenciden 7. sınıfta 4n’li öğrenci hariç diğerlerinin kız olması dikkat çekmektedir. 8. sınıf öğrencisi olan 6n, kötü karakterin olumsuz davranışlarının yanında olumlu özellikleri ‘*Körkos hırsız olmakla birlikte prensipleri olan biridir. Çevresinde merhametli ve zeki olmasıyla bilinir. Zenginlerin mallarını çalıp fakirlere dağıtır.*’ cümleleriyle aktarmaktadır.

Tablo 14. 6-7-8. Sınıf öğrencilerinin algılarına göre kötü karakterlerin kıyafetlerinin görünümü

Karakterler uzun elbise giyer (8.1n, 7.5n, 6.4n, 6.5n).
Karakterlerde elbisenin yanında eteğe de yer verilir (7.3n, 7.7n, 7.9n).
Kötü karakterler kazak giyer; renk olarak kırmızı, mavi veya siyahtır (8.3n, 8.10n, 7.1n, 7.3n, 7.7n, 7.9n).
Karakterler tişört ve pantolon kombinini kullanırken iki giyside genellikle renk olarak siyahtır (8.2n, 8.5n, 8.9n, 7.1n, 7.6n, 7.11n, 6.1n).
Karakterlerin ayakkabıları vurgulanır (8.9n, 7.1n, 7.7n).

Karakterlerde papyon bulunur veya kafada fes bulunur (7.12n, 7.13n, 6.1n).

Tablo 14’te kötü karakterlerin öğrencilerin çizimlerine göre kıyafetlerinin görünüşleri yer almaktadır.

Kıyafet olarak uzun elbise şeklinde resmedildiği görülmektedir (8.1n, 7.5n, 6.4n, 6.5n). Uzun elbise giymesinin yanında 7.5n’li öğrenci elbiseyi yamalı olarak çizmiştir. Elbiseli resmeden öğrencilerin sınıf seviyelerinde çeşitlilik göze çarpmaktadır.

Çizim 18-19: Öğrenci algılarına göre kötü karakterin kıyafetine ilişkin görünüşler

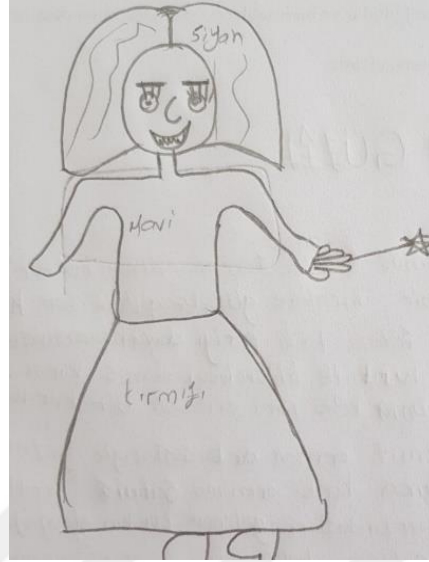
7.5n

6.4n

Elbisenin yanında eteğin tek başına kullanıldığı da gözlemlenmektedir (7.3n, 7.7n, 7.9n). Renk net olarak belirtilmemişse de 7.7n’li öğrenci kırmızı olarak aktarmıştır. Eteği kazakla kombin yapan öğrencilerin ise tamamının 7. sınıf ve kız öğrenci olması dikkat çekicidir.

Çizim 20: Öğrenci algılarına göre kötü karakterin kıyafetine ilişkin görünüm

7.7n

Öğrenciler kötü karakterler giyiminde, kazağı pantolonla (8.3n, 8.10n, 7.1n) veya etekle (7.3n, 7.7n, 7.9n) eşleştirmişlerdir. Kazakların renkleri ise kırmızı (8.10n), mavi (7.1n, 7.7n) ve siyahtır (7.3n, 7.9n). Giysi olarak kazağı ele alan öğrenciler genellikle kızdır.

Tişört ve pantolon kullanılan bir diğer kıyafet türüdür (8.2n, 8.5n, 8.9n, 7.1n, 7.6n, 7.11n, 6.1n). Tişörtler hep siyah olarak resmedilirken pantolonlarda 7. sınıf öğrencisi kırmızı rengi kullanmıştır (6n). Onun haricinde vurgulanan pantolonların tamamının rengi siyahtır.

Öğrenciler kötü karakterleri çizerken ayakkabı detayına da dikkat etmişlerdir. Kimi öğrenci siyah renkte (8.9n) kimi beyaz renkte (7.1n) kimi ise renkten öte modele yer verip topuklu (7.7n) olarak çizmiştir.

Papyon, kıyafeti tamamlamak adına kullanılan bir aksesuar olarak tasarlanmıştır (6.1n).

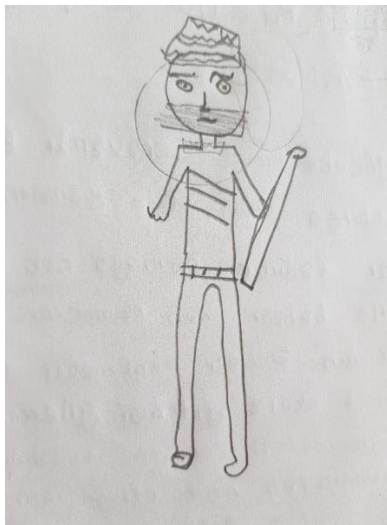
Çizim 21: Öğrenci algılarına göre kötü karakterin kıyafetine ilişkin görünüm

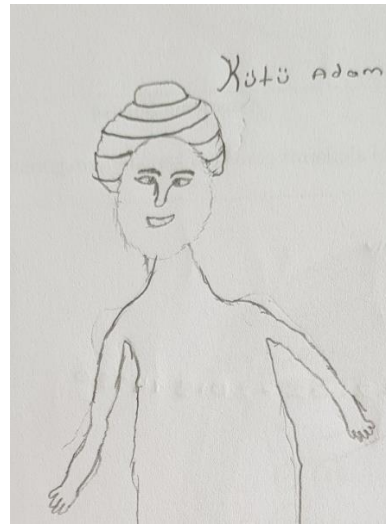
6.1n

Papyonun yanında okutulmayan veya okuldan alınıp zorla evlendirilen kızları ele alan 7. sınıf öğrencilerinden 12n ve 13n'nin çizdikleri resimlerde kötü karakterlerin kafalarında takke (sarık) bulunmaktadır (7.12n, 7.13n).

Çizim 22-23: Öğrenci algılarına göre kötü karakterin kıyafetine ilişkin görünümler

7.13n

7.12n

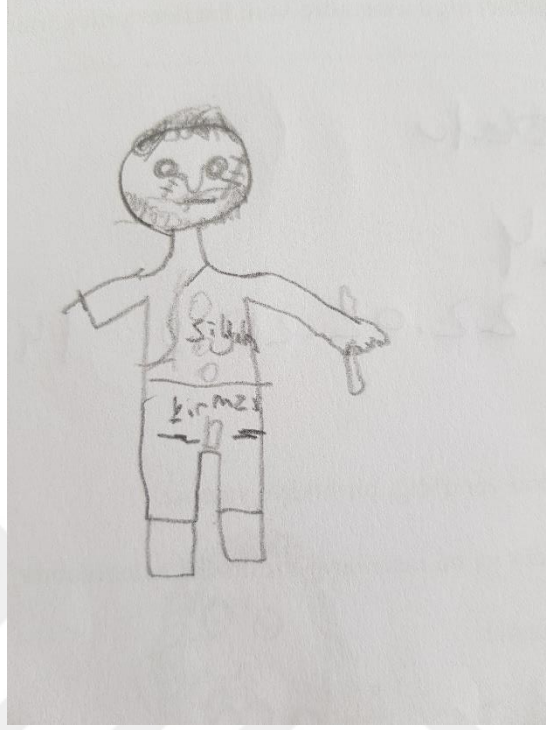
Tablo 15. 6-7-8. Sınıf öğrencilerinin algılarına göre kötü karakterlerin suç aletlerinin görünüşleri

Karakterler bıçak, balta ve jilet gibi kesici-delici aletlerle çevresine zarar verir (8.7n, 8.10n, 7.3n, 7.4n, 7.6n).
Kötü karakterler ip ile insanlara zarar verir (8.7n).
Karakterler temizlik malzemeleriyle veya zehirle kötülük yapar (8.7n, 6.4n).
Asa suç işleme aletidir (7.7n, 6.1n).
Kötü karakterler silah kullanır (8.9n).

Tablo 15'te '6-7-8. sınıf öğrencilerine göre kötü karakter nasıl olur?' sorusuna cevaben kötü karakterlerin kullandıkları suç aletlerinin görünüşleri yer almaktadır.

Yer alan suç aletlerinin arasında en fazla kesici aletlerin olduğu görülmektedir. Bıçak (7.3n, 7.6n), jilet (8.7n, 8.10n) ve balta (7.4n) kesici aletlerdendir. Bıçak, kadın haydutun (7.3n) veya erkek haydutun (7.6n) suç aletidir. Bu durumu 3 numaralı öğrenci, 'Bir varmış bir yokmuş. Kötü bir kadın varmış. Her gün bir çocuğu çalıp çalıştırıyormuş. Akşama kadar çok para getirmezse onun bir yerini kesip atıyormuş.' şeklinde ifade etmektedir. Anne rolünün çocuğuna zarar vermek için jileti (8.7n) kullanmasına ilaveten aynı annenin çocuğunu öldürmek adına onu iple boğmaya çalışması (8.7n) ve temizlik malzemeleri içirerek zehirleyerek (8.7n) öldürmesini konu alan bir hikâyeye yer verilmiştir. Aynı zamanda 8.10n'li öğrencinin yazdığı hikâyede kötü adamın, jilet ile insanlara zarar verdiği görülmektedir. Baltanın ise şeytanın yalanlarına kanarak komşusunu öldüren oduncunun suç aleti olduğu, 'Oduncu şeytanın yalanlarını duyunca çok öfkelenir ve hemen eline aldığı baltayla göğsünden yaralar.' cümleleriyle anlatılmaktadır (7.4n).

Çizim 24: Öğrenci algılarına göre kötü karakterin kıyafetine ilişkin görünüm

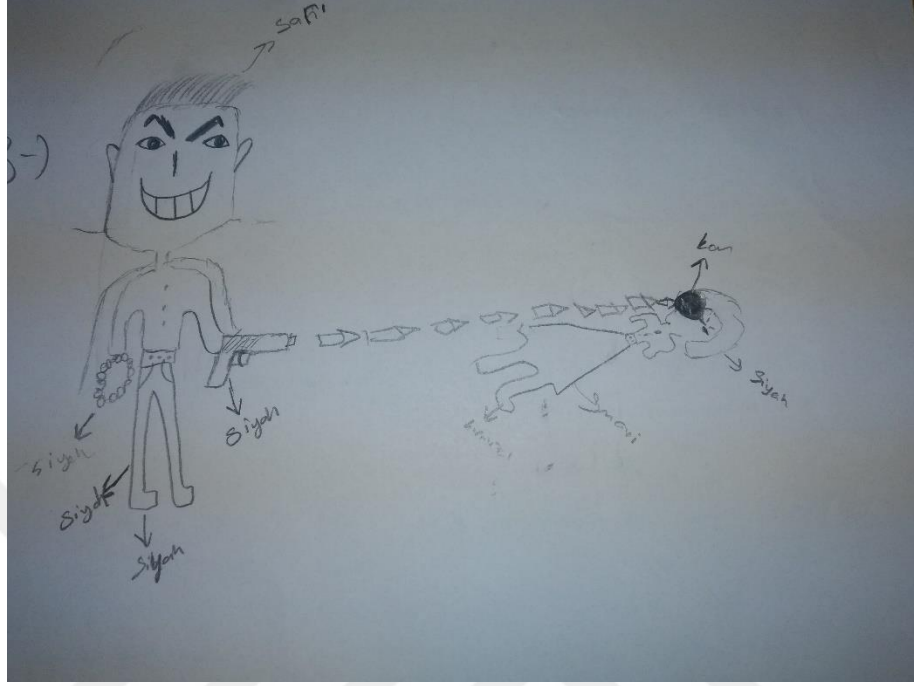
7.6n

Temizlik malzemeleriyle zehirlemeyi 6. sınıf öğrencisi olan 4n, üvey anne rolündeki karakterin kocasını öldürdükten sonra kışkandığı için üvey kızını zehirleyerek öldürmeye çalışmasını konu alan hikâye olarak kurgulamıştır.

Asa da kötü karakterlerin insanlara veya çevreye zarar verirken kullandığı aletlerdendir. Asayı kullanan karakterler kötü peri (7.7n) ve sihirbazdır (6.1n).

Silah da kullanılan suç aletleri arasındadır. 8. sınıf öğrencisinin yazdığı hikâyede haydut rolünde karşımıza çıkan Yasin karakterinin, bir adamın karısını silah zoruyla kaçırması '*Silahlı kadının kafasına dayayarak kocasından fidye istemiştir.*' şeklinde aktarılmıştır.

Çizim 25: Öğrenci algılarına göre kötü karakterin kıyafetine ilişkin görünüm

8.9n

Tablo 16. 6-7-8. Sınıf öğrencilerinin algılarına göre kötü karakterlerin yasa dışı işlerinin görünümleri

Karakterler hırsızlık suçuna bulaşmışlardır (8.2n, 8.6n, 8.10n, 7.1n, 6.5n).
Terör suçluları kötüdür (6.2n, 6.5n).
Kötü karakterler çocuk kaçıır (7.3n).
Madde satıcılığını da kötü karakterler yapar (6.5n).

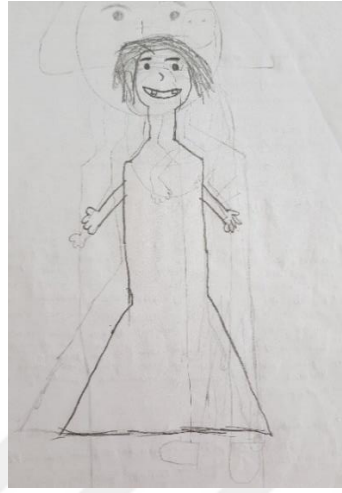
İncelenen öğrenci kâğıtlarında öğrencilerin kötü karakterlerin yaptığını düşündüğü yasa dışı işler Tablo 16’da sıralanmaktadır.

İnsanların mallarını zorla elde etmekte kapkaçın ayrı bir madde olarak belirtildiği de görülmektedir (6.5n). Bunun dışında kimi öğrenciler, *Mesleği olmayan adam hırsızlık ve dolandırıcılıkla geçimi sağlamaktadır.* (8.2n, 8.6n) gibi benzer cümlelere hikâyelerinde yer verirken kimi öğrenciler ‘Kimler kötüdür?’ sorusuna *hırsızlar* cevabını vererek (8.10n, 7.1n, 6.5n) kötü karakterin yasa dışı suç olarak en fazla hırsızlık yaptığını ifade etmektedir.

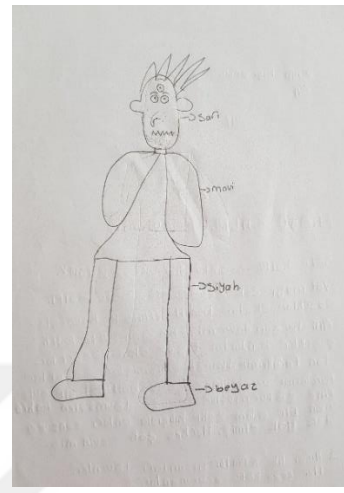
Çizim 26-28: Öğrenci algılarına göre kötü karakterin yasa dışı işlerine ilişkin görünümler

8.10n

6.5n

7.1n

Hırsızlığın yanında ikinci en fazla kötü olarak ele alınan suç, terördür (6.2n, 6.5n). Bu suçu dile getiren öğrencilerin ise grubumuzun en küçük üyeleri olan 6. sınıf öğrencilerinin oluşturması ise dikkat çekicidir.

Sadece bir öğrencinin dile getirdiği çocuk kaçırma (7.3n) ve madde satıcılığı da (6.5n) diğer yasa dışı işler arasında bulunmaktadır. Çocuk kaçırma suçu 7. sınıf öğrencisinin yazdığı hikâyede görülürken, madde satıcılığı 'Kimler kötüdür?' sorusuna 6. sınıf öğrencisinin verdiği cevap olarak görülmektedir.

Tablo 17. 6-7-8. Sınıf öğrencilerinin algılarına göre kötü karakterlerin diğer görünümleri

Karakterlerin lakapları vardır (8.3n, 8.6n).
Karakterler alkol ve tiner gibi bir takım kötü alışkanlıklara sahiptirler (8.10n, 6.5n).
Karakter meslek olarak ise avcılardır (7.2n).
Karakterler genç veya orta yaşlıdır (8.3n, 8.6n).
Karakter yabancı dil bilmektedir (8.6n).

Çalışmaya konu olan öğrenci algılarına göre kötü karakterlerin diğer özellikleri Tablo 17'de belirtilmektedir.

Diğer özellikler arasında kötü karakterlerin lakabı, alışkanlıkları, mesleği, yaşı ve bildiği diller bulunmaktadır. Öğrenci algılarına bakıldığında zaman kötü karakterlerin *Körkos* (8.6n) ve *Ciğer* (8.3n) lakaplarına sahip olduğu görülmektedir. 6n'li öğrenci bir gözünde % 30 görme kaybı olan Kostan'a ismi ve rahatsızlığının birleşimiyle *Körkos* lakabını verirken; 3n'li öğrenci akranlarından haraç alan çocuğa *Ciğer* lakabını vermektedir.

Çizim 29: Öğrenci algılarına göre kötü karakterin diğer görünümü

8.6n

Lakaplara ilaveten olumsuz özellikler barındıran insanların kötü alışkanlıkları olduğu düşünülmektedir. Alkol (8.10n, 6.5n) ve tiner (6.5n) öğrencilerin betimledikleri olumsuz alışkanlıklardandır. Söz gelimi 8. sınıf 10n'li öğrenci '*Alkol alan insanlar kötüdür.*' derken, 6. sınıf 5n'li öğrenci alkolün yanına tineri de ekleyerek '*Alkol alan ve tiner çeken insanlar kötüdür.*' ibaresini kullanmaktadır.

Öğrenciler meslek olarak ise kötü karakterleri büyücü veya avcı olarak düşünmüşlerdir. Öğrenciler tarafından avcılarının hayvanlara zarar verdikleri avladıkları için (7.2n) kötü olarak aktarıldığı gözlemlenmektedir.

Yaşlarına bakıldığı zaman ise lakapları bulunan iki karakterin yaşının da belirtildiği görülmektedir. Akranlarından haraç alan ciğer lakaplı çocuğun yaşı 15 olarak düşünülmüştür (8.3n). Prensipleri olan Korkos lakaplı hırsız ise 38 yaşında olarak kurgulanmıştır (8.6n).

8. sınıf öğrencisi 6n, hayalindeki kötü karakteri aktarırken lakabını ve yaşını betimlemenin yanında o karakterin 7 dil bildiğini de eklemiştir. Bu bölümü ele alırken hikâyesinde şu cümlelere yer vermiştir:

‘Korkos 7 dil biliyor. Bu yüzden polislere bilmedikleri dillerde küfür eder. Korkos mesleği olmayan ama hırsızlık suçunu çok yapar.’

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ VE TARTIŞMA

Çalışma, çocuk kitaplarındaki kötü karakterlerin görünümünü ve ortaokul öğrencilerinin kötü karakterlere ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Kötü karakterlerin görünümü, “alışkanlıkları, davranışları, fiziksel özellikleri, kıyafetleri, lakapları, meslekleri, suç aletleri, yasa dışı işleri ve kötü karakterlerin diğer özellikleri” gibi alt başlıklar ile ifade edilmiştir.

İncelenen kitaplar ile öğrencilerden elde edilen verilerin paralelliğinin yanında kitaplar birçok görünümü daha detaylı bir şekilde aktarmaktadır. Kitaplarda bahsi geçen kötü karakterlerin kimi zaman yakın çevresi veya kamu görevlisi olduğu kimi zaman ise o ana kadar hiç tanımadıkları karakterlerin olduğu gözlemlenmiştir. Kişilere, aile özelinde bakıldığı zaman kötü karakterlerin öz veya üvey ebeveynlerden seçildiği, bir genellemeye gidilmeyip kötülüğün aile bireyleri arasında çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. Aile içerisinde kötü karakterlere yer verilirken dikkat edilmesi gereken husus, Oğuzkan’ın (2011) da ifade ettiği gibi karakter seçiminde, üvey anne-baba veya yetimlik-öksüzlük gibi kavramlara yer verilmemiş olmasıdır. Zira incelenen kitaplarda da üvey ebeveynlerin varlığı kadar öz fakat kötü görünümlere sahip ebeveynlerin varlığı bu konuya karşı sergilenen tavrın hassasiyetini gözler önüne sermektedir. Kamu görevlisi olarak betimlenen karakterlerin, günlük hayatta çok fazla karşılaşılan polis, sağlık personeli ve gardiyan gibi devlet memurlarının içerisinde alındığı görülmektedir. En fazla kötü özellikleriyle kurgulanan karakterler ise okul ve arkadaş çevresinde yer almaktadır. Bu durum çocukların, okul ortamında yaşça büyük olarak öğretmen-müdür-müdür yardımcısıyla muhatap olmasından; arkadaş olarak ise yaşlılarıyla-akranlarıyla muhatap olmasından kaynaklanmış olabilir. Kitaplarda da öğrenci algılarında da karakterlerin sadece insan olmadığı görülmektedir. İnsan dışı yer alan karakterin ise hayvan olduğu gözlemlenmiştir (Yılmaz, 2016b; Uğurlu, 2013).

5.1. Kötü Karakterlerin Fiziksel Özelliklerine İlişkin Görünümleri

Çocukların insanları tanımasına katkıda bulunan edebiyat, kurgusal nitelikli çocuk kitaplarında betimlenen karakterlerin portrelerinin gerçekçi kurgulanmasını zorunlu kılmaktadır (Lukens vd., 2018: 137). Okulöncesi dönem için yazılan kitaplarda karakterlerin fiziksel özellikleriyle ön plana çıktığını, bunun yapılırken de resim aracılığıyla yapıldığını ifade eden Sever'e (2017; 92) ilaveten bu durumun ortaöğretim kitapları içinde geçerli olduğu tespit edilmiştir. Betimlenen kötü karakterlerin fiziksel özellikleri ele alınırken birçok kitapta resim ile aktarıldığı gözlemlenmiştir. İncelenen kitaplarda kötü karakterlerin bakışları, olumsuz bir şekilde kurgulanmış olmakla birlikte bir genellemeye gidilmemiştir. Bakışlar özelinde öğrenciler tarafından bir fikir beyan edilmemiştir. Kurgulardaki olumsuz karakterlerin vücut yapıları ise çoğunlukla iri yarı/ göbekli olarak ele alınmakla birlikte zayıf kimselerin de kötü olarak kurgulandığı görülmektedir. Öğrenciler, kötü karakterleri resmederken veyahut karakterlerle ilgili hikâyeye yazarken vücutlarını, kaslı ve yakışıklı olarak aktarmıştır. Lukens vd. (2018) *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış* kitabında, E.B. White'in Örümcek Ağı adlı metninde iyiliği vurgulamak için kimi kötü görünümsergileyen, yan rol Templeton'u tanıtırken ne kadar obur olduğu ve kişisel çıkarlarını ön planda tuttuğu ifade edilmiştir. Böyle bir genellemenin yapıyor olması günümüz hastalığı olan obeziteye yakalanmış çocukların, belirli ortamlarda dışlanmalarına ve duygusal çöküntülerine neden olabilir. Eserlerde yer alan kötü karakterlerin bir diğer fiziksel görünümü olan boyları hususunda bir genelleme yapılmamıştır. Lâkin orana vurulduğu zaman, kısa boylu karakterlerin daha fazla istenmeyen davranışlar sergilediği gözlemlenmiştir. Zaman zaman birbirlerine karşı acımasız tutumlar sergileyen öğrencilerin, kötü karakter oluşturulurken boy konusuna hiç yer vermemesi, çizimlerde genel görünümünden ziyade portreye odaklanılmasından kaynaklanmış olabilir. Kötülük kavramının günlük hayatta yapılan davranışlarla ifade edilmesinin ve fiziksel görünümle yapılan karakter analizi gibi konuların bu düşüncede etkili olduğu tahmin edilmektedir. Söz gelimi Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın Mârifetnâme adlı kitabının Kıyafetnâme'sinde kısa boylu kişiler hakkında "Boyu kısa olanın hilesi çoktur." (1999: 389) gibi kötü söylemler, insanlar arasında da kısa boylu insanlara karşı ön yargılı bir yaklaşıma sebebiyet verebilmektedir.

Kitaplarda gözleri ile öne çıkan kişilerin ise gözlerinin farklı açılardan ele alındığı tespit edilmiştir. Kurgularda gözleri betimlenen kötü karakterlere bakıldığı zaman genellikle renkli gözlü oldukları; gözlerinin görünüşleri ile öne çıkan kötü karakterlerle ilgili ise bir genellenmenin olmadığı dikkat çekmektedir. Konuyla ilgili öğrenci görüşlerine bakıldığı zaman, elde edilen veriler ile çocuk kitaplarından elde edilen kimi verilerin örtüştüğü görülmektedir. Bu verilere ek olarak öğrencilerin kötü karakterleri 3-4 gözlü veya şaşılı olarak aktardığı görülmektedir. Kimi kötü karakterler, gözlükleriyle öne çıkarken kimi kötü karakterler ise görselliğin ötesinde kokularıyla öne çıkmaktadır. Bu başlıklar öğrencilerin karakterlerle ilgili hikâyelerinde veya çizimlerinde yer almamaktadır. Saçlar da yapılarıyla, renkleriyle hatta yapılar tarzlarıyla öne çıkmıştır. Saç yapıları yağlı, kıvrıkcık şeklinde ifade edilmekle birlikte kötü karakterlerin hatırı sayılır bir kısmı saçsız/kel resmedilmiştir. Bu durumu öğrenciler de benzer şekilde ifade etmiştir. Karakterlerin saçlarında bir genelleme yapılmazken; saç renkleri kitaplardaki gibi farklı farklı düşünülmeyp sarı veya siyah olarak genellemeye gidilmiştir. Karakterlerin yüzleri de kitaplarda belirgin olarak ortaya çıkan bir detaydır. Çocuk kitaplarından elde edilen verilerle öğrenci görüşlerinin örtüştüğü bir diğer fiziksel görünüm de olumsuz özellikler barındıran karakterlerin yüzlerinde yara izi olmasıdır. Diğer görünümler başlığı altında frekans olarak fazla olmamakla birlikte kimi görünümler ele alınmıştır. Öğrencilerin de düşünce dünyalarındaki kötü karakterlerin kimi diğer görünümle örtüşse de kitaplarda yer almayan görünümle de bulunmaktadır. Ayrıca çalışmanın yapıldığı 3 farklı sınıf seviyesinde, en az bir öğrenci tarafından kötü karakter olarak hayvan karakterler de ana karakter olarak seçilmiştir. Çocuk kitaplarına bakıldığı zaman kötü karakterlerin fiziksel görünümünün öğrenci algılarıyla benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir. Benzerliklere rağmen çocuk kitaplarında fiziksel görünümün daha ayrıntılı ele alındığı görülmüştür. Ayrıca kitaplarda kurgulanan karakterler, kimi zaman güzel/yakışıklı olarak aktarılsa da genellikle betimlenen organlar çirkin bir görünümle sunulmuştur. Geleneksel masallarda yer alan kötü karakterlerin dış görünüşlerinin genellikle çirkin olduğunu ifade eden Sever (2017) ile bulguların örtüşmesi 2000’li yıllarda dâhi kötü algısının değişmediğini gözler önüne sermektedir. Karakterlerin fiziksel görünümle ilişkendirilerek kötü ilan edilmesi, doğuştan gelen fiziksel

özelliklere karşı ön yargıların oluşmasına neden olabilir. İncelenen kitaplarda da görüşülen öğrencilerde de kötü karakterlerin, benzer fiziksel görünümlere sahip olması, insanları tanımadan kötü damgasının vurulmasına ve onların toplumdan ayrıştırılmasına sebep olabilir. İnsanların elinde olmayan fiziksel görünümleri ile çevresine zarar veren kötü kimseler oldukları düşüncesinin edinilmesi son derece yanlıştır.

5.2. Kötü Karakterlerin Davranışlarına İlişkin Görünümleri

İncelenen çocuk kitaplarında kötü karakterlerin davranışlarına bakıldığı zaman acımasızca davranışlara maruz kalan karakterler, sadece insan türü ile sınırlı kalmayıp diğer canlı türlerine de bu tarz tutumlar sergilenmektedir. Kitaplarda böyle bir durumun olmasında, çocukların gerçek hayatta karşılaşılabilecekleri durumları onlara karakterler aracılığıyla sunup problem çözme yöntemleri sunmak istenmesi olabilir. Ayrıca bu kitapların genel okuyucu kitlesinin, çocuk okurlar olmasından dolayı başkarakterler, çoğunlukla çocuk karakterlerden seçiliyor olabilir. Öğrenci algılarındaki kötü görünümlerine bakıldığı zaman da tüm sınıf düzeyinde bulunan öğrencilerin, acımasızlık odağında bulguları desteklediği çevreye, hayvana ve insana verilen zararların acımasızlık olarak ifade edildiği gözlemlenmiştir. Alay etme eyleminin de kitaplarda, çeşitli sebeplerle yer bulduğu görülmektedir. Ortaokul öğrencileriyle yapılan görüşmede de alay etme eylemine ek olarak küfürlü söylemler de sözlü şiddet olarak ele alınmış, bu eylemlerin kötü kalpli insanlara ait olduğu düşünülmüştür. Bu noktada öğrenci görüşleri ve kitapların birbirine benzediği söylenebilir. Çocuklar arasında günlük hayatta sıklıkla karşılaşılan sözlü zorbalık (alay etme), öğrenciler tarafından kötü karakterlere ait bir özellik olarak atfedilmiştir. Bu konuyu ele alan öğrencilerin ya bu zorbalığa maruz kaldığı ya da kötü olduğunu bilmekle birlikte yapmakta bir sakınca görmediği tahmin edilmektedir. Karakterlerin çıkarıcılık kapsamında başkalarına kötülükler yaptığı tespit edilmiştir. Yapılan görüşmelerde de öğrenciler tarafından kötü kişilerin, paragöz ve çıkarıcı olmakla birlikte cimri oldukları da ifade edilmektedir. Lukens vd. *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış* kitabında E.B. White'in Örümcek Ağı adlı metninde kimi kötü görünümler sergileyen yan rol Templeton isimli farenin çıkarıcı, alaycı ve bencil tavırları da kötü

olarak kurgulanan karakterlerin davranışlarıyla yapılan çalışmadaki bulguları desteklemektedir (2018: 115). Davranışlar incelenirken dikkat çeken bir diğer görünüm ise kötü kişilerin karşısındaki insana çoğunlukla psikolojik baskı yapmak için yüzlerine kondurduğu gülüşlerdir. Öğrenci algılarında karakterlerin, özel olarak gülüşleri betimlenmemekle birlikte kimi kişiler güler yüzlü olarak resmedilmiştir. Büyük çoğunlukla bir düzeni sağlamak için konulan kuralların getirisi olarak kuralcılık da kötü karakterlerin büründüğü davranış biçimlerinden biridir. Yapılan görüşmelere bakıldığı zaman, öğrencilerin kötü karakter algılarında, sürekli kurallar koyan, kuralcı yaklaşımlar sergileyen kötü karakterler bulunmamaktadır. Bir başka davranış olarak kaba söylemler biraz daha ileri götürülerek genellikle öfke düzeyleri arttığında karakterlerin küfürlü söylemlerde bulundukları görülmektedir. Öğrencilerle yapılan görüşmeler incelendiği zaman kitaplar ile görüşme arasında benzerlik görülmektedir. Olumsuz kişi davranışlarından bir diğeri de gereğinden fazla öfkeli-sinirli olunmasıdır. Görüşmeler ile incelenen kitaplardaki bulgulardan benzer sonuçlar elde edildiği, öfkeli kişilerin zorbalığa sık sık başvurduğu tespit edilmiştir. Zorbalığa ilaveten öğrenci görüşlerinde haraç alma durumu da büyük oranda ele alınmaktadır. Kurgularda karakterin kaba ve öfkeli tavırlarının sözlü olarak ifade edilmesi durumunda bu davranışların ses özelliklerini de değiştirdiği tespit edilmiştir. Bu davranış biçimiyle ilgili öğrencilerle yapılan görüşmede bir veri elde edilememiş olması önem arz etmektedir. Kötü karakterlerin davranışları içerisinde hemen hemen her kitapta yer alan davranış türü ise kabalıktır. Kabalık, çoğunlukla ya düzenlerinde istem dışı olaylar yaşanıldığında ya da hâkimiyet kurmak ve huzursuzluk çıkarmak istenildiğinde başvuru bir davranıştır. Öğrenci görüşleri incelendiğinde de kitaplardaki bulgularla örtüştüğü görülmekle birlikte bu davranışı ifade eden öğrencilerin tamamının kız olması dikkat çekmektedir. Tüm davranış biçimleri içerisinde en fazla yere sahip olan davranışlardan biri de fiziksel şiddettir. Birçok davranış türünde olduğu gibi fiziksel şiddete başvurulması genel itibari ile üstünlük kurulmak istenmesinden kaynaklanmaktadır. Öğrenci algılarıyla karşılaştırıldığı zaman ise sayıca fazla olmamakla birlikte tüm sınıf seviyelerinden en az bir öğrencinin şiddeti ele alındığı görülmüştür. Bu hususta Fırat ve Çeker'in (2016) *Çocuk Kitaplarında Dilin Şiddet Aracı Olarak Kullanımı* adlı çalışmasında yer alan

söylemlere benzer olarak Şirin (2016) de çocuk kitaplarındaki karakterler, canlıları kimi zaman fiziksel kimi zaman sözel kimi zaman psikolojik kimi zaman duygusal kimi zaman ekonomik kimi zaman ise simgesel istismara maruz bıraktığını ifade etmektedir. Kitaplardan elde edilen bu davranışlara ek olarak öğrencilerin, cahil insanların da tekdüze fikirlerinden ötürü başka insanların canlarını yaktığını vurguladığı tespit edilmiştir. Ayrıca öğrencilerin cinsel istismar harici istismar çeşitlerinin hemen hemen hepsine örnek verdiği de gözlemlenmiştir. Şiddet, kabalık, tehdit gibi kimi olumsuz görünümünün küçük okurlara sunulmaması gerektiğini düşünen araştırmacıların aksine Zivtçi, çocukların sorunlarla başa çıkamayacağını ve sorunları çözebilecek bir kişinin gerekliliğini dile getirmektedir (2005: 34). Fakat çocuk edebiyatının birinci işlevi olan estetik zevkin yanında çocukları gerçek hayata hazırlama işlevi gereğince onlara kaybetmek de acı da usulünce tattırılmalıdır. Hayal kırıklığı yaşatılmadan, umutsuzluğa sürüklemekten, başarısızlığı da acı çekmeyi de kısacası hayatta hep güzel şeylerin olmadığı ilk olarak çocuğa okuduğu kitaplar ile aktarılmalıdır. Genellikle şiddet eyleme dönüşmeden önce karşılaşılan bir davranış türü olan tehdit kitaplarda adı geçen bir diğer davranış türüdür. Tehdit etme davranışına öğrencilerle yapılan görüşmede yer verilmemiş olduğu tespit edilmiştir. İncelenen eserlerde ele alınan davranış biçimlerinden biri de yalan ve iftiradır. Gerçeği yansıtmayan sözcüklerin sık kullanımı öğrencilerin ele aldığı kötü karakterlerde de bulunmaktadır. Bu durum verilerle görüşlerin örtüştüğünü göstermektedir. Kötü kişilerin olumsuz tutumlarının betimlendiği bir diğer davranış biçimi de yüz ifadeleridir. Asık suratlı kurgulanan karakterlerin meslekleriyle ön planda olduğu görülmektedir. Söz gelimi Yılmaz ve Yakar'ın (2017) çalışmasında okul yetkililerinin asık suratlı olarak betimlendiği tespit edilmiştir. Öğrencilerle yapılan görüşmede elde edilen bulgular ile kitaplardan elde edilen bulgular bu hususta örtüşmektedir. Geçiş sıklığı diğer davranış türleri kadar çok olmamakla birlikte kitaplarda yer alan kimi özellikler de bulunmaktadır. Yılmaz ve Yakar'ın da çalışmasında belirttiği gibi kötü karakterler de olsalar olumsuz özelliklerinin yanında insan olduğunu vurgulayabilecek/hatırlatabilecek kimi olumlu özelliklerin de yer alması gerekmektedir (2018b: 32). Ortaokul öğrencileriyle yapılan görüşmelerle kıyaslanınca karakterlerin olumsuz özellik olarak kimi veriler örtüşmekle birlikte kitaplara ilaveten

karakterlerin kibirli ve bencil olduğu saptanmıştır. Olumlu görünüm olarak ise öğrencilerden elde edilen kimi veriler örtüşmekle birlikte karakterlere atfedilen kimi görünüm, incelenen çocuk kitaplarında yer almamaktadır. Kötülük kavramı, insanın davranışlarıyla doğrudan ilişkilidir. Bahsi geçen davranışların herhangi birini sergileyen insan “kötüdür” gibi, genel bir yargı edinilememekle birlikte o davranışın kötü/olumsuz olduğu göz ardı edilemez. Bu davranışlar kötü olarak atfedilse bile o davranışından ötürü kişilere kötü karakter demek doğru olmayabilir. İnsanlar, kötü davranışlar sergileseler bile bu davranışlarından pişman olup vazgeçebilecekleri unutulmamalıdır.

5.3. Kötü Karakterlerin Lakaplarına İlişkin Görünümleri

Bir diğerk dikkat çeken husus ise öğrencilerin kötü karakterlere lakap takarken lakap sebeplerinin çocuk kitaplarıyla benzerliğidir. Öğrencilerin kötü karakterlerle ilgili yazdıkları hikâyelerde lakaplara fazla yer vermediğı tespit edilmiştir. Elde edilen verilerde, öğrenciler tarafından kötü karakterlere fiziksel kusurundan ötürü lakaplar takıldığı görülmektedir. Bunun haricinde çocuk kitaplarında yer alan kötü karakterlerin neredeyse tamamının bir lakabı bulunmaktadır. Takılan lakapların çoğunun ya okul yetkililerine ya da akranlara karşı olması ise çocuğun günlük hayatta kimi zaman ailesinden bile fazla zaman geçirdiğı ortamlar olmasından kaynaklanabilir. Kötü karakterlere takılan lakapların kimi fiziksel görünüşünden kimi ise davranışlarından ötürü olduğu da tespit edilen bir diğerk husustur. Kötü karakterlere lakap takılmasının yanında günlük hayatta da çocuk-yetişkin denilmeksizin birçok insana lakap takılmaktadır. Bu durumda bazı insanlar, duygusal boşluğa düşüp özgüvenlerini kaybedebilir. Hatta kendilerini diğerk insanlardan soyutlayarak yalnızlaştırabilir. İyi karakter-kötü karakter ayrımı yapılmadan lakap takma alışkanlığından vazgeçilmesi gerekmektedir.

5.4. Kötü Karakterlerin Kıyafetlerine İlişkin Görünümleri

Çocuk kitapları kıyafet odağında keskin kalıplaşma olmamasına rağmen kadınların kıyafetleri betimlenirken genellikle etek, elbise, etek-cekete takımı gibi aktarıldığı görülmektedir. Öğrenciler, kıyafet olarak kadın karakterleri genel itibariyle

uzun elbiseli, etekli; erkek karakterleri ise kazak-pantolon şeklinde resmetmiştir. Çınar (2011) da *Çocuk Kitaplarındaki Kahramanların Giyim Biçimlerinin İncelenmesi* adlı yüksek lisans tezinde çocuk kitaplarında kadın kahramanların giyim biçimleriyle kentli kadın imgesi çizilmiş olursa bile eylemleriyle geleneksel olarak kurgulandığı aktarılmıştır. Buna ilaveten pardösü kullanımında kadın erkek ayrımının yapılmadan kötü davranışlar sergileyen kişilere giydirildiği gözlemlenmektedir. Fakat kıyafet tasvirinin kitaplarda daha çeşitli olduğu görülmektedir. Eserlerde kıyafet çeşitliliğinin yanında renk seçimi pek de çeşitli olmamıştır. Kitaplardan farklı olarak öğrenci algılarında kötü karakterlerin papyon taktığı veyahut başına fes taktığı da çizimlerden anlaşılabilir. Birlikte verilerin benzerliği dikkat çekmektedir. İncelenen çocuk kitaplarında yer alan kadın-erkek kıyafetleri görünümünde çeşitliliğe gidilmiş olmasına rağmen öğrenci algılarında kıyafet görünümlerinin tekdüze olduğu tespit edilmektedir. Çocukların, kötü karakter-iyi karakter özelinde bakmaksızın bölgesel özellikleri barındırarak karakterlerin kıyafetlerini kurguladığı düşünülmektedir.

5.5. Kötü Karakterlerin Alışkanlıklarına İlişkin Görünümleri

Olumsuz özellikler barındıran karakterlerin bir takım alışkanlıklarının olduğu ortaya çıkmıştır. İncelenen çocuk kitapları ile öğrenci görüşlerine bakıldığında zaman zaman alkol alışkanlığının varlığı dikkat çekmektedir. Kitapların haricinde öğrenciler tarafından tiner gibi kötü alışkanlığı olan karakterlere de yer verilmiştir. Kitaplarda alkole ilaveten hatırı sayılır bir derecede sigara tüketimi de vurgulanmaktadır. Kitaplarda ve öğrenci algılarında sigara ve alkolün kötü alışkanlıklar olarak karşımıza çıkmasında ülke genelinde sigaraya ve alkole karşı sergilenen vazgeçirme çalışmalarının önemli ölçüde etkili olduğu düşünülmektedir.

5.6. Kötü Karakterlerin Mesleklerine İlişkin Görünümleri

Çocuk kitaplarındaki karakterlerin her biri meslekleriyle de ön plana çıkmaktadır. Çalışmada mesleklerini insanlara zarar vermek için kullanan insanların varlığı görülmektedir. Kötü hal ve tavırlarıyla öne çıkan meslekler, çoğunlukla belirli kurumlardaki yöneticiler veya eğitim kurumlarındaki öğretmenlerdir. Yılmaz ve Yakar'ın (2017) *Yazınsal Nitelikli Çocuk Kitaplarında Öğretmen ve İdareci*

Karakterlerin Sunuluş Biçimi isimli bildirisinden elde edilen bulgular ile incelenen çocuk kitaplarından ele edilen bulgular ile birebir örtüştüğü görülmektedir. Söz konusu çalışmada öğretmenlerin otorite kurmak için asık yüzlü olması, öğrencilerle iletişim sorunu yaşaması ve kimi durumlarda ayrımcılık yapması gibi olumsuz özellikler barındıran karakter olarak sunulduğu tespit edilmektedir. Türkyılmaz (2012) ve Uludağ (2008) da çalışmalarında öğretmen rolünde sunulan karakterlerin olumlu görünümlerinin yanında olumsuz görünümlerinin de sunulması çalışma bulgularını desteklemektedir. Ayrıca Serttaş (2019) tarafından *Çocuk Kitaplarındaki Mesleklerin Görünümleri ve Ortaokula Devam Eden öğrencilerin Bu Mesleklere İlişkin Algıları* isimli yüksek lisans tezinde de kitaplardan elde edilen bulgularda öğretmen rolündeki karakterler ile ilgili kimi olumsuz görünümlere ulaşılmıştır. Öğrencilerle yaptığı görüşmelerde ise öğretmenler hakkında kimi olumlu düşünceler yer almakla birlikte öğretmenlerin *notla tehdit ettiğini* veya *öğrenciler arasında adil olunmadığını* ifade eden öğrencilerin de bulunduğu tespit edilmiştir. Elde edilen verilerin yapılan çalışma bulgularıyla örtüştüğü görülmekle birlikte öğrencilerle yapılan görüşmelerde elde edilen verilerin farklılığı da büyük önem arz etmektedir. Öğrencilerle yapılan görüşmede, öğretmenlerinin de aynı ortamda yer alıyor olması kötü algılarında öğretmene yer verilmemesine sebep olabileceği gibi öğretmenlerine olan sevgi ve saygının da getirisi olarak kötü algılarında gerçekten öğretmenin bulunmuyor olabileceği de bu cevabın verilmesinde etkili olmuş olabilir. Bu mesleklere ilaveten sağlıklı, kolluk kuvveti ve işçi olarak resmedilen karakterlerin hatta eski devlet başkanı rolünde karakterin dahi olduğu görülmektedir. Yine Serttaş (2019) adı geçen yüksek lisans tezinde güvenlik görevlisi olarak yer alan polis rolündeki karakter özelinde kimi görünümlere yer verildiğini tespit ederken bizim incelediğimiz çocuk kitaplarında güvenlik görevlilerinin de kötü karakter olarak ele alındığı görülmektedir. Kimi mesleğe mensup şahısların bu tarz görünümlerinin varlığı çocuk okurların bir genelleme sarmalına düşerek o mesleğe mensup herkese karşı bir ön yargı oluşmasına sebebiyet verilebilmektedir. Öğrenci görüşlerine bakıldığı zaman ise söylemlerin bulgularımızla pek örtüşmediği görülmektedir. Öğrencilerin sadece meslek odağında avcıyı kötü olarak ele almaları önem arz etmektedir.

5.7. Kötü Karakterlerin Yasa Dışı İşlerine İlişkin Görünümleri

Karakterlerin kötü ilan edilmesinde en önemli etken yaptıkları işlerde, durumlarda yasa dışı yollara sapmış olmalarıdır. Bu yasa dışı işler ise mala, cana ve vatana ihanet olarak genellenebilmektedir. Öğrencilerin kurguları ile incelenen çocuk kitaplarında yazarın kurgusundaki yasa dışı suçlar örtüşmektedir. Terör eylemi, çocuk kaçırma ve yasa dışı madde satmak çocukların kurgularında olumsuz kişilerin işlediği suçlardandır. Türkiye şartlarında sosyal mecralarda çocuk, istemese dâhi bu tür suçlarla karşılaştığı için kendi yazdığı hikâyelerde de bu suçlara yer vermiş olabilir. Bunun getirisi olarak hırsızlık, öğrencilerin üzerinde en fazla durdukları suçtur.

5.8. Kötü Karakterlerin Suç Aletlerine İlişkin Görünümleri

Kimi yasa dışı işlerin gerçekleşebilmesi için birtakım suç aletlerine ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Genel itibariyle kullanılan aletlerin insanları korkutmak veya şiddet gibi bir amacının olduğu göz önündedir. Ortaokul öğrencilerinin suç aletlerinde genel itibariyle bıçak, balta ve jilet gibi kesici-delici aletlerin kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca kitapların da haricinde öğrenci görüşlerinde karşı tarafa ip ile temizlik malzemeleri veya zehir ile zarar verilmesi de dikkatlerden kaçmamaktadır.

5.9. Kötü Karakterlerin Diğer Özelliklerinin Görünümleri

Çalışmaya konu olan kitaplarda yer alan olumsuz özelliklere sahip kişiler betimlenirken kimi görünüm frekans olarak fazla yer almamaktadır. Adı geçen karakterlerin bazı hobilerine, tiklerine de yer verilmiştir. İncelenen eserlerdeki karakterlerin yaş olarak farklılık göstermediği genç, orta ve yaşlı olarak tüm yaş gruplarının kötü olarak kurgulandığı görülmektedir. Karakterlerin yaşlarında bir genelleme görülmeksizin görme bozukluğu, işitme bozukluğu ve nodül gibi bir takım hastalıklar bulunmaktadır. Ayrıca kitaplardaki kötü karakterlerin zeki olduğu da görülmektedir. Bu durum belki de çevredeki canlılara veya eşyalara zarar verecek planları kurmak için zeki olmanın gerekliliği vurgulanmak şeklinde yorumlanabilir. Kötü karakterlerin lakapları, kötü alışkanlıkları, meslekleri, yaşları ve bildikleri yabancı diller, öğrencilerin karakterlerle ilgili kurguladıkları hikâyelerde de yer

almaktadır. Kitaplardan elde edilen bulgular ile öğrencilerden elde edilen bulguların doğru orantılı olduğu gözlemlenmektedir.

Kurgusal nitelikli çocuk kitaplarında kötü karakterlerin görünüşleri ile öğrenci algılarındaki kötü karakterlerin görünüşleri arasında bazı farklılıklar bulunsa dahi büyük oranda benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir. Kimi uzmanlar, çocuk kitaplarında olumsuz özellikler barındıran karakterlerin yer almaması gerektiğini ifade etmektedir. Fakat bahsedildiği gibi çocuk kitaplarının birçok işlevi arasında çocukları hayata hazırlamakta bulunmaktadır. Kitaplar aracılığıyla sunulan dünyada, idealize karakterin bulundurulmasının ve hayatın tozpembe gösterilmesinin çocukları gerçek dünyaya hazırladığını söylemek pek de mümkün değildir. Dolayısıyla insan gibi yaşamının oldukça zorlaştığı günümüz şartlarında kitaplarda yer alan karakterler aracılığıyla çocukların iyiyi kötüyü ayırabilmesi için kötü karakterler değerlidir (Dilidüzgün, 2018: 35). Kitaplar aracılığıyla sunulan hayatta art-kötü niyetli insanların olduğunu okuyan çocuk okurun, gerçek hayatta karşılaşılabileceği herhangi bir problem karşısında çaresizliğe kapılmak yerine o problemi, kötülüğü en iyi şekilde sonuçlandırmaya çalışması hedeflenmektedir. Dilidüzgün'ün de ifade ettiği gibi hep mutlu sonla biten masal geleneğinden (2018: 34) incelenen günümüz çocuk kitaplarına kadar çocuklara hitap eden metinlerin ümitsizlik aşılama açısından hep mutlu sonla bittiği görülmektedir. Erdem (2011) araştırmasında çocukların iyiyi sevdiğini tespit etmiştir. Bu çalışmaya paralel olarak öğrencilerden karakter özelinde elde edilen hikâyelerin büyük çoğunluğunda kötü karakterlerin cezalandırılıp iyilerin kazanması da bu görüşü desteklemektedir. Ayrıca çocuk kitaplarında kötü karakterlerin varlığının küçük okurların serüven duygusunu perçinlediğini dile getiren Yakar'a (2017) ek olarak çocuklara verilmesi gereken duygu eğitimi kapsamında da faydalı olması beklenmektedir. Olumsuz veya acımasız davranışlar sergileyen karakterlerin çocukların merhamet, acıma ve empati gibi duyguları ön plana çıkarması da beklenebilmektedir.

Sonuç olarak çocuk kitaplarında yer alan kötü karakterler ve ortaokul öğrencilerinin kötü karakterlere ilişkin düşüncelerinin incelenip karşılaştırıldığı bu çalışmada kötü kimse algısında, fiziksel görünüm özelinde birtakım genellemeler

yapıldığı tespit edilmiştir. Kötü karakterlerin, fiziksel özelliklerinin genellikle kısa boylu, şişman/göbekli, renkli gözlü hatta genel itibariyle mavi gözlü betimlenmiş olması toplumda kimi ön yargılara sebebiyet verebilmektedir. Çocuk kitaplarında tepeden tırnağa kadar resmedilen kötü karakterlerin otorite kurmak için bakışlarının vurgulandığı tespit edilmiştir. Eğitimcilerin genellikle gözlüklü kurgulanmasına ilaveten saçlar genel itibariyle boyalı ya da saçsız/kel şeklinde ele alınmıştır. Eserlerde kötü karakter olarak kurgulanan karakterlerin belirgin özelliklerine yer verilmesi sakıncalı genellemelere yol açabilmektedir. Kötü kimselerin çoğunlukla davranışlarından ötürü kötü damgası yediği görülmektedir. Lukens vd. (2018) de belirttiği gibi iyi karakterlerin, güzelliklerinin ortaya çıkması için kötü karakterlerin verilip çatışma yaratılması gerekmektedir. Önemli olan stereotip yaratmayarak kötü olarak verilen karakterlerin de insan olduğu gerçeğinin atlanmayarak olumlu görünümlerine de yer verilmeye özen gösterilmesidir. İncelenen kitaplarda görüldüğü üzere bu gerçeklik üzerinde durulmaya çalışılıp akıllı olmak, atik olmak, çalışkan olmak, düzenli olmak, iyi konuşmacı olmak, ileri görüşlü olmak, cesur olmak, konuşkan/ sözü peşin olmak ve titiz olmak gibi görünümler aktarılmaktadır. Öğrenci algılarıyla bulgularımızın örtüşmesi de kötü algısının toplumsal bir olgu olduğu ve aynı davranışların kötü ilan edildiği görüşünü desteklemektedir. Öğrenci algılarında, kıyafet seçiminde kötü-iyi ayrımından ziyade kadın-erkek ayrımının yapılmış olduğu görülmektedir. Kitaplarda ise bu geçiş daha yumuşak olmakla birlikte yine de kadın ve erkek kıyafetleri olarak kurgulandığı tespit edilmiştir. Mala, cana veya vatana ihanet olarak ele alınan yasa dışı işlerde kullanılan suç aletlerinde de ‘çocukların kötü karakterleri’ ile ‘kitapların kötü karakterleri’ arasındaki yakınlık vurgulanmaktadır. İncelenen eserlerde meslek olarak çeşitlilik görülse de genellikle yönetici veya eğitimci olan kötü karakterler, öğrenci algılarında farklı şekilde ele alınmıştır. Alışkanlıklarıyla, adımlarıyla, konuştukları dilleriyle, hobileriyle ve fobileriyle betimlenen kötü karakterlerin, öğrencilerin düşüncelerindeki kötü karakterlerden pekte farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Çalışmada elde edilen görünümlerin çoğu, stereotipler üreterek çevresine karşı ön yargılı bireylerin oluşmasına veya ön yargılı bireylerin çoğalmasına neden olabilmektedir. Dolayısıyla çocuk kitaplarında yer

alan kötü karakterlerde sürekli aynı görünümlere yer verilmeyip kötü karakterlerin özelliklerinde çeşitlemeye gidilmelidir.

KAYNAKÇA

- ABALI, Nefise; “*Halk Masallarından Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yapıtlarına: Yetim-Öksüz Kahramanların İşlevi*”, Türkçe Eğitimi Çocuk Edebiyatı Kurultayı içerisinde, Ankara (25-26 Nisan 2019) s. 418-422
https://www.academia.edu/40638115/Halk_Masallar%C4%B1ndan_%C3%87ocuk_ve_Gen%C3%A7lik_Edebiyat%C4%B1_Yap%C4%B1tlar%C4%B1na_Yetim%C3%96ks%C3%BCz_Kahramanlar%C4%B1n_%C4%B0%C5%9Flevi [erişim tarihi: 7.11.2019].
- ALMERİCO, Gina M.; “Building Character Through Literacy With Children’s Literature”, *Research in Higher Education Journal*, S. 26, 2014, s. 1-13.
- ARICI, Ali Fuat; *Çocuk Edebiyatı ve Kültürü*, Ankara 2018.
- BATTİSTİCH, Victor; *Character Education, Prevention and Positive Youth Development*, Washington 2005.
- BENCİK KANGAL, Saniye, KARAASLAN, Ayşenur ve ARSLAN, Sevgi; “Okul Öncesi Dönem Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Baba Figürünün İncelenmesi”, *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi*, C. 2, S. 2, 2017, s. 18-31.
- BOWEN, Glenn A.; “Document Analysis As A Qualitative Research Method”, *Qualitative Research Journal*, C. 9, S. 2, 2009, s.27-90.
- CANATAN, Ayşe; “Toplumsal Değerler ve Yaşlılar”, *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, S. 1, 2008, s. 62-71.
- CRAİN, Henrietta; “Basic concepts of death in children's literature”, *Elementary English*, C. 49, S. 1, 1972, s. 111-115.
- ÇER, Erkan; “Çocuk Edebiyatında Toplumsal Cinsiyetsiz Karakterler: Bir Araştırma Örneği”, *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 14-1, S. 27, 2017, s. 389-408.

- ÇINAR, Pınar; “Çocuk Kitaplarındaki Kahramanların Giyim Biçimlerinin İncelenmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2011.
- ÇINAR, Pınar; “Resimli Çocuk Kitaplarında Giyimiyle Kadın Karakterler”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C. 48, S. 1, 2015, s. 1-18.
- DİLİDÜZGÜN, Selahattin; *Çağdaş Çocuk Yazını*, Ankara 2018.
- DOĞAN GÜLDENOĞLU, Bilge Nur; “Çocuk Romanlarındaki Kadın Karakter Çerçevelerinin Sosyal ve Kültürel Yaşamdaki Yerinin İncelenmesi”, *İlköğretim Online*, C. 17, S. 2, 2018, s. 926-946.
- DOĞAN, Abide; “Cahit Uçuk'un Macera Romanları”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi (HÜTAD)*, S. 3, 2005, s. 21-50.
- EKŞİ, Halil; “Temel insanî değerlerin kazandırılmasında bir yaklaşım: Karakter eğitimi programları”, *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi*, C.1, S. 1, 2003, s. 79-96.
- ERDEM, Aliye; “İlköğretim Öğrencilerinin Bakış Açısıyla Çocuk Kitaplarındaki Kahramanlar”, 3. *Ulusal Çocuk ve Gençlik Sempozyumu*, Ankara, (5-7 Ekim 2011), s. 613-620.
- ERZURUMLU İBRAHİM HAKKI; *Mârifetnâme*, Haz. M. Faruk MEYAN, İstanbul 1999.
- ESCH, Ginny; “Children’s Literature: Perceptions of Bullying”, *Childhood Education*, C. 84, S. 6, 2008, s. 379-382.
- FIRAT, Hatice ve ÇEKER, Sibel; “Çocuk Kitaplarında Dilin Şiddet Aracı Olarak Kullanımı”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Özel Sayı, 2016, s. 83-107.
- FREEMAN, Greta; “The Implementation of Character Education and Children’s Literature to Teach Bullying Characteristics and Prevention Strategies to

- Preeschool Childrens: An Action Research Project”, *Early Childhood Educational Journal*, C. 42, 2014, s. 305-316.
- GÖKSEL, Ayşegül; “Çağdaş Çocuk Kitaplarında Aile Büyüklerinin Sunuluş Biçimleri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- GÜLTEKİN, Ali; *Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yazıları*, İstanbul 2011.
- GÜZELYURT, Tuğçe; “Okul Öncesi Dönemde Cinsel Eğitim ve Cinsel İstismardan Korunma: Resimli Çocuk Kitaplarına Yönelik Bir İnceleme”, *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi*, C. 4, S. 1, 2020, s. 54-69.
- HEINE Pat, INKSTER Christine, KAZEMEK Frank, WILLIAMS Sandra, RASCHKE Sylvia ve STEVENS Della; “Talking about Books: Strong Female Characters in Recent Children’s Literature”, *Language Arts*, C. 76, S. 5, 1999, s. 427-434.
- KARATAŞ, Evren; “Çocuk Edebiyatında ‘Karakter’ Kavramı”, *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 33, 2014, s. 60-79.
- KARATAY, Halit, DESTEBASI, Fatih ve DEMİRBAŞ, Melek; “Çocuk Edebiyatı Ürünlerinin 6, 7 ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Karakter Gelişimine Etkisi”, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, ÖS-II, 2015, s. 123-140.
- KARATAY, Halit; “Karakter Eğitiminde Edebi Eserlerin Kullanımı”, *Turkish Studies*, C. 6, S. 1, 2011, s. 1398-1412.
- KARATAY, Halit; Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı, (Ed.) Tacettin ŞİMŞEK, *Çocuk Edebiyatı Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler* (s.81-129), Ankara 2014.
- KIMBALL, Melanie A.; “From Folktales to Fiction: Orphan Characters in Children’s Literature”, *Library Trends*, C. 47, S. 3, 1999, s. 558-578.

- KIRKGÖZ, Sima ve DİKEN, İbrahim Halil; “Özel Gereksinimli Kahramanı Bulunan Resimli Çocuk Kitaplarının İncelenmesi”, *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, C. 3, S. 2, 2019, s. 493-513.
- KLEİN-EZELL, Colleen, EZELL, Dan, POWELL STANLEY, Shalanda ve EZELL POWELL, Sherlyn; “Character Education Using Children’s Literature, Puppets, Magic Tricks and Balloon Art”, *International Journal of Humanities and Social Science*, C. 4, S. 14, 2014, s. 1-15.
- LUKENS, Rebecca J., SMİTH, Jacquelin J. ve COFFEL Cynthia Miller; *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış*, İstanbul 2018.
- MİLES, Matthew B. ve HUBERMAN, Allen Michael; *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*, (2nd Edition), Calif. 1994.
- MOSS, Judith P.; “Death in Children’s Literature”, *Elementary English*, C. 49, S. 4, 1972, s. 530-532.
- NEWMAN, Anne Royall; “Images of The Bear in Children's Literature”, *Children's Literature in Education*, C. 18, S. 3, 1987, s. 131-138.
- OĞUZKAN, Ali Ferhan; *Çocuk Edebiyatı*, Ankara 2013.
- ÖZDEM, Filiz; “Çocuk Edebiyatının Çocukları Terbiye Etmek Gibi Bir Derdi Olmamalı”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi* (Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı), CVII(756), 2014, s. 260-261.
- PEKER, Arife ve AHİ, Berat; “Çocuk Kitaplarında Yer Alan Hayvan Karakterlerine Çevre Eğitimi Açısından Bakış: İçerik Analizi Çalışması”, *Trakya Eğitim Dergisi*, C. 9, S. 2, 2019, s. 287-301.
- POLİNG, Devereaux A. ve HUPP Julie M.; “Death Sentences: A Content Analysis of Children’s Death Literature”, *The Journal of Genetic Psychology*, C. 169, S. 2, 2008, s. 165-176.
- PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali; *Arkadaş Türkçe Sözlük*, Ankara 1994.
- SAPON-SHEVİN, Mara; “Mentally Retarded Characters in Children's Literature”, *Children's Literature in Education*, 13, 1982, s. 19-31.

SARIYÜCE, Hasan Lâtif; *Türk Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Ansiklopedisi 1*, İstanbul 2012.

SERTTAŞ, Zeliha; “Çocuk Kitaplarındaki Mesleklerin Görünümleri ve Ortaokula Devam Eden Öğrencilerin Bu Mesleklere İlişkin Algıları”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

SEVER, Sedat; *Çocuk ve Edebiyat*, Ankara 2017.

SIRRI, Vahide ve MEHMEDOĞLU, Ali Ulvi; “Karakter Eğitimi: Dün, Bugün ve Yarın”, *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, C. 4, S. 1, 2015, s. 121-144.

ŞEN, Erhan; “Çocuk Edebiyatında Bir Yaşam Gerçekliği Olarak Ölüm Olgusu Üzerine Bir İnceleme (Sevim Ak Örneği)”, *Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 01, S. 01, 2016, s. 14-23.

ŞİMŞEK, Tacettin ve YAKAR, Yasin Mahmut; Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı. (Ed.) Tacettin Şimşek, *Çocuk Edebiyatı Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler* (s. 13-44), Ankara 2014.

ŞİRİN, Mustafa Ruhi; *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış-Çocuk Edebiyatı Nedir Ne Değildir?*, Ankara 2007.

ŞİRİN, Mustafa Ruhi; *Çocuk, Çocukluk ve Çocuk Edebiyatı*, İstanbul 2016.

TAYLOR, Gail Cohen; “Images of The Elderly in Children's Literature”, *The Reading Teacher*, C. 34, S. 3, 1980, s. 344-347.

TDK, *Türkçe Sözlük*. Ankara 2011.

TEKŞAN, Keziban, SET, Gülşah ve ÇİNPOLAT, Enes; “Çocuk Kitapları ve İdealist Kahramanlar”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 51, 2019, s. 241-261.

TEMİZYÜREK, Fahri, ŞAHBAZ, Namık Kemal ve GÜREL, Zeki; *Çocuk Edebiyatı*, Ankara 2016.

- TÜFEKÇİ CAN, Dilek; *Çocuk Edebiyatı Giriş*, Konya 2014.
- TÜRKYILMAZ, Mustafa; “Aytül Akal’ın Romanlarında Öğretmen”, V. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yaşayan Yazarlar Sempozyum Dizisi: Çocuk ve Gençlik Edebiyatında Aytül Akal Sempozyumu içinde (s.329-334), Eskişehir 2012.
- UĞUR, Seyit Battal; “Geçmişten Günümüze Şekillenen Çocukluk Algısı ve Çocuk Yetiştirme Pratikleri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 1, S. 45, 2018, s. 227-247.
- UĞURLU, Seyit Battal; “Resimli Çocuk Kitaplarında Hayvan Karakter Kullanımı”, *Turkish Studies*, C. 8, S. 4, 2013, s. 1381-1393.
- ULUDAĞ, Mehmet Emin; “1923-1950 Dönemi Çocuk Romanlarında Sevgi ve Korku Motiflerinin Çocuk Eğitime Etkisi”, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
- URAL, Serpil; Çocuk Edebiyatı. (Ed.) Mübeccel Gönen, *Okul Öncesi Çocuk Kitaplarının Tanıtımı* (s.33-55), Ankara 2015.
- VANNICOPULOU, Angela ve ÇİFTÇİ YEŞİLTUNA, Dilek; “Resimli Çocuk Kitaplarında Kadın Karakterler”, *Ege Eğitim Dergisi*, C. 5, S. 2, 2004, s. 65-73.
- WILLIAMS, Sandra J.; “Fireflies, Frogs and Geckoes: Animal Characters and Cultural Identity in Emergent Children’s Literature”, *New Review of Children’s Literature and Librarianship*, C. 20, S. 2, 2014, s. 100–111.
- YAKAR, Yasin Mahmut ve YILMAZ, Hatice Derya; “Çocuk Kitaplarında Yaşlı Karakterler”, *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, C. 11, S. 1, 2019, s. 165-183.
- YAKAR, Yasin Mahmut ve YILMAZ, Oğuzhan; “Beyaz Bulut Dergisinde Yer Alan Kurgusal Metinlerdeki Karakterlerin Çatışmaları Çözme Biçimleri”, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2015, s. 57-66.

- YAKAR, Yasin Mahmut; “Türk Çocuk Edebiyatına Yansıyan Suç Olgusu: Tarihî Eser Kaçakçılığı”, *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 19, S. 3, 2017, s. 152-162.
- YAKAR, Yasin Mahmut; “Türk Çocuk Edebiyatında Göç Olgusu”, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 58, 2017, s. 339-353.
- YALÇIN, Alemdar ve AYTAŞ, Gıyasettin; *Çocuk Edebiyatı*, Ankara 2017.
- YAVUZER, Haluk; *Çocuk ve Suç*, İstanbul 2009
- YILDIRIM, Ali ve ŞİMŞEK, Hasan; *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara 2016.
- YILMAZ, Oğuzhan ve DESTEGÜLOĞLU, Bilge; “Çocuk Kitaplarına Yansıyan Şiddet”, *İlköğretim Online*, C. 18, S. 3, 2019, s. 1099-1112.
- YILMAZ, Oğuzhan ve KILIÇ, Bekir Sıddık; “İdealize Karakter Bağlamında Elif Şafak’ın Sakız Sardunya’sı”, II. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu içinde (s. 136-142), İstanbul 2015.
- YILMAZ, Oğuzhan ve YAKAR, Yasin Mahmut; “Türk Çocuk Edebiyatında Sorun Odaklı Yaklaşım”, *Çocuk ve Medeniyet*, C.3, S. 6, 2018b, s. 29-42.
- YILMAZ, Oğuzhan ve YAKAR, Yasin Mahmut; “Türkçe Ders Kitapları ve Çocuk Karakterler”, *Jass Studies The Journal of Academic Social Science Studies*, 69, Summer II, 2018a, s. 49-64.
- YILMAZ, Oğuzhan ve YAKAR, Yasin Mahmut; “Yazınsal Nitelikli Çocuk Kitaplarında Öğretmen ve İdareci Karakterlerin Sunuluş Biçimi”, X. UTEOK, 10. Uluslararası Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi Kurultayı, İstanbul 2017.
- YILMAZ, Oğuzhan; “Kurgusal Nitelikli Çocuk Kitapları ve Karakter Eğitimi”, *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, C. 4, S. 3, 2016a, s. 311-325.
- YILMAZ, Oğuzhan; “Kurgusal Nitelikli Çocuk Kitaplarında Ayı Karakteri”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi (TEKE)*, S. 5, 2016b, s. 801-817.

ZİVTÇİ, Figen; “Türk ve Alman Çocuklarına Seslenen Kitaplardaki Yetişkin Kahramanların Karakter Çerçevesi Açısından Değerlendirilmesi”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2005.

İNTERNET KAYNAKLARI

https://www.academia.edu/28900720/Character_Education_Prevention_and_Positive_Youth_Development (11.11.2019).

<https://sozluk.gov.tr/> (09.06.2020).

EK

Araştırma Sorusu

Öğrenci algılarına göre kötü karakterlerin görünüşleri nelerdir?

Okul:

Sınıf:

Öğrenci sayısı:

Tarih ve saat (başlangıç- bitiş):

SORULAR

- 1- İçerisinde kötü karakterlerin yer aldığı bir hikâye yazınız.
- 2- Sizce hangi insanlar kötüdür ve bu insanların özellikleri neler olabilir? Belirtiniz.
- 3- Bir kötü karakter resmi çiziniz.